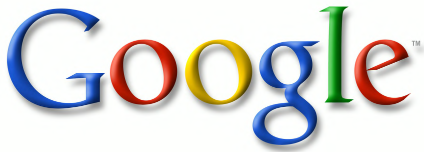
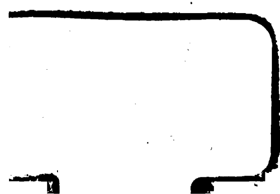
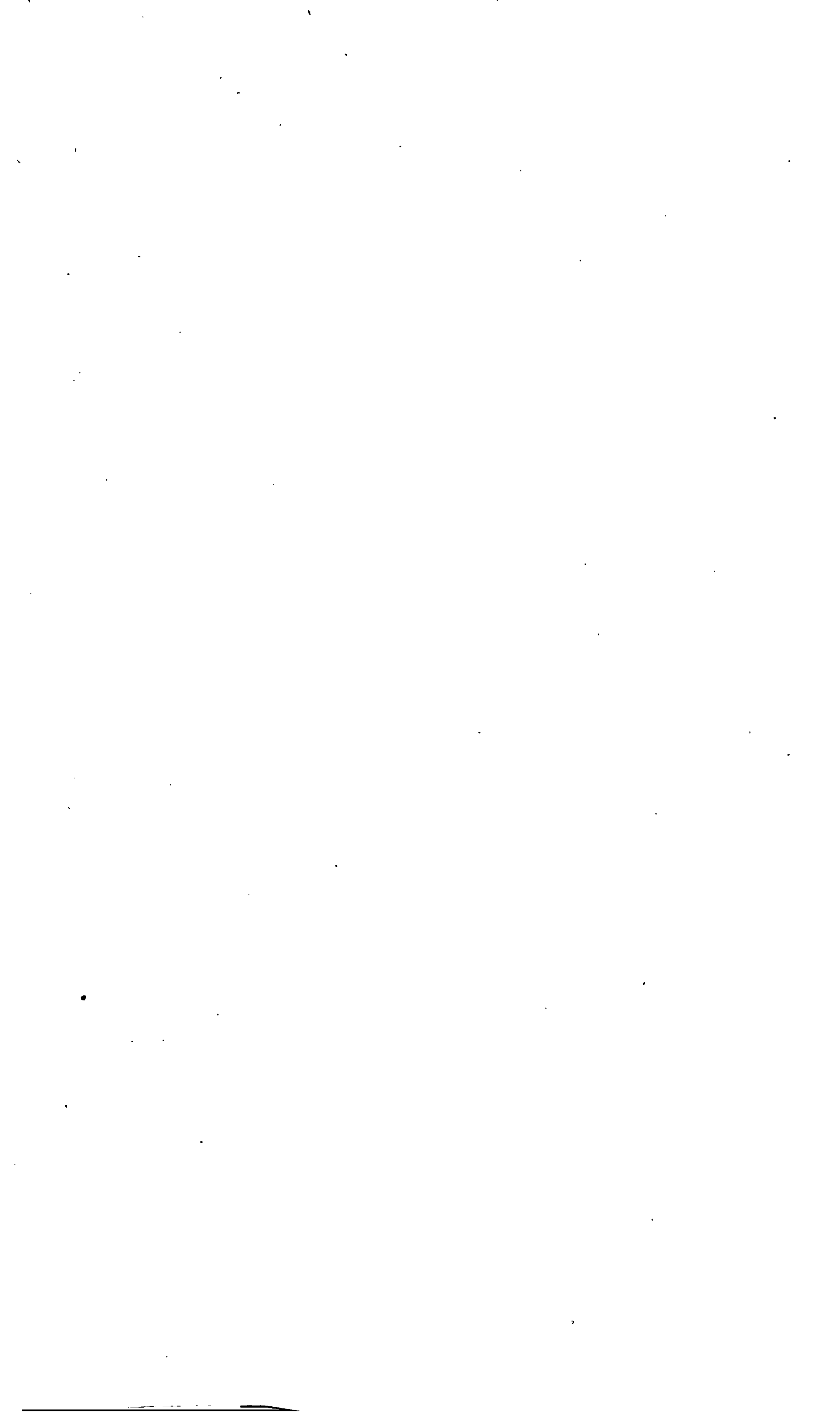

EEN BEZOEK

AAN

MANILA EN OMSTREKEN.

EEN BEZOEK

AAN

MANILA EN OMSTREKEN

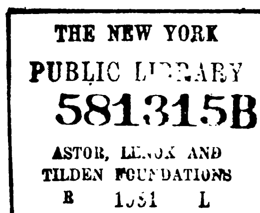
DOOR

J. A. B. WISELIUS,

KONTROLEUR BIJ HET BINNENLANDSCH BESTUUR OP JAVA.

Met Platen en een Kaart.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1876.

Ick zeg, dat groot ghevaer loopt 't ryck oft republyck,
Waer dat de gheestlyckheydt tracht na de polityck,
Want als de leeraars hun met staetsbeheersch bekomm'ren,
Ja, hoe de staet oock is verwerdt, zij 't meer beslomm'ren.

Rodenburgh. (1619.)

INHOUD.

VOORWOORD.

De weinige bekendkeid in aanmerking genomen, die bij het grooter deel der bewoners — zoowel van Nederland als van Nederlandsch-Indië — bestaat met bestuurswijze en met den ekonomischen toestand van volken, die de naburen van onzen Indischen archipel kunnen genoemd worden, deed het, naar mijne meening, een nuttig werk zijn, mijne persoonlijke ervaring en plaatselijke opgedane kennis aan belangstellenden mede te deelen.

De methode van den nieuweren tijd om reisindrukken uit te geven, en daarin hetgeen de reiziger waarnam, zag en hoorde aan kritiek te onderwerpen, is, wanneer onpartijdigheid en nauwgezetheid tot leidsvrouwen strekken, zeker moeijelijk; doch die methode is daarom niet de slechtste. Te meer niet wanneer de ervaring, opgedaan gedurende een veeljarig verblijf onder volken van ongeveer gelijke beweging, inzigt

en oordeel hebben verscherpt, waardoor de kans verhoogd wordt, dat den lezer een effen spiegel worde voorgehouden.

Mogten deze schetsen bij hen, die in koloniale toestanden — ook in die van andere koloniën dan de Nederlandschen — bijval vinden, zoo hoop ik dat spoedig eene dergelijke studie over Fransch Cochin-China en Kambodja het licht zal zien.

Augustus 1876.

Mallat, in zijn bekende beschrijving der Filippijnen, moge zich eene illusie gemaakt hebben, dat in den loop der tijden deze archipel een overwegenden invloed op alle naburige landen, zelfs Australië en Japan daaronder begrepen, zou kunnen uitoefenen, dat Manila de grootste haven en het handelscentrum van Zuid- en Oost-Azië mogt worden; hij moge in zijne beschrijving van Manila, zoodanig in geestvervoering ontvlammen, dat hij den lezer een ander Dorado voortoovert, — de nuchtere reiziger en meer nog een dusdanige, die met oostersche toestanden door aanschouwing en vergelijking van nabij bekend is, beziet den economischen toestand en de toekomst van dat land niet door zulk een gekleurde bril. Hij is in de gelegenheid na een bloemrijk verhaal doorlezen te hebben, ook eens achter de schermen te zien, en begrijpt dat die vergeeflijke overdrijving aan een nog vergeeflijker ingenomenheid met alles wat Spaansch is moet toegeschreven worden. God heeft, zegt een Spaansch spreekwoord alles aan Spanje gegeven, wat hij weg te schenken had, en ook op de Filippijnen past de Spanjaard deze volksspreuk gaarne toe; doch hij vergeet er bij te voegen: «uitgezonderd bewoners en bestuurders om van al die gaven gebruik te maken.» Te meer valt dit in het oog wanneer een reiziger bekend met den toestand in Nederlandsche, Fransche en Engelsche bezittingen ook naar Manila gaat, met het doel om vergelijkingen te maken en punten van aanraking op te sporen.

Indien al die goede gaven, waarvan de landzaat met ingenomenheid rept, zich tot natuurtafreelen bepaalden, dan zou men, ook voor de Filippijnen, hun enthousiasme gaarne onderschrijven. Want in berg- en zeegezigten, in baaijen en meeren omzoomd door een uitgezochte reeks van bergen en heuvelen, in vruchtbaarheid van bodem, en in een voor het leven allezins voordeelig klimaat, kan het eiland Luzon met de meest bevoorregte landen der aarde de vergelijking zeer wel doorstaan; maar wanbestuur, priesterheerschzucht, en inhaligheid en veilheid der koloniale ambtenaren hebben sedert drie eeuwen hun verdervenden adem over die streken geblazen en ons tot op dit oogenblik niet veel meer te zien gegeven, dan voor het meerendeel weinig ontwikkelde ambtenaren, een gedemoraliseerde bevolking en een achterlijken toestand, die den stempel van verval op alle takken van bestuur drukt. Niet zoozeer de geest van het beter deel der koloniale ambtenaren is hiervan oorzaak, want deze zijn wel vaardig hervormingen in te voeren, die land en volk ten goede moeten komen, doch het is het moederland zelf dat alle vooruitgang tegenhoudt en slechts dan tot verandering overgaat, wanneer aandrang van buiten, van den vreemdeling, niet te keeren valt.

Tot staving van dit ongunstig oordeel zal in den loop van dit reisverhaal zich meer dan eene gelegenheid aanbieden.

Het was in de maand Mei van 1875, dat ik na eenige plaatsen in Zuid-China bezocht te hebben, naar Europa besloot terug te keeren, hetzij over Japan en Amerika, dan wel over Manila en Singapore. Biedt uit een kosmopolitisch oogpunt eerstgenoemde route veel benijdenswaardigs aan, zoo valt ter andere zijde niet te ontkennen, dat tot het maken van vergelijkende koloniale toestanden Spaansch-Indië een belangrijk studieveld oplevert.

Voeg daarbij, dat de reisgelegenheden over Amerika naar Europa gemakkelijk en practisch zijn, dat men er een ander maal eer toe komt dien weg te kiezen, boven dien over Manila,

dat eindelijk schier niemand de steven naar de Filippijnen wendt, dan hij die daar zaken te doen heeft; en de redenen zijn opgesomd waarom ik, vooral met betrekking tot mijnen werkkring, den weg over Manila voor ditmaal de voorkeur schonk, boven dien over Amerika.

Een enkel maal kàn de reiziger van Hongkong naar Manila wel een «occasional steamer» onder Engelsche vlag aantreffen, doch gewoonlijk wordt het traject gemaakt met een Spaansche boot, die zooals het heet, om de 14 dagen afvaart, doch met welke periodieke tijdsbepaling men het niet te nauw moet nemen; want zoo de boot nog geen lading genoeg in heeft, wordt het vertrek eenige dagen uitgesteld. De reiziger die bereids plaats genomen heeft, ontvangt dan wel op hoffelijke wijze berigt, dat het vertrek weder is verschoven, doch intusschen wordt hij daardoor genoodzaakt langer te Hongkong te toeven dan hem noodig dacht. Uit hoofde dezer onregelmatigheid gaat de Europesche post dan ook over Singapore, een afstand die in 5 dagen doorloopen kan worden. Doch daar in deze wateren booten onder Spaansche vlag zelden vlug van aard zijn, neemt men den tijd wat ruimer, bijv. 9 of 10 dagen, want onder de 7 dagen doet een Spaansche boot het nooit. In ieder geval heeft deze lijn dit voor, dat het gouvernement zorgt de dienst vrij geregeld periodiek d. i. om de 14 dagen corresponderende met de Fransche mail, plaats heeft. Die mailboot wordt dan ook alleen in het oog gehouden, zonder dat men acht slaat op aankomst of vertrek van booten uit Engelsch- of Nederlandsch-Indie. Toen ik bijv. met de Fransche mailboot van Batavia naar Singapore aldaar aankwam, was de Manilaboot juist een uur te voren vertrokken.

Men kan te Hongkong zijnde, zich moeijelijk verbeelden, dat in het betrekkelijk nabij gelegen Manila alles nog zoo primitief geregeld is.

Ook spoorwegen treft men op de Filippijnen niet aan, en daar afvoerwegen in bruikbaren toestand naar de provinciën even-

eens ontbreken, gaat de aanvoer van producten, vooral van rijst en abaca, uit de binnenlanden met veel bezwaren gepaard. Het belangrijkste transport geschiedt over zee. Reeds jaren geleden vroeg eene Engelsche firma concessie tot het aanleggen van een 5 mijl lang spoorweglijntje, doch politieke redenen stonden de vergunning in den weg, en de twist over het aanleggen van sporen door den staat of door partikulieren behoort voor de Filippijnen nog tot de toekomst. Het telegrafisch verkeer kan iets beter genoemd worden. Plaatsen in den naasten omtrek van Manila zijn door een dergelijk net verbonden en hoewel de gelegenheid tot telegraferen door de hooge prijzen niet wordt vergemakkelijkt, bestaat er toch mogelijkheid zulks te doen. Voor zoover Java en Sumatra betreft, zijn wij in dusdanig verkeer de Filippijnen vooruit; maar slaan wij, om eens eene vergelijking te maken, het oog op de telegraafkaart van Fransch Cochin China, dan is het opvallend en de moeite wel waard er kennis van te nemen, in hoe weinig jaren, Frankrijk in een nog niet eens geheel onderworpen land een uitgebreid telegraafnet heeft weten daar te stellen.

Om Manila in telegrafische verbinding met Hongkong te brengen is wel dikwerf onderhandeld, doch de uitvoering wordt niet spoedig verwacht. Men verzekerde mij dat zelfs de Europesche kooplieden op telegrafisch verkeer met Europa niet bijzonder gesteld zijn; en wat het gouvernement betreft, zoo den Spaanschen Minister de ultramar vrij spel gelaten werd om naar hartelust aan dusdanige draad te trekken, zou de toestand der Filippijnen weldra nog ongunstiger worden, en de ambtenaren een nog juister copie geven van lede poppen, dan nu reeds het geval is.

Twee Spaansche bootjes de Panay en de Esmeralda doen om beurten den togt van Manila naar Hongkong, welke bij kalm weder, tot geluk van een « niet Spaansch passagier » de reis in 2½ dag kan doen. Tot geluk, — want voor de

f 150 die een passagier de camara voor den overtogt betalen moet, (van Manila naar Singapore bedraagt dit *f* 200) zou hij ook billijkerwijs reiner logis en beter voedsel verwachten kunnen. Doch concurrentie is opzigtens stoomtransport tot deze streek van Azië nog niet doorgedrongen, zoodat wanneer eene Engelsche of Nederlandsche stoomboot-maatschappij besluiten kon, eene regtstreeksche verbinding tusschen Soerabaja en Hongkong, via Menado, Zamboango, Manila en Macao te openen, zij daarmede goede zaken maken zou.

Mij was beschoren met den vapor Panay den togt te doen; de Esmeralda schilderde men als iets minder kwalijk af, doch ik kon te Hongkong op diens vertrek niet langer blijven wachten. Een Schot en een Amerikaan waren mijne reisgezellen; Spaansche mestiezen namen als tweede klasse passagiers plaats, doch daar er voor eene dusdanige kategorie reizigers geen vertrekken beschikbaar zijn, laat men hen steeds in de 1e klasse logeren tegen genot van geheel dezelfde voorregten, welke aan die klasse verbonden zijn.

Dank de kalme zee, in dezen tijd van het jaar trouwens niet zeldzaam, kwam de Panay op den vooruit bepaalden dag in de baai van Manila. Een eilandje aan den ingang der baai en waarop een vuurtoren staat, vormt ter weerszijde een straat, die slechts een enge doorvaart toelaat en de verdediging, mits er soldaten zijn, in de hand werkt. Hoe verder men de baai invaart hoe fraaijer ook het vergezigt wordt. De naakte bergketen van Mariveles heeft men ter linker, de groene heuvels van Cavita ter regterzijde, en na de vlakte van Pampa op ongeveer 1 mijl afstand voorbij gestoomd te zijn, krijgt men de bergtoppen van het bij uitstek prachtige landschap Taijaban in het oog.

Die baai, waaraan Manila gelegen is, en daarom door Lapérouse de best gelegene stad der aarde genoemd, is ruim 120 zeemijlen in omtrek, en hoewel ik bij mijne aankomst

niet meer dan 12 voor anker liggende schepen telde, zou zij toch met gemak alle vloten der aarde bergen kunnen. Vijf provinciën worden door die baai bespoeld en eenige daaraan gelegen plaatsjes zijn met Manila in verbinding gebragt door eenen geregelden dienst met stoombootjes. De weinige diepte bij de oevers dier baai noodzaakt de grootere schepen om van verre te blijven liggen en gaat het lossen en laden met veel tijdverlies gepaard. Het bouwen van een zeehoofd. is altijd eene illusie geweest, maar niemand heeft zulks nog durven ondernemen.

Zoo men u onder al dat schoons niet de plaats aanwijst waar Manila ligt, zou men het bezwaarlijk raden kunnen, zelfs al is men er zeer nabij, en vormt het een scherpe tegenstelling met het zoo juist verlaten Hongkong.

Daar is de geheele stad tegen een vrij steilen berg aangebouwd, en levert van de ree af gezien een indrukwekkend schouwspel op. Bij den aanbouw van Manila heeft men al de voordeelen, die een heuvelachtig terrein opleveren tot bewondering van natuurschoon en bevallige omgeving ongebruikt laten liggen, en is de stad aangelegd op een vlak en zandig terrein, zoodat slechts de weinig hooge kerktorens de plaats harer ligging aan den vreemdeling verraden.

Waarom men juist deze plaats voor de vestiging eener stad uitgekozen heeft is moeijelijk na te gaan, dewijl van de mijlen in omtrek liggende landstreek dit oord zeker 't minst bevoorregte is. Wij kwamen ongeveer tegen 7 uur in den avond aan, maar konden niet debarkeren, daar eerst de douanen de goederen der passagiers moesten komen inspecteren. De maanden April, Mei en Junij zijn in deze streek der aarde het warmst, en laat het zich dus gereedelijk begrijpen, dat het dobberen in de baai van Manila in dien tijd niet tot de aangenaamste omstandigheden behoort.

De volgende dag was een Zondag en ondanks de moeijelijkheden verbonden aan het debarkement en goederen visitatie

op zulk een dag, werd mij na korte inspectie der bagage toch toegang tot de stad verleend.

In 't algemeen kan gezegd worden, dat de Spaansche ambtenaren zeer beleefd en voorkomend zijn,[1] doch de vele formaliteiten waaraan men den vreemdeling, en de vele voorschriften waaraan men den ambtenaar bindt zijn wel redenen om de ambitie tot nadere kennismaking met land en volk niet in de hand te werken. Opwekking daartoe ligt dan ook niet in den geest der Spaansche regering.

Ik had verwacht, — zooals dit elders het geval is — in de baai van Manila reeds in den vroegen morgen leven en beweging te zien, doch alles bleef rustig en kalm en slechts met moeite gelukte het mij tegen grof geld een prauw te bekomen, om den korten afstand van de ankerplaats tot de Pasigrivier te doorvaren.

Er bestaat te Manila slechts een logement de «fonda francesa» in de wijk Binondo, waarin ten ½ 11 en ten ½ 5 uur een mesa redonda gehouden wordt, voor de spanjaarden en vreemdelingen afzonderlijk. De eigenaar van dit hôtel is Lala Ari van Bombay, hij heeft er zijn fortuin mede gemaakt, hoewel de kosten voor logis en voeding, à 2.50 per dag, niet hoog kunnen genoemd worden. Ik bragt al aanstonds een bezoek bij onzen Consul den heer van Polanen Petel en weldra waren wij in een levendig debat over de Spaansche koloniale kwestie gewikkeld. Gelijk onder alle hemelstreken de eerste verblijfdagen in een nieuw land veel aantrekkelijks en bekoorlijks bezitten, zoo maakt ook Manila en hare omstreken hierop geene uitzondering. Elk voorwerp, hetzij men het vóór het eerst dan wel door vergelijking leert kennen, boeit de aandacht, elk voorval wekt de opmerkzaamheid, woorden en zinnen zonder opzet uitgesproken overdenkt men, eindelijk

---

1 Zelfs de Kapitein-Generaal maakt hierop geen uitzondering, en brengt altijd aan hem die eene visite is komen maken een tegenbezoek. Het gebruik brengt dan echter mede om zich niet te huis te geven.

boezemt ieder persoon hem belangstelling in. Vooreerst is 't het buiten- het straatleven dat hij (en dit vooral in een oostersch land) gadeslaat; een voorbarig oordeel volgt de waarneming op den voet, en eerst later bij opmerkzamer overweging der toestanden wordt ook dat oordeel meer gelouterd.

Wanneer men Spaansche schrijvers over Manila naslaat, wanneer men hen die stad voor de parel van het Oosten ziet uitgeven, wanneer reizigers, vooral Spaansche, ons haar als de «verrukkelijke» afschilderen, dan kan de reiziger ook billijkerwijze verwachten iets werkelijk schoons te zien. Maar al spoedig ondervindt hij tot zijn teleurstelling, dat een troebel, kwalijk riekend, bogtig en op vele plaatsen ondiep riviertje, zoomede een eng gebouwde stad doorsneden met kwalijk bestraate wegen vol gaten, zonder lommer en omzoomd door huizen die in somberheid en bouwvalligheid met elkander wedijveren, kortom dat zulke weinig aanbevelingswaardige factoren slechts in het brein van een spanjaard tot een dorado kon worden omgewerkt. De huizen allen in straten en aan elkaar gebouwd hebben iets kloosterachtigs zoowel van binnen als van buiten, en tuinen vindt men nergens; boomen zeggen zij veroorzaken koorts, bloemen beminnen zij niet. Slechts om een luchtje te scheppen, zonder daartoe van de straat gebruik te maken, hebben de huizen een balkon hier, of terasje daar, doch beiden kunnen op sierlijkheid geen aanspraak maken. Voeg daarbij de ruïnen afkomstig van de aardbeving van 1863, sedert nog niet weggeruimd en hier en daar tusschen de bebouwde buurten inliggende, en men zal bevroeden, dat waar men aan het vergelijken gaat met steden in de koloniën van andere mogendheden en van de Europeesche wijken in China, waar flinke en goed belommerde wegen omzoomd door nette villa's en fraaije bloemtuinen de heerschende bouworde is, die vergelijking dan zeer ten nadeele van Manila komt. Om der regtvaardigheid

wille moet hierbij gevoegd worden dat Manila en de Filippijnen gebleven zijn, wat zij voor 2 en 3 eeuwen geleden waren; bouworde en staatkunde zijn niet noemenswaard vooruitgegaan, terwijl de partikuliere industrie, welke verfraaijing en vooruitgang in het leven roept, zoo goed als niet bestaat.

Andere koloniën zijn of van jonger datum of zijn in voorspoed zoodanig toegenomen, dat tijdgeest en welvaart zamengewerkt hebben om de gesteldheid van het land uitwendig den vreemdeling kenbaar te maken. Doch deze vergelijking neemt daarom het weinig aanlokkelijke, vooral van Binondo (de hoofdwijk) nog niet weg. In oud Manila grootendeels op den linkeroever der Pasig rivier, vindt men kazernen, kloosters, kerken, regeringsgebouwen en eenige winkels, alles door breede grachten en door muren omringd; een toonbeeld van de onpractische wijze waarop men 2 en 3 eeuwen geleden in het Oosten steden bouwde. De wijk Binondo daar tegenover, waar de vreemdelingen en Chinezen wonen, waar ook het brandpunt van den groot- en kleinhandel is, biedt wel een levendiger, doch geenszins een opbeurender schouwspel aan. Krengen in de door de stad loopende kanaaltjes zijn niet zeldzaam, de woonhuizen zien er allen even somber en kloosterachtig uit, voor goede ventilatie en badkamers is nergens zorg gedragen, en in stede van glazen ruiten hebben de smalle en hooge ramen stukjes schelp (paarlemoer placuna placenta L.) van twee duim in het vierkant en gevat tusschen een groote menigte horizontale en vertikale latten terwijl openschuivende jalousiën hiervoor zijn aangebragt. Het is waar, dat de ondervinding geleerd heeft, dat dit surrogaat voor glas door de aardbevingen noodzakelijk is, doch dit neemt den onaangenamen indruk niet weg, dien men bij het binnentreden van een dusdanig kwalijk verlicht en geventileerd huis bekomt. Stormen en aardbevingen zijn in waarheid de grootste plagen voor de Filippijnen; men behoeft slechts eene opgave in te zien van die zich telkens

herhalende rampen en van de menschenlevens welke daarbij verloren gaan, om zich van de juistheid dier bewering te overtuigen. Aan aardbevingen waarbij alle hanglampen in beweging komen wordt zelfs geen aandacht meer geschonken, slechts bij hevige schuddingen roept men elkander als tot waarschuwing «temblor! temblor!» toe, en in den korten tijd dat ik in die streken vertoefde, was ik van zulk een voorval twee maal getuige. Doch zulk eene aardbeving als van 3 Junij 1863, waarbij schier alle huizen beschadigd werden, eenige honderden instortten, waarbij men 400 dooden en 2000 gewonden telde, en 20 millioen gulden schade berokkend werd, heeft zich sedert niet meer herhaald. En sedert dien tijd werden ook geene huizen meer van twee verdiepingen en van steen gebouwd.

Zooals zich verwachten laat, kan men in de onmiddelijke omgeving van Manila menig fraai plekje aantreffen. Het publiek geeft echter de voorkeur aan rijtoeren langs stoffige en hobbelige wegen, doch waar men de kans heeft, bekenden te zien en gezien te worden. Boomen, schaduw, nette villa's zoekt men te vergeefs langs die wegen, en slechts de Calzada de Sabana die een weinig ter zijde van de forteres loopt, of de paseo de Magalanes maken hierop een — zij 't dan ook geringe — uitzondering.

In waarheid, zoo overmoed Manila nu eens «la muy noble ciudad» en dan weder «de parel van het oosten» mogt noemen, dan liggen die edele hoedanigheden nog onder stof en modder verscholen. Dit oordeel moge eenigszins harder uitvallen, dan men in Fransche, Duitsche of Spaansche beschrijvingen daarover lezen kan, doch wanneer men in een Aziatisch land *niet* «en prince» reist, en door geen recommandatie brieven aan plaatselijke ambtenaren, gedwongen is een internationale beleefdheid daarvoor in ruil te bewijzen, dan gevoelt men zich, ook door het opmerken der schaduwzijden, in staat een onpartijdiger oordeel te vellen. Kortom, geheel Manila bestaat

uit een doolhof van min of meer nauwe straten, omzoomd door kleine winkels of uiterlijk niets bevalligs aanbiedende huizen, terwijl stof en modder dier nauwelijks onderhouden straten slechts afgewisseld worden door onoogelijke kanalen.

Reeds spoedig na mijne aankomst kwam de heer Petel mij afhalen om naar de militaire muziek te gaan luisteren, die 2 avonden in de week op de Paseo bij het monument van Magalanes gegeven wordt. Dit monument ter eere van den stichter der Spaansche magt in deze eilanden in 1847 opgerigt, is ook het eenige noemenswaardige van Manila. Ondanks de stoffigheid der wegen bood de Paseo dien avond een vrij aangename wandeling aan. In eene tent ongeveer in het midden van een der lanen, bevonden zich de muziekanten, alle inlanders, de kapelmeester niet uitgezonderd, die op een werkelijk bewonderingswaardige wijze nu eens de door den mesties en inlander zoo gewenschte muziek van Verdi en dan weder een redowa of andere geliefde dansmelodie uitvoerden. De inlander bezit eene algemeene liefde voor de muziek, en door den langdurigen en intiemen omgang met Spanjaarden hebben zij zelfs Europesche componisten leeren waardeeren. Het inlandsche publiek, dat ik dan ook dien avond langs de muziektent zag heen en weêrwandelen of zich op een der vele banken zag nederzetten, gaf blijk aldaar met geen ander doel gekomen te zijn dan te genieten. De Katholieke godsdienst heeft het hare bijgedragen om dien kunstzin te ontwikkelen, en steeds geven de priesters zich veel moeite, — gelijk ik later ook zelf bijwoonde — de zangkunst aan de jonge gemeente in de kerken te onderwijzen. Tot veredeling van den inlander is zeker niets heilzamer dan gemeenschappelijk gezang, iets dat in ons Indië niet genoeg wordt behartigd.

Ook de schouwburgen bezoekt de inlander gaarne en alleen het feit dat in eene stad als Manila, waar welligt 150,000 inlanders en een 300tal Europeanen wonen, drie opera-

gebouwen bestaan, staaft voldoende, dat onder een dergelijke bevolking muziekzin moet heerschen.

Tijdens mijn verblijf te Manila was de groote opera die omstreeks 3000 personen bevatten kan, gesloten, omdat het Italiaansche operagezelschap zich ontbonden had. In een kleiner gebouw, doch waarin ook nog een 1600tal personen konden plaats vinden, woonde ik echter eenige voorstellingen bij. Europeanen, kreolen, mestiezen, maar het meest inlanders vormden het auditorium, en het was vooral de schijnbare verbroedering dezer verschillende kasten welke mij hierbij opviel. Zoo zat bijv. naast de loge van den Kapitein-Generaal, die ook aanwezig was, eene inlandsche familie en zulks scheen men zeer natuurlijk te vinden.

Trouwens de Zuid-Europesche kolonisten, en ook de Fransche moeten hiertoe gerekend worden, verschillen hierin veel met de Noordelijken van gevoelen, en terwijl de Engelschen en wij de leer van afscheiding voorstaan, vloeit uit het karakter van gène de gelijkstelling voort. Beide stelsels hebben hunne voordeelen, doch ook op beider wijze kan men tot hetzelfde doel geraken. Bij de laatste evenwel spoedig maar oppervlakkig en bij de eerste langzaam doch zeker en grondig. En men behoeft slechts weinig tijd in Fransche en Spaansche koloniën doorgebragt te hebben om zich van de waarheid hiervan te overtuigen.

Doch hoe dit zij, in de Manila opera weten de inlanders met de door hun afgekeken Europesche modes hun voordeel te doen, en overal ziet men alleraardigste toiletjes.

Een welvoorzien buffet in de koffikamer werd door kreoolsche meisjes, bijgestaan door hare jaja's (vrouwelijke bedienden) bediend, daarbij was het geoorloofd ook in de operazaal en gedurende de voorstelling te rooken.

Op zon- en feestdagen — en deze zijn veelvuldig — en op Donderdagen worden voorstellingen gegeven en uit den aard van de muziekale neiging der bevolking, maken de

opera gezelschappen zoo Fransche als Italiaansche, goede zaken te Manila. Doch diezelfde neiging is oorzaak dat het in de schouwburgzaal wel eens ruw kan toegaan. Zoo gebeurde het nog niet lang geleden, dat de toeschouwers een Fransch acteur, die een of ander air valsch gezongen had, niet alleen uitfloten, maar hem en den regisseur vastbonden en naar de gevangenis bragten, terwijl men, den in de opera aanwezigen civielen gouverneur (resident van Manila) dwong op staanden voet het bevel tot inhechtenisneming te onderteekenen. Door de hulp van den Franschen consul werden de delinquenten den volgenden morgen echter weder uit de gevangenis verlost.

Uit een en ander heeft men reeds kunnen afleiden, dat de inlandsche en mestiesche bevolking van Manila den Javaan, Maleijer of Annamiet in het aannemen van Europesche gewoonten een heel eind vooruit is. Doch met die schijnbare beschaving moet men het zoo nauw niet nemen; het zijn slechts de gewoonten en hebbelijkheden van geëmancipeerde kinderen, verwend door een onverstandig en naar uiterlijk vertoon hakend gouvernement, bedorven bovendien door een schaar van onwetende priesters. Niettemin en op het eerste gezigt maken mannen en vrouwen op den uit een naburig land komenden vreemdeling een aangenamen indruk, en hoewel zelfs dit uiterlijk vertoon afneemt naar mate men zich van Manila meer en meer verwijdert, kan men toch overal waarnemen dat de kerk haar invloed op kleeding en gewoonten heeft doen gelden. In de pueblo's sterker, op de platte landen gehuchten bewoners zwakker.

Vooral te Manila ziet men bij de talrijke kerkfeesten inlandsche en mestiesche vrouwen en meisjes aardig uitgedoscht zich naar de kerken begeven. Die kerken zijn gewenschte plaatsen van zamenkomst, zoo onderling als met jonge mannen, en processiën (die in de lijdensweken het menigvuldigst voorkomen), zijn niet alleen luisterrijk en vermakelijk, maar zij

zou overhebben. [1] En is dit voor het fijnere werk waar, met het grovere is het niet beter gesteld. Een Javaansch koopman bijv. zou kwalijk te moede zijn, wanneer hij zijne goederen in zulk een ruwe en wanstaltige bergplaats als een Filippijnsche buffelkar moest laden. Het batikken der Javaansche vrouwen, waarbij het uitdenken en ontwerpen van patronen zulk een voorname rol speelt is hier niet bekend. Men weeft naar een gegeven model — (en dus niet als de Soendanesche vrouw, die zich hierin door haar luim laat leiden) — de tapiz of een soort sarong, die over den onderrok wordt gedragen, en uit donkerkleurige banen bestaat, gekruist door een wit streepje. De werktuigen zijn overigens als in onzen archipel op de eenvoudigste wijze zamengesteld, en voor de invoering van verbeterde machines voor zijde, — katoen — en abaca weverijen wordt weinig gedaan; welligt zou de inlander daarvan ook geen gebruik willen maken.

Maar heeft de godsdienstige verovering en overheersching van den inlander, hen ook al tot slaafsche navolgers hunner leermeesters gemaakt, en het nationaal cachet weggewischt, aan de andere zijde kan niet geloochend worden, dat de gedurige bemoeijenis met de bevolking, de priesterleiding, waaraan man noch vrouw zich kan onttrekken, de intellectuële ontwikkeling is ten goede gekomen. Men zeide mij, dat schier alle inlandsche bewoners van Manila (stad) lezen en schrijven konden, en niet alleen dat zich dit uit den aard der Katholieke godsdienst verklaren laat, maar een nog sterker bewijs vindt de vreemdeling hierin, dat overal boekwinkeltjes of stalletjes zijn opgeslagen, waar de voorbijganger in de gelegenheid gesteld wordt zich boeken en libretten in het Spaansch of Tagalo

---

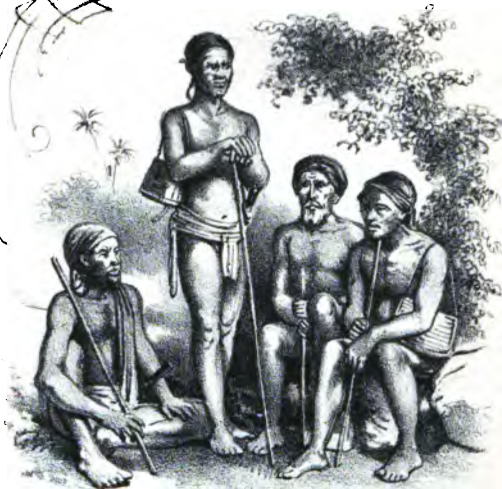
[1] Men liet mij piña-doeken zien van 100 dollar waarde, en sigarenkokers zoo fijn gevlochten, dat men er door kon zien te lezen.

7.

8.

4.

9.

10.

Lith. Emrik & Binger.

aan te schaffen. De meesten dier werkjes hebben wel is waar een godsdienstige strekking, doch men vindt er ook heldendichten en almanakken onder. Dien vooruitgang hebben de inlanders aan de priesters te danken, want dat de regering voor scholen en onderwijs weinig of niets uitgeeft, laat zich zeer goed begrijpen.

De priester neemt de regering de bemoeijenis met onderwijs uit de hand; wel vindt men in alle pueblo's bezoldigde onderwijzers voor *f* 5—8 per maand, doch uit de geschiedenis van het schoolwezen in *onzen* archipel weten wij wat zulk een leeraar, en zulk een schriel bezoldigd onderwijs te beteekenen heeft. Bij ons is verwaarloozing van onderwijs hiervan het gevolg; in de Filippijnen echter, houdt voor 't minst de priester, onder wiens bevelen ook de onderwijzer staat, nog in zooverre de hand aan de zaak, dat de dorpsbewoner genoeg leert om zijn gebedenboek en de ritualen van de kerk te kunnen lezen. Meer is overbodig, daar hem anders de wetenschap te ontwikkeld zou kunnen maken.

Te sterk op moraliteit bij den inlander aan te dringen, zou noch in het belang van ongehuwde en op voordeel azende priesters, noch in het belang van de regering zijn. Want deze zou dan al dadelijk moeten beginnen de zoo verderfelijke hanengevechten te verbieden en de pacht daarvan af te schaffen.

Wie te Manila komt, brengt ook een bezoek aan een der vele loodsen, waarin aan dien echt maleischen hartstogt den vrijen loop wordt gelaten en waardoor het budget met (naar ik meen) 500.000 dollars wordt vermeerderd. De loods, welke ik bezocht, was een der grootsten en hoewel nog vroeg in den morgen wemelde het er al van strijd- en wedlustigen. Plaats was nog wel te vinden, maar tusschen 2 en 4 uur in den namiddag gaat dit bezwaarlijker, want dan is het de tijd, dat hanen van reputatie in het strijdperk treden. Het groote, geheel uit pinangboomen en bamboe vervaardigde gebouw

binnen gegaan zijnde, moet de toeschouwer, wedder of strijder al dadelijk een reaal (⅛ dollar) betalen, en deze entrée ten voordeele van den pachter verschaft dien pachter geen gering winstje. In den voorhof der gallera of vechtbaan, wemelt het van praters en nieuwsgierigen; het geld brandt hun reeds in den zak; en het oogenblik om op den haan van dezen of genen hun spaarpenning te kunnen zetten wordt met ongeduld verbeid. De gelukkige bezitter van zulk een dier scharrelt door de menigte heen, om ieder wie lust gevoelt de op den arm rustende lieveling te doen bewonderen. Tegen de stijlen der loods aan, hebben koopvrouwen een stalletje opgeslagen, waar vermoeiden of hongerigen eene rustplaats zullen vinden, of zich aan inlandsche lekkernijen te goed kunnen doen. Geld is er genoegzaam voorhanden en aan verdiensten voor de eigenaressen dier verpachte warongs ontbreekt het niet. Het geheel vormt een tooneel vol beweging en opgewektheid. Vrouwen zoekt ge er echter te vergeefs, voor haar is geen toegang, en willen zij mede wedden of een haan laten vechten, dan moeten zij dit door middel van een vertrouwd vriend doen.

In de op dien voorhof volgende ruimte is het amphitheater opgeslagen. Het strijdperk zelf is door een rasterwerk omringd; ik kreeg daar binnen eene plaats, het publiek echter moet buiten het hek blijven. Reeds had er dien ochtend menig gevecht plaats gehad, en juist toen ik binnen den kring trad, werden twee versche hanen tegenover elkander geplaatst. Gouden vierdollarstukken lagen aan beide zijden van het perk, het waren de wedpenningen, dikwerf *f* 50 door één persoon op één haan ingezet. De haan is gewapend met een scherp mesje, waardoor het gevecht meer behendigheid dan kracht vordert. Voor den aanvang van den kamp spreken de eigenaars der hanen hunne strijders toe in bewoordingen, welke zij het meest passend vinden, en de wedders gebruiken dien tijd om waarnemingen te doen, welke hun

later te pas kunnen komen. Eindelijk heerscht er diepe stilte, de verwachting is op het sterkst gespannen. Tot kennismaking laat men de met beide handen vast gehouden hanen elkander tot zes maal toe een veer uit kop of staart trekken en plaatst ze dan op den grond in slagorde. Een paar minuten slechts behoeft de bekommerde eigenaar of wedder op den uitslag te wachten, want het pleit is spoedig beslecht en nadat dan het perk weder in orde is gemaakt, nemen nieuwe kampers de plaats der vorigen in. [1]

Ik kan niet zeggen, dat de indruk dien dit tooneel op mij maakte bijzonder aangenaam was; de hartstogten worden er te veel bot gevierd, maar tot geluk der schatkist denkt mesties en inlander daar anders over. Van de eene vechtbaan slenteren zij naar de andere, zoeken daar door wedden, dobbelen als anderszins aan de kost te komen en is de laatste reaal verloren, dan moet diefstal en roof in het levensonderhoud voorzien. [2] Toen ik later over den grooten (en eenigen) weg bij San Pablo niet ver van Manila reed, zeide mijn gids mij, dat op dien weg rooverijen niet tot de zeldzaamheden behoorden, en met het oog op de vele vagebonden liet zich die ongunstige mededeeling wel verklaren. De gallo is voor den inlander alles, voor hem slechts wordt gewaakt en zelfs vrouw en kinderen staan daarbij ten achteren. De hartstogt voor die hanengevechten neemt hoe langer hoe meer toe, en om de niet geringe voordeelen voor het gouvernement (in 1859 bedroeg de pacht nog slechts 86000 dollars) is het zaak dien gaande te houden en aan te wakkeren. Doch niemand houdt rekenschap met al de twisten, misdaden en straffen die voortvloeijen uit het in stand houden van zulk

---

[1] In werken over de Filippijnen handelende, vindt men ook nauwkeurige beschrijvingen dier gevechten. Ik heb hier slechts het door mij geziene in korte woorden willen teruggeven.

[2] Figuur n° 7 is de voorstelling van twee hanenvechters.

een hulpbron. De hanengevechten staan onder het bijzonder toezigt der regering, zoo zeer zelfs dat een honderd artikelen lang reglement daarvoor is vervaardigd en waarin o a. bepaald wordt, dat de gevechten in het openbaar (zij 't dan al tegen een entréegeld) moeten plaats hebben, en van de vroegmis tot zonsondergang mogen duren; dat voor niet meer dan 50 dollars op een haan mag gewed worden; dat de strijders slechts met één mes en wel aan de linkerspoor mogen gewapend zijn, enz. enz.

In een land waar de verzoeking om zonder te arbeiden geld te verdienen zoo sterk is, moet noodwendig een klasse van roovers en gauwdieven geschapen worden. En bleef het nog maar bij die hanengevechten, maar de onophoudelijke geldloterijen van wege den staat zijn een ander kwaad, dat den onmondigen inlander nog datgene ontneemt wat onderling dobbelspel hem heeft overgelaten. In Hongkong zeide men mij reeds: de regering der Filippijnen moet zich door de opbrengst van hanengevechten en loterijen staande houden, en inderdaad het heeft er allen schijn van. Het loterijspel heeft maandelijks plaats, ten voordeele van het gouvernement en is door zijn veelvuldigheid het verderf van het volk. En hoewel dat zelfde gouvernement de hazardspelen (jueguos de azar) onder het volk (voor het minst op papier, want niemand stoort zich daaraan) verboden heeft, weet het zeer goed, dat bij een dergelijk verleidelijk aanbod de bevolking gaarne diep in de beurs tast. Ook mij bood men op straat zulke loterijbriefjes aan. Hoe fraai het klinken moge, dat de Spaansche regering afkeerig is der bevolking directe en door de staathuishoudkunde veroorloofde belastingen op te leggen, zooals straks aangetoond zal worden, dergelijke indirecte afpersingen drukken veel zwaarder en zijn voor de belasting betalenden moreel en finantieel ontzenuwender dan alle regtmatige heffingen te zamen. Bovendien heeft er nog eenmaal 's jaars een uitgebreide geldloterij plaats, maar wat van al deze loterijen te zamen

de werkelijke voordeelen voor de schatkist zijn, laat zich niet juist bepalen, dewijl de Spaansche regering tot openbaarheid in koloniale zaken niet te bewegen is, en dus ook een jaarlijksche door het publiek te raadplegen begrooting van inkomsten en uitgaven, eene ongerijmdheid zou zijn. Na aftrek evenwel van alle kosten (en deze zijn niet gering) kan het netto saldo slechts luttel zijn. [1]

Een nuttige grondbelasting zou inderdaad ruimschoots opwegen tegen alle monopolie- en dobbel inkomsten; doch wie heeft lust bij den verwarden toestand waarin het ambtenaarswezen verkeert, of bij de zekerheid, dat toch alles wat maar eenigszins gemist kan worden ten voordeele van het moederland komt, grondige en economisch voorgeschreven veranderingen te maken!

Zelfs het voornaamste wordt niet verrigt, en bij hetgeen dan nog uitgevoerd wordt verdwijnt een groot deel der toegestane gelden door de vingers der uitvoerders. Voor den bouw eener brug (de puente nuevo) over de Pasig rivier waren reeds tweemaal de noodige (en zeer belangrijke) fondsen toegestaan, doch die gelden waren ook verdwenen zonder dat er van de brug nog iets te zien was. De derde maal kwam eindelijk de brug, die er thans nog ligt, tot stand. Tijdens mijn verblijf te Manila was men in een der drukst begane straten al voor 3 maanden begonnen het onder die straat doorloopend riool open te breken en te reinigen. Doch al spoedig bleek het, dat men uit geldgebrek het werk niet verder kon voortzetten, en de opgebroken straat liet men maar in dusdanigen toestand liggen. Voeg daarbij nog voor Manila de onhoudbare wegen en de overal verspreide ruïnen van ingestortte

---

[1] Voor het dienstjaar 1859 geeft ons de heer Bowring in zijn bekend werk over de Filippijnen eene opgave van inkomsten en uitgaven, waarin de bruto opbrengst der loterijen op ± 253/m en de netto opbrengst op ± 86/m geschat wordt. Dit zal thans wel veel meer zijn.

huizen, en men kan zich voorstellen hoe dan de toestand in de binnenlandsche stadjes zijn moet.

Slechts een enkelen weg in den naasten omtrek van Manila vond ik, die voor een reiziger in een karretje berijdbaar is, en op welke wijze dan nog! Elders zijn de wegen onbegaanbaar, en de bruggen, karikaturen en modellen van lapwerk, meestal uitgevoerd door onkundige monniken, of door inlanders (in dusgenaamden gemeentedienst) die te onverschillig zijn om het transport, vergemakkelijkt door goede wegen en bruggen, te bevorderen. Wel is waar zendt somtijds een centraal ambtenaar een plan tot opbouw of herstel naar Manila, doch daar men weet dat de uitgaven steeds de ramingen overtreffen, worden de projecten maar liever gedeponeerd. Te Majajai zag ik den aanvang van een viaduct, waarover een weg moest komen om die stad door het gebergte heen met een naburig plaatsje te verbinden, doch reeds sedert 15 jaar waren de werkzaamheden daaraan gestaakt en niemand had hoop, die weder opgevat zouden worden.

Want, zooals het gewoonlijk gaat, (en ook de ingenieurs te onzent weten hierover mede te spreken) stelt een alcalde eene hoogst noodige verbetering voor, dan vordert dit zooveel geschrijf, dupliek en repliek, dat hem de lust tot verdere bemoeijenis ontbreekt. Als niet « direct noodig » worden alle voorstellen terug gezonden, hetgeen minder aan den goeden wil der regering dan wel aan den erbarmelijken toestand te wijten is, waarin zich de *caja de comunidad* te Manila bevindt. Daarenboven — en tot ongeluk der Filippijnen — ligt deze archipel ver buiten de gewoon gevolgde reisroute. Reizigers zoo voor zaken als liefhebberij blijven een zeldzaamheid, en alzoo bestaat er geen drang van buiten om tot verbeteringen aan te sporen. Gelukkig voor Nederlandsch-Indië dat daar die drang gepaard aan een nationaal eergevoel en couranten-invloed van tijd tot tijd de stimulans geeft tot eenig werk

op groote schaal. Men raadplege de geschiedenis om te weten hoe anders Nederlandsch- en Spaansch-Indië hand aan hand zouden kunnen gaan. [1]

Intusschen behoort een krachtig comité voor publieke werken ja, voor zelfs middelmatige middelen van gemeenschap op Manila tot een ver verschiet, en had deze eilandengroep niet zulk een groot aantal rivieren met bevaarbare monden, en had ook de zee, door de vele inhammen en bogten die zij maakt, niet voor natuurlijke gemeenschap te water gezorgd, zoo zou producten transport tot de onmogelijkheden behooren.

De priesters weten bovendien zeer wel, dat naarmate reisgelegenheid naar het binnenland vergemakkelijkt wordt, handel, welvaart en ontwikkeling toeneemt, doch ook daarentegen aan hun eigen magt en invloed telkens een nieuwe veer uit den staart wordt getrokken, terwijl aan de andere zijde de Spaansch koloniale politicus van oordeel is, dat isolement, van het standpunt eens overheerschers bekeken, ver de voorkeur verdient boven gemakkelijke verplaatsing en onderling verkeer van inlanders uit verschillende gewesten.

Doch hoe zulk een politiek en zulk een toestand ook te laken valt, men moet er den ambtenaren der Filippijnen geen te scherp verwijt van maken, dat zij gemak boven miskenden dienstijver en eigenbelang boven vaderlandsliefde stellen. De geheele zamenstelling van bestuur leidt hiertoe en de willekeurige wijze omtrent het benoemen en ontslaan van ambtenaren is welligt nog een graad erger te noemen, dan in de dagen der O. I. C. te onzent. Eenige weinige mededeelingen opzigtens de wijze van aanstelling en den werkkring der Europesche ambtenaren bij het Binnenlandsch Bestuur wil ik ten bewijze hiervoor geven.

---

[1] Om maar een voorbeeld te noemen, over de Solorivier, den grootsten stroom van Java, ligt tot dusver nog geen enkele brug, ondanks het voornemen daartoe reeds verscheidene malen bestond.

Aan het hoofd van het bestuur over de Filippijnen staat een kapitein-generaal, eene betrekking die én door bezoldiging én door emolumenten enz. op het kapitein-generaalschap van Cuba na, de voordeeligste is, die door het hof van Madrid kan weggeschonken worden. Dat dan voor zulk eene betrekking zich immer vele liefhebbers onder de op ambtelijke betrekkingen tukke Spanjaarden opdoen, behoeft geen bevreemding te wekken, maar treurig is het dat de belangen der kolonie worden overgeleverd aan lieden grootendeels niet voor hunnen werkkring berekend, om na in een paar jaar (of korter nog) fortuin te hebben gemaakt door een ander, met hetzelfde doel bezield, te worden vervangen. Evenwel wordt de kapitein-generaal niet (zooals met andere kategoriën ambtenaren wel de gewoonte is) bij elke verandering van ministerie teruggeroepen, en heeft dit slechts plaats, wanneer eene geheele omkeering in politieke rigting dit noodzakelijk maakt. Niet echter omdat met die omkeering men ook een ander stelsel van koloniale politiek te verwachten heeft, doch dewijl een gunsteling van den nieuwen minister aan een winstgevende betrekking moet geholpen worden. Een blik op de zeer lange lijst van kapiteins-generaal, zegt meer dan de redenen op te sommen, waarom die herhaalde en plotselinge benoemingen en veranderingen de ontwikkeling der onmetelijke hulpbronnen van deze eilandengroep hebben tegengehouden. De betrekking van kapitein-generaal omvat de gewone werkzaamheden aan een algemeen bestuur verbonden. Het gezag over de vloot is evenwel den « Spaanschen Ministro de marina » en dat over de kerk aan den aartsbisschop van Manila overgelaten, en de geschiedenis heeft geleerd dat waar de plannen van den kapitein-generaal met die van den aartsbisschop in botsing komen, de eerste meestal heeft moeten wijken.

Een dergelijk antecedent kan al voldoende genoemd worden, om alle hervormingen tegen te houden, toch bestaan er nog andere en belangrijker.

Een luitenant-gouverneur of segundo Cabo neemt bij den dood van den kapitein-generaal diens plaats in. Alleen te Manila (stad) heeft men een gemeentebestuur (ayuntamiento), dat uit twee alcalden en twaalf regidores, onder presidium van den gobernador corregidor (civiel gouverneur, resident van Manila) bestaat, en aan welke leden ieder een bepaalde functie is opgedragen. De kosten hieraan verbonden bestrijdt men door verschillende belastingen, die allen tot hetgeen wij verponding noemen, kunnen gerekend worden.

Verder zijn de onder Spaansch gezag gebragte gewesten der Filippijnen verdeeld in provinciën en in districten aan welker hoofd politiek-militaire gouverneurs staan, met den titel van Alcaldes-Mayores. Deze ambtenaren — meestal burgerlijke personen — zijn verdeeld in drie klassen A 1, A 2, A 3 of Alcalde de termino, ascenso en entrada. Hun werkkring is dezelfde, doch om de 3 jaren kan de alcalde een rang hooger stijgen. Zij mogen ook onder geen voorwendsel, wat ook, langer dan 10 jaar in de Aziatische koloniën blijven dienen. Ook mogen zij niet langer dan 3 jaar in eene zelfde provincie blijven, waardoor zij het gewest weder verlaten op een tijdstip, dat men het eerst begint te leeren kennen. De weinige partikuliere ondernemers, welke in de binnenlanden gevestigd zijn, bejammeren zeer dat gedurig overplaatsen, waardoor de magt van den priester zoo veel te sterker wordt. Het is een euvel dat ook in Nederlandsch-Indië is ingeslopen, doch terwijl het beginsel hier voor het minst is om den ambtenaar zooveel mogelijk met alle toestanden, talen enz. vertrouwd te laten worden, zoo berust het in de Filippijnen geheel op wantrouwen in de ambtenaren. Zij hebben dan ook in 't geheel geen magt en het initiatief is hun zoo goed als ontzegd. De aard der keuze in aanmerking genomen, heeft de regering hierin geen geheel ongelijk, maar die keuze is dan ook buitengewoon verderfelijk. Want terwijl de Engelsche en Hollandsche aanstaande ambtenaren voor den kolonialen

dienst, in het algemeen, door examens en door het doorloopen van een proeftijd de bewijzen moeten leveren, wel degelijk geschikt te zijn voor het werk, dat men van hen verlangt, en eerst wanneer die geschiktheid gebleken is definitief worden aangesteld of eene hoogere betrekking kunnen innemen, wordt in Spanje en in zijne koloniën niet naar verstand en geschiktheid gevraagd, maar zijn politieke intrigues de aanleiding tot hunne benoeming. Zonder te arbeiden wil men gaarne een gemakkelijk leven leiden, en de staat is er goed voor aan dien wensch te voldoen. Doch niet enkelen maar velen koesteren dien wensch en daarom zijn de veranderingen van personen dan ook even veelvuldig als er zich geschikte gelegenheden tot veranderen en verplaatsen voordoen. Na de verdrijving van Isabella kon men in Spanje de plaatsen opnoemen waar de alcalden driemaal op een dag verwisseld werden, [1] en hoewel dit feit in de Filippijnen om den grooten afstand nu wel niet zoo herhaaldelijk plaats grijpt, zoo zeide men mij toch, dat bij elke verandering van ministerie ambtenaren boven eene bezoldiging van 60 dollars 's maands terug geroepen werden om voor andere gunstelingen van het oogenblik plaats te maken.

De Filippijnen zijn in het bezit van een groot aantal ambtenaren, en alleen bij de tabaksregie is dit getal reeds aanmerkelijk, want de kultuurpercenten en andere daarbij voorkomende emolumenten doen menigeen naar eene betrekking bij dezen tak van dienst hunkeren. De ministro de ultramar, die zich gedurende zijn kortstondige magt gaarne zooveel mogelijk vrienden maakt, is tot hulp verleenen ten koste der kolonie altijd zeer bereidwillig.

Terwijl ik te Manila vertoefde, zag ik een stoomboot opgepropt met terug geroepen ambtenaren naar Cadix afvaren. Men berekene eens wat nut, met die weggeworpen gelden

---

[1] Jagor, (aanhaling uit de Preuss. Jahrb. van Januar 1869), blz. 102.

voor passagekosten enz. die allen ten laste der kolonie komen zou gedaan kunnen worden; en dit alles tot bevrediging van de gril van eenige nietsdoeners.

Een paar verhalen, welke ik te Manila hoorde, mogen de vermakelijke zijde van zulke terugroepingen aantoonen. Een regterlijk ambtenaar (oidor) werd door zeker ministerie naar Manila afgezonden om daar ter plaatste in functie te treden. Hij nam zijn weg per zeilschip om de Kaap. Doch voor hij Manila nog bereikt had, was reeds bij een verandering van ministerie een ander in diens plaats benoemd, die verstandiger per stoomboot door het Suez-Kanaal zijn reis nam. Met dat gevolg dat hij eerder aankomende ook eerder in functie trad, en de niets kwaads vermoedende eerst benoemde bij aankomst zijne plaats reeds ingenomen vond, en den terugtogt op staatskosten kon aannemen.

Een handelaartje in wijn had tijdens een Spaanschen burgeroorlog have en huis verloren, doch was gelukkig bekend met een juist optredend minister, van wien hij eene aanstelling kreeg tot kommies bij de finantiën te Manila op eene bezoldiging van 100 piaster 's maands (*f* 250). Te Manila aangekomen werd hij in functie gesteld en men gaf hem een staatje te copiëren waarmede hij na drie dagen arbeids nog niet gereed was. Toen bleek het dat de man lezen noch schrijven kon, doch daar de kapitein-generaal een door den minister aangesteld ambtenaar niet mogt ontslaan, schoot er niet anders over dan hem aan te raden met behoud van tractement lezen en schrijven te leeren. Abderitische nukken uit letterknechterij ontstaan, hebben niet alleen in Nederlandsch-Indië plaats, ook in de Filippijnen worden zij in praktijk gebragt.

Iemand die zich in Manila wilde gaan vestigen bragt een geweer mede, doch hiervoor is een consent van invoer noodig. Hoewel dit consent dadelijk aangevraagd werd, had hij na 2 maanden wachtens de vergunning nog niet bekomen, en

na bij den betrokken ambtenaar daaromtrent informatiën te hebben genomen, antwoordde deze, dat hij nog niet lang geleden in dienst was getreden, en in dien tijd een aanvraag tot invoer van een geweer nog niet was voorgekomen, en hij ook geen model kon vinden volgens hetwelk een consent opgemaakt, en den kapitein-generaal ter teekening moest voorgelegd worden. Aanvrager schreef toen zelf een rekwest, waarmede de zaak ook dadelijk haar beslag kreeg.

Voor dergelijke luimige voorvallen heeft men het woord «cosas de España» uitgevonden. Intusschen zijn zij karakteriserend en is het dan ook niet te verwonderen, wanneer deskundige Spaansche ambtenaren liever het werk door inlandsche klerken dan door de in Europa benoemde titularissen en komiezen laten uitvoeren.

De gedurige verandering en vervanging van voor hun taak onberekende personen zijn, zooals te denken valt, uiterst nadeelig en hinderlijk voor de algemeene belangen. Maar uit ditzelfde stelsel en uit de ongewisheid waaraan de ambtenaren bloot staan, vloeit ook voort, dat ieder zich gedurende den korten tijd, dat hij vermoeden kan in het genot van zijn tractement gelaten te worden, zich voor de toekomst door geoorloofde en ongeoorloofde practijken zoekt te dekken. Een onvoldoende bezoldiging werkt al verder mede om kwade practijken te bevorderen, en de inlander hoewel schijnbaar weinig gedrukt door belasting in geld en arbeid moet ten slotte het gelag betalen aan elkander snel opvolgende inhalige ambtenaren.

En daar dit euvel hier — zooals bij ons ook nog tot in de eerste helft dezer eeuw bestond — door alle rangen heen heerscht, ontbreekt kontrôle en bestraffing.

De gedurige mededeelingen van te korten in 's lands kassen, mogen bij ons vergoelijkender wijze aan fautieve administratie toegeschreven worden, van Manila deelde men mij een feit mede, waarbij wel degelijk kwaad opzet in het spel was. Een

ambtenaar in een der noordelijke provinciën moest aan de bevolking het geld voor geleverde tabak uitbetalen. Hij ging naar Manila om die gelden ten bedrage van *f* 300,000 en in kistjes verpakt in ontvangst te nemen. Een paar kistjes werden voor zijn oog geopend, en het zich daarin bevindende goudgeld geteld, waarna de anderen gewogen werden. Daarop teekende hij voor ontvangst en nam de kistjes mede; bij de uitbetaling echter bleek het, dat de overige kistjes in stede van goud geld steentjes bevatten.

Onder zulk een positie waarin zich de ambtenaren, ook de regterlijken, bevinden, laat zich verklaren dat de regtspraak ter hoofdplaats door bezoldigde regters weinig en in de binnenlanden door de alcaldes nog minder te beduiden heeft. Een tal van advocaten dragen het hunne bij om het regt te verdraaijen. Alle zoeken hun levensonderhoud en zelfs fortuin in een land, waar uit den aard van den economischen toestand en de betrekkelijk weinig aanwezige Europeanen en gezeten Chinezen en inlanders, luttel handel en koopmanszaken gedreven worden. Alleen bij de audiencia (hoog geregtshof) zijn er 80 voor de regtspraktijk ingeschreven. Behalve dit hooggeregtshof, dat uit zeven oidores (regters) bestaat, heeft men te Manila nog den Raad van den kapitein-generaal voor gewigtige zaken en een Tribunal de comercio, waarin de voornaamste handelaren van wat landaard ook, om beurten zitting moeten nemen.

Men zeide mij, dat het zitting nemen in zulk een tribunaal wel bezwarend was, doch men verkreeg door een dusdanige regtspraak van gezworenen waarborgen voor goed en goedkoop regt. De wetboeken bestaan uit een tal van proclamatiën, decreten, notificatiën, ampliatiën, orders, fueros (privilegiën en statuten) en traditiën, waarin alleen een advocaat weg kan vinden, die dus de wet naar zijne meening kan uitleggen. In Nederlandsch-Indië heeft men een passenstelsel voor den inlander als bezwarend en ondoelmatig afgeschaft, toen ik daarentegen eenigen tijd bij den gobernadorcillo van Pablo doorbragt, had

ik gelegenheid op te merken hoe de inlanders daar te lande niets konden uitvoeren zonder een *papel sellado* (document op gezegeld papier) aan te vragen, en gelijk wij straks zien zullen, geven de handelingen eens gobernadorcillo's voor de regtbank der eerlijkheid gebragt aan een loerah op Java, ondanks zijn christelijken godsdienst niets gewonnen. 42 Lagere Geregtshoven door alcaldes voorgezeten, en bovendien belast met allerlei soort van werkzaamheden bedienen in de binnenlanden het regt voor (naar men wil) 5 millioen zielen, en moge in onze bezittingen onderzoek, uitspraak, bestraffing en kontrôle al over het algemeen eerlijker toegaan, toch valt het niet moeijelijk te begrijpen, dat hier het verkrijgen van regt langdurig en soms kostbaar en ongenaakbaar is. In Fransch Cochin China is het daarmede nog erger gesteld, doch daar wordt volgens de inlandsche wetboeken regt gesproken, en worden de meeste zaken van wege de meerdere zelfstandigheid der dorpen ook in het dorp zelf afgedaan.

Is Spanje zelf om de opregtheid zijner regters en de zuiverheid zijner geregtshoven nooit beroemd geweest, zoo zal ook wel het karakter der alcaldes, den toestand waarin zij verkeeren in aanmerking genomen, op zulk een verren afstand van het moederland er wel niet op verbeterd zijn.

Ik kom hier van zelf weder op de alcaldes terug, die het best met de assistent-residenten in onzen archipel kunnen worden vergeleken en onder wier regtstreeksche bevelen de dorpshoofden of gobernadorcillo's staan. Moge hij als regeringspersoon al schijnbaar aan het hoofd van zijne afdeeling staan, waarheid is, dat de Europesche priester niet den naam maar in facto het uitvoerend gezag in handen heeft. Want behalve dat den alcalde immer ontslag boven het hoofd zweeft, blijft hij te kort in een gewest om — naar het oordeel van partikulieren — lust en tijd te hebben zich met het essentiële van land en volk bekend te maken. Op hem volgt een ander en op dezen weder een ander, terwijl de priester blijft, en

van zijne kennis van taal, land en volk partij trekt om invloed te verkrijgen.

In huisvesting moet zulk een provinciehoofd zelf voorzien, en zuinigheidshalve zijn dan ook dergelijke casas reales weinig geschikt om den representant van het gouvernement in de oogen van het inlandsch publiek te doen rijzen. Het klooster waarin de priester woont is daarentegen een statig en deftig gebouw, en onder alle hemelstreken — de bewoner van Nederlandsch-Indië weet dit bij ondervinding — is de Aziaat, hij moge Christen of Mohammedaan zijn, geneigd den bewoner van het fraaiste huis den voorrang toe te kennen. Moge bij ons het idée veld hebben gewonnen, dat prestige niets te beteekenen heeft, en moeten daarom de ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur, wanneer een gouvernementswoning ontbreekt, tegen een zekere huishuur, zich zelf in dorp of wildernis een hut of onwaardige woning aanschaffen of bouwen, in de Filippijnen geschiedt zulks voor het minst uit armoede, doch in beide gevallen is het nadeel van zulk eene politiek niet weg te redeneren, en een blik in Cochin China doet ons zien hoe geheel anders de Franschen daarover denken.

Voorschriften mogen gegeven zijn om den priester niet buiten zijn werkkring te doen treden, of om den alcalde te verbieden handel te drijven, de economische en sociale toestand brengt mede, dat dergelijke voorschriften dikwerf kwalijk worden nagekomen. Te meer is dit het geval, wanneer priester en ambtenaar het zamen vinden kunnen en kontrôle slechts op papier bestaat. In vroeger tijd toen de alcalde debitant was van alle ingevoerde artikelen en van de inlanders producten opkocht om ze naar Manila af te voeren, een en ander tegen een door hem zelf vastgestelden prijs, kwam de invloed van den priester der bevolking ten goede. Doch sedert die anomalie (in 1844) is afgeschaft, blijft alle inmenging van de geestelijkheid in het gezag, van den aartsbisschop af tot aan den laagsten dorps-

cura toe, op de ontwikkeling van het volk ten zeerste nadeelig. Hoe kan echter dien invloed en die inmenging vermeden worden, wanneer de eene met taal en zeden onbekende ambtenaar den andere afwisselt. Ik weet wel dat ook Nederlandsch-Indië aan hetzelfde euvel mank gaat, doch daar wordt dit kwaad voor het minst nog geneutraliseerd door een somwijlen nauwgezet en op promotie tuk inlandsch bestuur. In de Filippijnen echter is het alleen de priester die de taal, de gewoonten, de belangen van den inlander kent, terwijl de Spaansche ambtenaar, gunsteling van het lot en speelbal der fortuin als hij is, niet den minsten aandrang gevoelt om zich met een en ander gedurende de dagen van zijn vreemdelingschap bekend te maken, en aldus immer in kennis en magt voor den priester moet onderdoen. Hij is het, die voor zijne indiensttreding voorbereidende studiën van taal en volk maakt, terwijl de ambtenaar slechts kan pralen met zijne kennis der Spaansche taal.

Men wane niet, dat, zooals wel eens verteld wordt, de inlanders daar te lande allen Spaansch kunnen spreken. Zoo weinig zelfs is dit het geval, dat ondanks een 300jarig streven van regering en priesters, ondanks het belang dat het gouvernement had en heeft om met het christendom ook de gemakkelijk aan te leeren Spaansche taal in te voeren, de inlanders in Manila wel het Spaansch verstaan, maar onder elkander bij voorkeur Tagalo spreken en buiten Manila, de inlandsche ambtenaren uitgenomen, het een zeldzaamheid is, een inboorling aan te treffen die Spaansch kent. Buiten Manila wordt ook nergens in het Spaansch gepreekt. Voorstanders tot invoering van de moeijelijk aan te leeren Hollandsche taal in onzen archipel mogen hieraan een voorbeeld nemen. Het kan zijn dat zij een wel is waar aardig, maar onnut en tot niets leidend idée door willen zetten, beter ware het dat zij zich toelegden op het verspreiden van nuttige boeken door zaak- en taalkundige inlanders in hun eigen

taal geschreven, door lieden die de gave bezitten hun onderwerp met tact te behandelen. Hoeveel wenken hieromtrent nog vallen mede te deelen, moet dit belangrijke onderdeel thans ter zijde gelegd worden.

De alcalde spreekt regt in zijne afdeeling, beschikt over het aanwezig militair gezag en heeft het toezigt over de inning der inkomsten onder verantwoordelijkheid van den algemeenen administrateur der belastingen. Hij moet inspectietogten maken om te zien of zijne bevelen worden nagekomen, en draagt met den priester den door de gemeente gekozen gobernadorcillo aan de regering ter benoeming voor en neemt verder alle ambten waar aan administratie verbonden.

Tusschen hem en het dorpshoofd staan geene tusschenpersonen.

Andere ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur zijn «gobernador politico y militar» en «commandante», somtijds vindt men ook beiden in een afdeeling. Deze indeeling wordt echter dikwerf veranderd. Zoolang evenwel de Spaansche regering niet besluiten kan het onnoodig groote aantal ambtenaren te verminderen, geschiktheid en kennis boven andere minder aanbevelenswaardige eigenschappen te stellen, bevordering naar verdiensten, goede bezoldiging, en een langduriger verblijf in de eenmaal aanwezige afdeeling, zoo zal ook het gehalte der ambtenaren en de ontwikkeling van de hulpbronnen des lands, immer op denzelfden lagen trap blijven staan, en onregtvaardigheden jegens Europeanen en inlanders zoowel in het regterlijke als administratieve kunnen blijven voortwoekeren.

Doch vraagt men al ligt, is dan de dagbladpers niet bij magte de goed of kwalijk gezinde ambtenaren aan te wijzen of de regering aandachtig te maken op werkelijk of vermeend onregt? Bestaat dan hier in de publieke opinie geen tegenwigt voor willekeur en regtsverkrachting?

Het is waar, er komen dagbladen te Manila uit, maar drukpersvrijheid als subsidiaire staatsmagt is onbekend; van

het gouvernement der publieke opinie hoort men nimmer spreken, terwijl daarenboven een «cuerpo permanente de censura» zamengesteld uit vier geestelijken en vier ambtenaren, gepresideerd door een regterlijk ambtenaar alle drukwerken kontroleert, die in de eilanden uitgegeven of ingevoerd worden, en zorg draagt dat losbandig en ongebreideld courantengeschrijf niet onder de oogen van het publiek komt. Hoofdartikelen of mededeelingen in het nadeel van eenig ambtenaar, zoekt men dan ook te vergeefs in die dagbladen en behalve eenige onbeduidende plaatselijke berigten en advertentiën, wordt het overige ingeruimd aan Spaansche en Fransche hofberigten, feuilletons, nadruk van Spaansche boeken en een kolommen lang godsdienstig overzigt, de feestelijkheden daaronder begrepen.

Een der beste couranten is wel de «Diario de Manila,» die reeds zijn 27[en] jaargang beleeft. Het bevat een editorial (redactie mededeelingen); een exterior; oficial (waaronder een «parte militar» en een «seccion religiosa»); variedades (3—5 kolommen); cronica (3—5 kolommen); mercantil en anuncios, benevens een feuilleton. De prijs van dit dagblad is f 30 per jaar en voor de provinciën ongeveer f 4 per jaar meer.

Een ander blad is: «El Porveuir Filipino» (De toekomst der Filippijnen) dat in 1875 zijn 11[en] jaargang telde. Het bevat een overzigt, daarna een seccion de noticias (Europeesch nieuws); een seccion local; een seccion de provincias; een revista de la prensa (uit Filippijnsche couranten); een seccion literaria (eigenlijk een feuilleton); een seccion recreativa (gemengde berigten) een ultima hora!! (laatste berigten); een seccion oficial; een seccion religiosa; id mercantil; id maritima; anuncios en een feuilleton. De prijs van dit dagblad is dezelfde als van de Diario.

«El comercio» is een dagelijksche avondcourant en bevat vooreerst een Europeesch overzigt, daarna noticias del correo; Local, Provincias en Anuncios, doch geen feuilleton. Men

is aan den 5^{en} jaargang bezig. Eindelijk wordt ook dagelijks de Gaceta de Manila uitgegeven. Het is een officieel blad waarvan de 15^{e} jaargang in 1875 verscheen. Vooreerst vindt men daarin «reales ordenes» betreffende het gobierno general de Filipinas; verder besluiten van de capitania general de Filipinas; dan «Aviso â los navegantes», eindelijk cargalijsten en anuncios oficiales; doch geen feuilleton. Naast deze vier dagbladen die te Manila uitkomen, worden in de Filippijnen geen periodieken uitgegeven behalve een «mercantile review» en «trade report» dat om de 14 dagen verschijnt.

Wanneer een gouvernement stevig in elkander zit, behoeft het niet bang te zijn voor de uitwerking eener onschuldige spotprent, nog minder voor een couranten artikel of voor openbaarheid, doch hier heerscht van wege de regering de grootste stilzwijgendheid en statistieke gegevens zal men te vergeefs in het officiele blad of elders zoeken. Zelfs kaarten der Filippijnen of gedeelten daarvan zijn slechts in één boekwinkel te bekomen (Mirailles in la Scolta). Voor een kaart van dezen archipel vroeg men mij 12 pesos (*f* 30) zoodat al zeer weinigen zich zulk een kaart kunnen aanschaffen. Men zou vermoeden dat de Spanjaarden te Manila en in andere ciudades bij zoo weinig aanleiding van binnen en van buiten om de politieke of sociale hartstogten op te zwiepen een regt kalm en gelukkig leven moeten leiden. Doch niets is minder waar. Spaansche handelshuizen van eenige beteekenis zijn er niet, daar het de Engelschen en de Duitschers zijn die in den groothandel voorzien, aan den Spanjaard nevens den Chinees den kleinhandel overlatende. Verreweg het meerendeel der uit Spanje komende kolonisten zijn ambtenaren en militairen, en de harmonie laat onder dezen nog al eens wat te wenschen over, partikulieren kunnen in het geheel niet met hen omgaan.

Men zal zich herinneren hetgeen eenige bladzijden te voren alzoo over het gehalte der ambtenaren is aangevoerd, waar-

uit verklaard kan worden, dat industriëlen en handelaren zich veel liever bij de vreemde Europeanen aansluiten. Ook in den handel hebben zij liever met eigen landgenooten niet te doen, dewijl zij wel koopen doch liever niet betalen. Nu bestaat er wel eene gouvernements verordening, dat het vertrek uit de kolonie van ieder, drie dagen te voren in de officiële courant moet aangekondigd worden, en zelfs wordt het vereischte paspoort niet afgeteekend, zoo iemand van den vertrekker nog iets te vorderen heeft; doch wat geeft zulk eene wet zoo er onwil tot betaling bestaat of de schuldenaar niets bezit. Een gezellig leven zooals dit overal in Engelsche en Hollandsche koloniën kan waargenomen worden ontbreekt hier te eenemaal; ieder leeft voor zich zelf en tusschen alle standen heerscht een naijver, die in stede tot opwekking en krachtsinspanning te leiden slechts dienstig is om het land, dat onder andere omstandigheden een rozengaard kon zijn in een doornveld te veranderen. Hoe onder dit alles de verhouding van den Europeaan tot de inlandsche bevolking is, en de toestand dier bevolking zelve, zullen wij straks gelegenheid hebben aan te stippen.

Vergeet niet de Laguna te bezoeken, had men mij vroeger al reeds toegeroepen, en wel te moede was ik, eindelijk aan den wensch om dit uitstapje te doen, gevolg te kunnen geven, want de *Laguna de Bay* kan ongetwijfeld door hare omstreken onder de fraaiste meeren der aarde gerekend worden. Met mijn tolk voor de inlandsche talen «Manuel,» verliet ik na eenige dagen te Manila vertoefd te hebben, deze stad om in de wijk Santa Cruz aan boord van een stoombootje te gaan. De baai van Manila en de Laguna staan door middel

van de Pasig rivier met elkander in verbinding, en ten einde eene stoombootvaart op de Laguna van Manila uit te kunnen openen, heeft men in dit zes mijl lange en zeer bochtige stroompje vele uitgravingen moeten doen; doch zoo bekrompen is dit werk aangelegd, dat in stede van voor goed van die rivier een flink kanaal te maken, het stoombootje zich thans door allerlei bogten en over tal van ondiepten moet heenwerken, en daardoor telkens vastzit en voortgeboomd moet worden.

Een echte cosa de Espana kan het genoemd worden, dat men een zandbank op de plaats waar de Pasig rivier en de Laguna te zamen komen, heeft laten liggen, zoodat in de drooge mousson reizigers vóór die bank van de stoomboot in platbooms vaartuigen moeten overstappen, en de goederen overgeladen moeten worden om door een ander stoombootje aan de andere zijde der bank weder opgenomen te worden. De doorgraving dier bank, een plan dat reeds een 40 jaar geleden te Madrid werd voorgenomen, zou slechts weinig moeite kosten, thans zijn er uren, en juist op het heetst van den dag, mede gemoeid, alvorens de reiziger zijn togt kan voortzetten. Nog slechts weinige jaren geleden ging evenwel zulk een uitstapje nog met meer bezwaren gepaard, en bestond het voertuig uit een kano of *banca* door luije roeijers in beweging gebragt.

Ten 7 ure 's morgens verliet dit stoombootje, dat deze reis driemaal 's weeks doet, Manila, en waren de passagiers na gedurig oponthoud ten 1 ure op de Lagunaboot overgestapt. De Pasig rivier heeft allerbekoorlijkste oevers, en even als in de baai van Manila en in de Laguna stuit het oog allerwege op zich aan den horizon verheffende bergketens. Waar men ook den blik heenwendt, alles is even schilderachtig, en inderdaad, goed geëxploiteerd en met te hulproeping van kunst zou deze streek in een waar Dorado kunnen herschapen worden. Doch hiertoe ontbreekt geld en lust. Men zou dan ook de provincie Laguna het Zwitserland der Filip-

pijnen kunnen noemen, bezaaid en doorsneden als het is met meren, rivieren, bergstroomen, vulkanen, wouden, watervallen, bergketenen en valleijen. Doch waartoe meer van dergelijke natuurtafreelen te gewagen, die toch allen den bewoners van Indië van zoo nabij bekend zijn.

Hier en daar verscholen tusschen de pisang- en klapperboomen, kan men de ligging van een uit bamboe-huizen bestaand dorp opmerken, te meer daar elk dorp in deze streek een kerk met een ver boven de boomen uitstekende kerktoren heeft. Verscheidene schuiten voeren de rivier op en af, schier allen van denzelfden vorm als in onzen archipel in gebruik. Passagiersschuiten bijv. zijn zeer lang en smal, doch de eigenaardige kleederdragt van de daarin zittende personen, geeft aan het naoogen van dergelijke voertuigen iets meer aantrekkelijks, dan óp Java het geval is.

Het kan niet anders of de omstreken dezer rivier moeten zeer vruchtbaar zijn, de ónverschilligheid echter, ik zou bijna zeggen de demoralisatie der bewoners is oorzaak, dat van die natuurlijke vruchtbaarheid niet meer partij wordt getrokken.

Slechts weinig Europeanen of daarmeê gelijkgestelden bevonden zich op de boot, doch die er waren, trachtten de voor hun lichaam gemakkelijkste houding te zoeken. Hier zaten een paar priesters, die een dienstreisje gingen maken, te rooken en chocolade te drinken, daar waren dames van het land, mestiezen of kreolen, bezig elkander over het nieuws van Manila te onderhouden, en daartusschen lagen op den grond of op banken, heeren, dames, meisjes, zich door slapen den tijd te korten. Aan inlanders ontbrak het niet; zij bewogen zich in de voor en achter salon, zaten tusschen de Europeanen in, te rooken en te praten en wederkeerig behandelde men elkander als gelijken. Dit laatste was zeker voor een kolonist van Noord-Europa een zonderling verschijnsel, en zeer goed kon ik mij voorstellen, dat velen in wier oogen de geringe toenadering tusschen Europeaan en inlander als een

beletsel voor de westersche ontwikkeling der laatsten toeschijnt, zulk een verbroedering een ideaal moet wezen, zonder daarbij de keerzijde der medaille te beschouwen.

Doch alles is maar een gewoonte, en langzamerhand raakte ook ik er toe een koeli of dergelijk persoon, op wien men in onzen archipel geen acht zou slaan, hier Señor te noemen.

De vrouwen waren niet het minst vertegenwoordigd. Waar zij allen heengingen begrijp ik niet, doch ondanks den vrij hoogen vaarprijs vindt men op de Laguna immer reizigers en vooral reizigsters.

Deze brengen intusschen een belangrijk deel bij om de bonte woeling van een dergelijk stoombootleven te verhoogen. Vrolijke en lachende gezigten, onophoudelijk pratende, getooid met bevallige kleederen, en omhangen als zij zijn met kruisen en R. K. amuletten vormen zij een scherp contrast met onze stemmige en bedaarde inlandsche vrouwen (voor het minst, wanneer zij onder het oog van den Europeaan staan). Men kan 't hun aanzien, dat zij zich in niets generen, dat eerbied en teruggetrokkenheid hier voor vrijmoedigheid de plaats heeft geruimd.

In de Laguna gekomen werd ons een zeer middelmatig déjeuner aangeboden met een weinig smakelijk Spaansch wijntje, een en ander begrepen onder de *f* 10 tarief. De stoomboot schoof intusschen kalm vooruit, en de hevige warmte vermeerderde ook de neiging tot slapen.

Zoo voeren wij *los Baños* en *Kalemba* voorbij, en kwamen tegen den avond te *Santa Cruz*, het eind-station dezer stoombootlijn. De zich aan boord bevindende priesters werden met muziek en gejuich ontvangen; met het haar, volgens gewoonte hunner orde, naar voren gekamd, met kaal geschoren kruin en sombere tronies maakten zij een weinig gunstigen indruk, hoewel zij de bevolking aan zich weten te binden; hunne ontvangst te Santa Cruz was mij hiervoor een bewijs.

Voor hen, wien de geografie en topografie der Filippijnen

mogt ontgaan zijn, zij intusschen, voor ik verder met dit verhaal voortga, het volgende aangeteekend.

De geheele Archipel bestaat uit de volgende eilanden:

	PUEBLOS.	GESCHAT AANTAL ZIELEN.
Luzon of Manila . . .	250	4,540,000
Antique	19	132,000
Bojol.	36	284,000
Burias	1	2,400
Capiz.	32	273,000
Cebu	51	428,000
Ilo Ilo	41	649,000
Leyte.	43	286,000
Masbate enz.	9	17,500
Mindaro	18	11,000
Negros	43	266,000
Romblon.	9	34,000
Samar	35	250,000
Mindanao	63	193,000
Batanes	6	12,000
Calamianes	5	27,000

Velen dezer eilanden zijn geheel of gedeeltelijk slechts in naam aan het Spaansch gezag onderworpen. Sommigen willen ook den Mariannen-Archipel nog tot de Filippijnen gerekend hebben, doch Spanje zelf laat zich aan deze groep weinig gelegen liggen.

Het eiland Manila zelve is in 21 provinciën verdeeld aan welker hoofd een Alcalde 1e, 2e of 3e staat. (De opgave is achtereenvolgens van het noorden naar het zuiden.)

	PUEBLOS.	GESCHAT AANTAL.	
		ZIELEN.	HEEREN-DIENSTPLIGTIGEN.
1 Ilocos Norte. . . .	15	22,000	30,500
2 Cagayan.	19	115,000	19,000
3 Abra.	8	37,000	4,700
4 Isabela.	9	47,000	5,400
5 Nueva Viscaya. . .	6	21,000	3,400
6 Ilocos Sud	21	265,000	39,000
7 Union	13	133,500	19,000
8 Nueva Ecija. . . .	23	167,500	28,000
9 Zambales.	23	109,000	16,200
10 Pangasinan	30	431,000	65,000
11 Pampanga.	29	300,400	36,400
12 Bataan.	12	67,300	10,800
13 Bulacan	24	346,000	45,800
14 Manila	29	354,000	44,100
15 Cavite	19	173,000	26,000
16 Laguna.	28	216,500	30,000
17 Batangas.	21	432,500	64,500
18 Tayabas	17	155,200	20,900
19 Camarines N. . . .	9	42,500	6,300
20 Id. S. . . .	34	434,000	29,500
21 Albay	38	341,500	44,100

Van deze provinciën bezocht ik: 13, Bulacan; 14, Manila; 15, Cavite; 16, Laguna; 17, Batangas en 18 Tayabas. Behalve Manila zijn de vrijhavens Ili ilo, Sual en Zamboanga de voornaamste steden.

Ik had te St. Cruz aankomende, geen gouvernements aanbevelingsbrief, het volk was vol vreugde over de komst des priesters, de gobernadorcillo had het te druk met andere

zaken, redenen te over om het een vreemdeling onmogelijk te maken een onderkomen te vinden.

Ik huurde dus met Manuel een armzalig wagentje voor *f* 2.50 en na een kwartier uurs kwamen wij te Pagsanjan aan. Deze pueblo is aan den voet van een berg aan een riviertje gelegen, de weg er heen was tamelijk en omzoomd door erven, die er wel niet netjes onderhouden uitzagen, maar toch met velerlei vruchtboomen, ook op Java inheemsch, beplant waren.

Het dorp inkomende geeft een regte straat toegang tot de kerk, en aan weerszijde van dien weg stonden de woningen der inlanders, van hout gebouwd, met een verdieping voorzien van eenige gemakken, zelfs van een privé (in 't Tagalo kumoen, of door de manilezen escagado castila genoemd), en daarachter een tuintje. Over het algemeen maakte het dorp op mij een gunstigen indruk, en het scheen dat hier welvaart heerschte. Zoo was het ook. Hier woonden grootendeels lieden die zich met olie en koffi-opkoop bezig hielden, om die waren daarna naar Manila af te voeren. De hierop verkregen winst besteden zij om grond te koopen en die aan de landbouwers weder te verhuren. Hierdoor en door de geringe belasting, hadden de bewoners onder het oog van den priester zich goede woningen kunnen bouwen, en leven zij voor *hun* doen zeer wel. Doch, zooals mijn tolk zeide, niet vele ciudades verkeeren in zulk een voordeeligen toestand.

In dit dorp had mijn tolk een bekende onder een der handelaren wonen, en hij noodigde mij uit met hem daarheen te gaan. Ik nam dit gaarne aan, en wij klommen nu naar de eerste verdieping waar ik door den inlandschen huisheer zeer hupsch ontvangen werd. Hij kon Spaansch doch zijne vrouw alleen Tagalo; van deze laatste taal had ik echter door hare overeenkomst met Javaansch en Maleisch al genoeg geleerd, om een entrée de chambre te kunnen maken. Het bovenhuis bestond uit een zitkamer aan de straat, daarnaast een bidkamertje met huisaltaar, daarachter de slaapkamer

van het gezin, eindelijk de keuken tevens eetkamer, alles vrij wel gemeubileerd. In de algemeene slaapkamer werd ook mij met den tolk op een bamboebank een bed gereed gemaakt, en al was zulks ook een weinig bekrompen ik sliep er niettemin uitstekend.

Mijn avondeten bestond uit wat rijst met een stukje vleesch en een glas water, doch ook hier gold het spreekwoord: «honger maakt rauwe boonen zoet.»

Na dit souper kwam de huisheer mij wat van het dorp vertellen, en zeide mij, reeds 1½ jaar gehuwd te zijn. Daarna voegde ook de vrouw met haar niña zich bij het gezelschap, en door het geven van een ring en een paar oorbellen aan dit kind werd ik dadelijk *en amitié* genomen. Dit was de eerste maal dat ik den nacht doorbragt in een inlandsch huis in de Luzonsche binnenlanden, en acht ik het hier de plaats den indruk weer te geven dien de maatschappelijke toestand van den inlander op mij maakte.

De beoordeelaar moet hierbij al aanstonds rekenschap houden met den godsdienst. De christelijke godsdienst toch, overal door de bevolking onder regtstreeksch Spaansch bestuur aangenomen, heeft op zeden en gewoonten zijne regten doen gelden, en al is die invloed voor het inwendige niet zoo groot geweest, dat daardoor de oude Aziaat verdreven en uitgeroeid is, het uitwendige werd nogthans zoo vervormd, dat overal punten van aanraking met den Europeaan kunnen waargenomen worden, waarbij de inlander zich wel bevindt. Uit den aard hunner afkomst zijn Spanjaarden en Portugezen, zelfs Franschen (doch in minderen graad) bijzonder geschikt tot koloniseren en zelden zal uit eigen beweging de Spaansche en Portugeesche kolonist naar het moederland terugkeeren. Velen kunnen niet, dewijl hun bij terugkeer een herziening van hun zonden-register wacht, en priesters mogen niet. Zij zoeken het zich dus in de kolonie zoo aangenaam mogelijk te maken, en bezwaarlijk valt dit niet, want al dadelijk

vinden zij er eene bevolking die hunne taal spreekt, die dezelfde godsdienst huldigt, die hunne algemeene, zelfs huiselijke gewoonten heeft aangenomen, en bij de ondeugden het eigen ras aangeboren, ook die der kolonisten gretig daaraan heeft toegevoegd. Afscheiding (voor zoo ver ten minsten Spanjaarden betreft) bestaat al zeer weinig; in gesprekken en handelingen geneert men zich niet voor elkander, en terwijl de inlanders door de kennis van een taal, welke hun leermeester zich de moeite niet geeft aan te leeren, een zeker bondgenootschap kunnen vormen, zien zij den Europeaan bij al zijn doen en laten in de kaart.

Men weet in onze koloniën is een dusdanige verhouding gansch omgekeerd, en voor ons, die beginnen met van des inlanders taal en zeden een grondige studie te maken is zijn karakter geen onoplosbaar raadsel. Al te groote en dikwerf verkeerd toegepaste filantropische gevoelens mogen voor Java en elders om een periodiek aantal jaren de uiting van een tijdgeest zijn, waarin de regering meer in den vorm dan wel in de toepassing haar deugd zoekt, geen godsdienst doet ons een stelsel aan de hand, dat voor volwassenen welligt nuttig, voor onmondigen daarentegen zeer nadeelig is.

De geleidelijke overgang van een toestand, met slavernij gelijk te stellen, tot een maatschappij waarin men van al de voorregten aan burgerlijke vrijheid verbonden zonder zelfvernietiging kan genieten, — een stelsel dat de basis moet vormen van elke verstandige koloniale mogendheid —, ontbreekt op de Filippijnen te eenenmale en al moge Tagaler en Bisajer zich de troetelkinderen van regering en van priester weten, al mogen zij zich in zulk een behagelijken socialen toestand koesteren als met geen hunner evenmenschen in andere koloniën het geval is, — het individu wint er niet bij, al maakt ook het ras op den veeemdeling een gunstigen indruk. Wij, ook de Engelschen, zullen in onze Aziatische bezittingen immer vreemdeling blijven, de godsdienst en

taal staan de nivellering in den weg, en al wordt tot invoering én van het een én van het ander hier en daar een zwakke en dikwerf ondoelmatige poging aangewend, het blijft een streven dat eeuw op eeuw hervat en voortgezet, tot niets leiden kan en ten slotte krachtsverspilling zal blijken te zijn. Bewijzen voor het tegendeel aangevoerd blijven van toepassing op enkele individuen, doch de aangeboren eigenschappen van den landzaat in het algemeen worden daardoor niet omvergestooten.

En geldt dit al van het zooveel gemakkelijker in te voeren katholicisme, welke resultaten moet dan een voor Aziaten gansch ongeschikt protestantisme opleveren!

In Manila mag men op volle kerken en processiën, op het vieren van heilige dagen en op andere ceremoniën wijzen, waaraan inlanders trouw medewerken, doch de onbevooroordeelde gaat de beweegredenen na die den inlander nopen hieraan mede te doen. Terzelfder tijd ziet hij, dat de christelijke godsdienst niet tot in het hart van het volk is doorgedrongen, en een masker blijkt te zijn, waarachter hij zijn oorspronkelijken eeredienst — het fetischmus — uitoefent. Door de eeuwen lange stelselmatige onderdrukking van al wat Tagalers en Bisajers nationaals hadden kan ook de oude godsdienst niet meer tot zijn regt komen, doch bij verslapping der geestelijke tucht zou alras, hier weder een rots, daar een waterval en gindsch een boom de heilige die of die verdringen, en de geheimzinnige Madonna voor het nog geheimzinniger Taboe plaats maken. Tijdens mijn bezoek aan den schrikverwekkenden waterval van Batokkan mogt ik hiervan het bewijs zien. Kortom, de inlander blijft inlander en onder alle hemelstreken wordt bewezen, dat trots allen invloed van buiten, de individu en het volk aan zich zelven overgelaten weder tot het oude terugkeeren.

Vraagt men of de Manilees of Luzonnees zijn godsdienst, en zijn R. K. priesters zou willen missen, ik zou dit ont-

kennend moeten beantwoorden, en zoo een Noord-Europesche mogendheid zich van de Filippijnen meester maakte, zou het de meeste onpolitieke maatregel zijn de R. K. priesters te verdrijven.

Zonder zich rekenschap van het «waarom» te geven, is de bevolking zich zoodanig bewust van de voordeelen van het R. K., dàt het vooralsnog niet gaarne een anderen godsdienst daarvoor in de plaats zou stellen. En waartoe? Het bijgeloof aan 't fetischmus verbonden, wordt door het Roomsch Katholicisme niet opgeheven, en gene is door deze op bevredigende wijze vervangen. De dienst der heiligen, het aanschouwen van relikwiën, de kruisen op de woonhuizen en langs de wegen, de huisaltaren en de beschermheiligen, het bijwonen van talrijke processiën met al hare aankleve, deden ook hun voorvaderen niet alzoo? De geliefkoosde talisman vindt een welkom vervanger in de gekleurde Mariaplaatjes, die vooral de vrouwen in menigte en in groote verscheidenheid om den hals hebben hangen. Niemand denkt er aan het dragen van amuletten als een vernieuwing van den fetistischen talisman te weren, en kruisjes en prentjes beantwoorden dan ook zeer wel aan het doel dat de priester er mede beoogde. Ook op Java, waar ondanks een uiterlijk mohammedanisme een vermomd fetischmus heerscht, zou een uitwendig katholicisme — zoo men daarmede genoegen nam — wel kunnen gedijen, indien er slechts personen te vinden waren, die even als in de Spaansche en Portugésche bezittingen gemak en leven veil hadden om tot hun doel te geraken. Doch Noord-Europeërs, zij mogen Engelschen Duitschers of Hollanders zijn, wachten liever de resultaten van prediking af, zonder daarbij eigen rust of genoegen op te offeren, dan hun propoganda met ontbering en dood te koopen. Daarom is dan ook al hun werk in partibus infidelium te vergeefs. Op honderderlei andere wijzen mogen zij zeer nuttig zijn, hun eigenlijk doel bereiken zij nimmer.

In geene deele raad ik echter aan hiermede een proef te nemen, noch voor de slagtoffers eener dergelijke monomanie, noch in het belang der bevolking. Wij zien bijv. hoe de talrijke feestdagen een bron van immoraliteit voor de Filippijnsche bevolking zijn. Zij hunkeren naar die dagen (trouwens niet schaars in getal) waarop niet mag gewerkt worden, en waarin de ledigheid ook hier de gewone gevolgen na zich sleept. Ten einde het der bevolking bij hun feestvieren gemakkelijk te maken, heeft men op de deuren der officiele gebouwen de te vieren heilige dagen met een × of ×× of ××× aangestipt, al naar dat de te vereeren heilige min of meer belangrijk is. Zoo duurt het feest van den heiligen Rosario (naar ik meen in November) negen dagen en het feest van de Santa Niño van 24 December tot 7 Januarij, dagen waarop alle zaken stil staan, waarop niemand werkt, en zelfs de officiële kantoren slechts door een zeer gering aantal ambtenaren bezet zijn. Het in die dagen van ledig- en kerkgang gebruikelijke dobbelspel en hanengevechten laten wij nog buiten rekening, doch de kenner van de bewoners der tropen kan zeer goed bevroeden waartoe die gezamenlijke godsdienstoefeningen aanleiding geven, en hoe wijs het mohammedanisme gebiedt, dat geene vrouwen in de moskeën te gelijk met de mannen godsdienstoefening mogen houden. Ik geloof wel niet, dat hetgeen wij onder onzedelijkheid verstaan bij de Spaansche onderdanen der Filippijnen van grooter omvang is dan in onzen archipel, maar ook de R. K. godsdienst is gebleken niet magtig genoeg te zijn, dit euvel te temperen.

Huwen op zeer jeugdigen leeftijd is ook hier algemeen en het bij elkander wonen zonder voor den priester getrouwd te zijn is wel niet geoorloofd maar geschiedt toch.

Het bordeelhouden is bij de wet verboden, doch de inlandsche vrouw kan onder den naam concubina met den Europeaan zamenleven, en zelfs in Manila wordt zulks toegestaan, zoodat men zich voor een twee of drietal dagen of meer als concubina

verhuren kan. Gaarne bekomen zij bij een Europeaan kinderen, en nog meer is dit het geval wanneer die Europeaan een priester is.

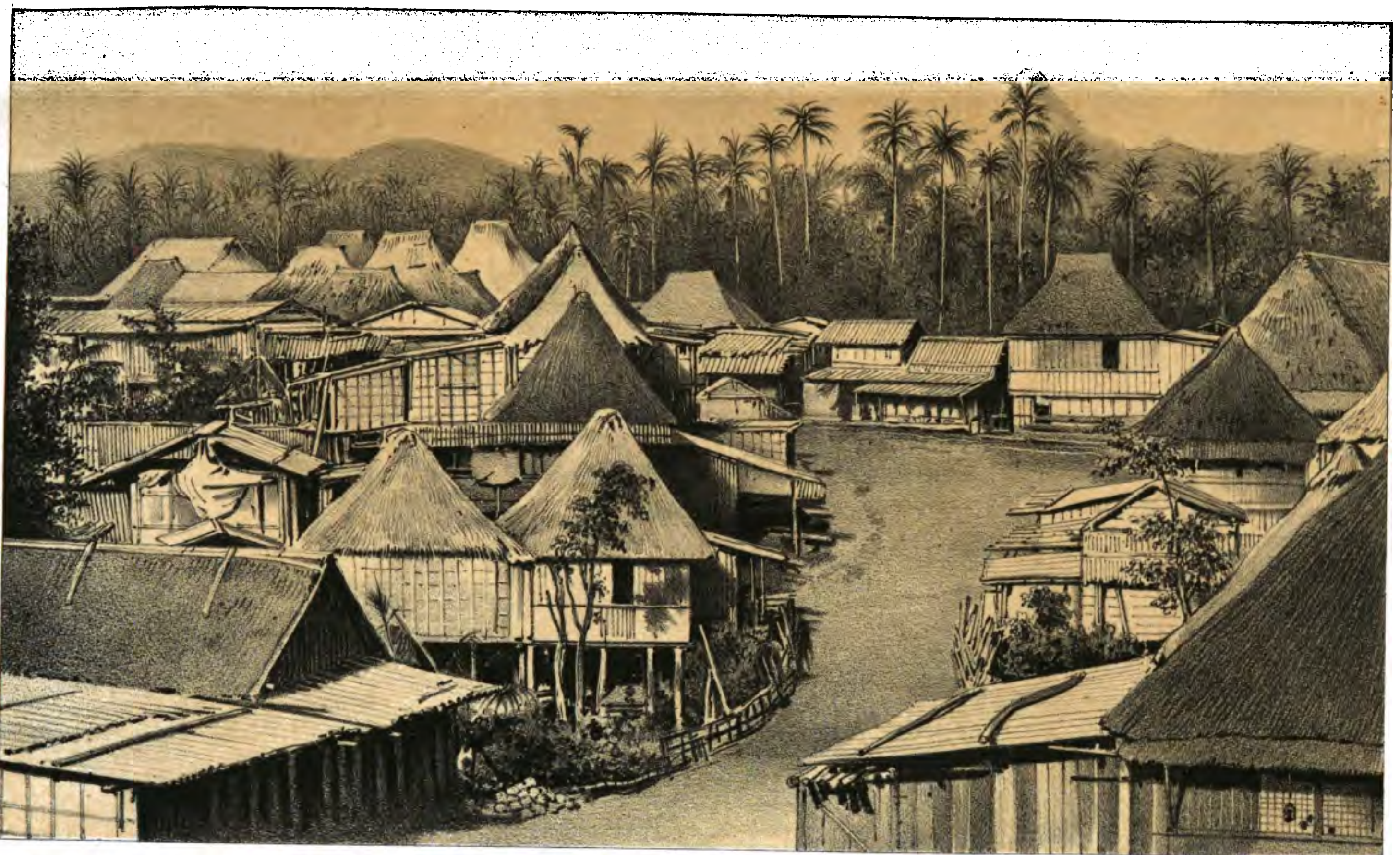
Over het algemeen is de verhouding tusschen man en vrouw dezelfde als onder de Javanen, en vooral in de dorpen is die overeenkomst in gebruiken waar te nemen.

Ondanks het masker van den christelijken godsdienst, dat der bevolking voorgehouden wordt, hebben nog dezelfde fetischtische gebruiken plaats, als waaraan men in de dorpen op Java en elders zoo gaarne gelooft. De aanbidding der graven van voorvaders en bloedverwanten is bijv. bij de Annamiten trots een eeuwenlang ingevoerd Boeddhisme nog de hoofdeeredienst. In onzen Archipel is die godsdienstige uiting door het Islamisme eer bevorderd dan geweerd, en hetzelfde geldt voor de Filippijnen. Eertijds was de dooden-dienst hier welligt gelijk aan dien in andere deelen van Zuid-Oost-Azië; door priester invloed mogen de gebruiken veranderd zijn, het wezen der zaak is hetzelfde gebleven.

Op vele plaatsen acht men de excrementen van pasgeboren kinderen in en uitwendig gebruikt, als een heilzaam geneesmiddel voor vele ziekten. De Pontianak in onzen Archipel wel bekend [1] speelt ook hier een voorname rol, en bij de geboorte van een kind worden op vele plaatsen alle openingen van het huis dichtgestopt, opdat de booze vrouw niet binnen kunne dringen. Dat zulk een bijgeloof niet dienstig is om de gezondheid van kraamvrouw en kind te bevorderen, ligt voor de hand; op Java tracht men de treken dezer dame op andere wijze te weren, even lachverwekkend echter als op Manila.

Hoe verder men zich van Manila verwijdert hoe zwakker zich de invloed van het katholicisme doet gevoelen en hoe meer de traditiën van weleer zich staande houden. Onder de Bisaja's

1. Zie hierover mijn opstel over het geestendom der Javanen. Tijdschrift v. Ned.-Indië, 1872, 2e deel.

Lith. Emrik & Binger

NACARLAN.

bijv. is het geene zeldzaamheid de bewoners nevens de beschermende Maria amuletten, ook voorwerpen van heidensche afkomst om den hals te zien dragen, bijv. fleschjes met olie, tanden enz., die de eigenschap bezitten den drager dapper en onoverwinnelijk te maken.

Wat de vroegere godsdienst dier volken geweest is meldt ons Jagor (blz. 237) op gezag van andere Spaansche schrijvers. De oude benaming voor de hoofdgodheid was Bathala (vrgl. Batara) een woord, dat in sommige plaatsen nog in de volkstaal in gebruik is. Ook de priesters gebruiken het ter vertaling van hun woord Dios.

Een andere godheid wordt door de Bisajers Davata (vrgl. Dewata) en door de Tagalers Anito (vrgl. het Jav. Antoe, duivel) genoemd. Men had land en zee en huis anito's, op dezelfde wijze als de Javanen die thans nog verbeelden te zien, [1] en hunne gedaante zooals men die zich voorstelde werd in hout uitgesneden, met uitgestrekte armen, groote aangezigten en met vier uitstekende slagttanden. Het zijn dezelfde voorstellingen als die der dusgenaamde Boeta's op Java, welke beelden, hoewel de vervaardiging uit een later tijdperk afkomstig is, gemaakt zijn naar modellen uit een vóór-Boedhisten tijd afkomstig. In hutten «simbahan» genaamd, werd de aanbidding dier verpersoonlijkte duivels verrigt, een naam die op de latere kerken is overgegaan.

Met dergelijken dienst ging een plaatselijk bijgeloof gepaard aan rotsen, boomen en rivieren. Zielsverhuizing in sommige dieren was een ingeworteld geloof, dat ten deele nog bestaat, ten deele door de leer van het vagevuur op een voor den inlander bevredigende wijze verdrongen is. Geestenbezweerders en liefdeverwekkers vonden in zulk eene huishouding eene welkome plaats. De waringinboom bekleedt nog, maar welligt niet meer in diezelfde mate als vroeger, een heilige

1 Zie voorgenoemd opstel in 't T. v. N.-I.

plaats onder de natuurvoortbrengselen en afgodendienst bestaat volgens verklaring der geestelijken zelven, onder de bekeerde inlanders, ondanks het godsdienstig onderwijs, nog even als vroeger.

Kortom de aanhoudende zorg der priesters kan niet voorkomen, dat de oorspronkelijke polynesische godsdienst telkens weer boven komt. [1] Die invloed der priesters is thans een magt in den staat van niet geringe beteekenis. Het grooter deel dezer lieden bestaat uit Franciskaner monniken, zijn van lage geboorte en hebben al zeer weinig geleerd, zoodat het hun niet bezwaarlijk valt zich onder de inlandsche bevolking op hun gemak te gevoelen. Bij aankomst in de kolonie worden zij om het noodige onderrigt in taal- en volkenkunde te bekomen bij een priester aan huis onderwezen, waarna men hun een zelfstandigen werkkring toestaat. Mogten zij al vol bekrompen inzigten en bekeeringswoede zijn aangekomen, langzamerhand staan zij gezonder en humaner beginselen voor, en de plaats die zij innemen werkt deze gunstige verandering in de hand. Want dikwerf zijn zij de eenige Europeanen in een district, en worden dan geacht de regering te vertegenwoordigen; zij moeten raad geven terwijl niemand in den omtrek aan hen raad geven kan. Vroeger werd reeds vermeld hoe de priesters door hun langdurig verblijf op eene plaats en door hunne meerdere taalkennis veel meer invloed uitoefenen op de bevolking dan de alcalden. Hun fraaije en deftige woning — het klooster — werkt mede om hun aanzien te verhoogen, en zoodoende vormen zij welligt den eenigen vertrouwbaren en vasten band tusschen het moederland en de kolonie. Regtstreeks met regeringszaken hebben zij niet te maken, zelfs wordt hun zulks ver-

---

[1] Uitgebreider kan men hierover lezen in het VIIe hoofdstuk van Bowring's bezoek aan de Filippijnen; te weten: over de gewoonten en het bijgeloof van het volk.

boden, doch er bestaan zoovele punten van aanraking met de bevolking, dat het een anomalie genoemd zou kunnen worden, wanneer zij zich met de huishoudelijke aangelegenheden van den kleinen man niet inlieten.

Zoo moeten zij na de verkiezing van een gobernadorcillo, bij des alcalde's voordragt tot benoeming van den gekozene eene verklaring voegen, dat die persoon voor zijn toekomstigen werkkring geschikt is, waaruit, de onderlinge verhouding in aanmerking genomen, volgt, dat de gekozene geheel het werktuig wordt van den priester, en de bevolking laat verrigten, of tot des priesters voordeel laat opbrengen, wat deze goedvindt. Want waar een ander «droit du seigneur» in zulk eene mate heerscht, heeft het hoofd dezer geestelijke autocratie ook onbeperkt gezag over de inkomsten der bevolking en over hunne personen, hetzij mannen of vrouwen. Kanten de belangen van den priester zich tegen die der civiele magt, dan moge deze zich beklagen, dat de regtvaardigheid wordt belaagd, doch de plaatselijke geestelijkheid wordt in het gelijk gesteld, en is het dus de zaak voor ieder ambtenaar met den priester gemeene zaak te maken.

Zulk een patriarchaal priesterlijk bestuur, of welken naam men er ook aan geven moge, kan in de oogen van een Spanjaard het eenige beschaafde ter wereld zijn, kan zelfs met goed gevolg worden aangewend ten voordeele van de overwonnen volksstammen, — toch lijdt het geen twijfel, dat door die gecompliceerde organisatie het gouvernement steeds de kracht zal missen, hervormingen in te voeren, die land en volk ten goede zouden komen. Elke hervorming toch raakt de belangen der geestelijkheid van nabij, en stuit daardoor op haren onwil af, terwijl de ambtenaren van het gouvernement, om boven omschreven redenen, onmagtig tegen haar overstaan. Dat in zulk een wanverhouding door de Spaansche regering eene geheele verandering zou kunnen gebragt worden is zelfs niet denkbaar, daar de geestelijke autocratie op den

aard der verovering van het land steunt. Hier waren geen ondernemende aanvallers tuk op roof en buit, hier werd geen nieuwe weg gezocht voor den handel, of hulpbronnen om dien te bevorderen, doch eenige kolonisten met het doel om een gemakkelijk leven te lijden en vergezeld door een groot aantal zendelingen om de belangen der kerk te bevorderen, hebben de inlandsche stammen op vreedzame wijze veroverd.

Al mogen zij nu ook de Indische stammen behouden hebben door deze te beschermen, — eene poging om hen productief te maken en hun deel te doen bijdragen tot het algemeene wereldverkeer is ter nauwernood ondernomen. Onder zulke omstandigheden en wanneer de prikkel tot arbeid niet wordt aangewakkerd, doet elke natie een stap achterwaarts op de baan van den vooruitgang, te meer nog wanneer haar ook al wat zij uit zich zelf nationaals heeft wordt ontnomen, om daarvoor geleende veeren in de plaats te stellen. Het godsdienstig doel, voor dergelijke inlanders van zeer betwistbare waarde, is door de Spanjaarden nooit verlaten of vergeten, daarom is ook de geestelijke magt zoo nauw met het wereldlijk bestuur verbonden. Geen wereldlijke priesters maar monniken — Dominikanen, Augustijners en Franciskanen — hebben dat bestuur eigenlijk gezegd in handen, deels door hunne uitgestrekte bezittingen deels door hun grooten invloed op de bevolking.

Nevens den Europeeschen priester staat de inlandsche, waarvan er zich in elk dorp een bevindt. Het oordeel, dat ik over dezen hoorde vellen was zeer verschillend. Werd aan den eenen kant beweerd, dat de bevolking hem liever in haar midden zag dan Europesche geestelijken, omdat hij beter met hen kon omgaan en hij beter hare neigingen wetende, die ook op gepaster wijze wist te leiden, zoo werd ter andere zijde over die heeren ver van gunstig gesproken. Waarheid is, dat ook zij, even als de Europesche priesters, veelal in ongebondenheid en ten koste der bevolking leven,

terwijl de Europeaan, ondanks dit al, een zeker prestige weet te bewaren, dat den inlander geheel ontbreekt. Inderdaad doen zij hun stand weinig eer aan; zij bemoeijen zich zelden met godsdienstzaken, tenzij daarmede wat te verdienen valt, en beoefenen anders liever den handel, of brengen hun tijd met het spel, de flesch en de vrouwen door. Kwalijk en slechts voor het uitwendige onderwezen in godsdienstwetenschap en kerkelijke gebruiken, zijn zij weinig geschikte voorgangers der gemeente, en laten zij, aan zich zelf overgelaten, alle plegtigheden verloopen, tenzij eigen belang — bijv. het missen lezen voor een dollar het stuk — het tegendeel gebiedt. Maar dit behoeft geen verwondering te wekken, daar de behoefte aan dergelijke ceremoniën aangeleerd en opgedrongen werk is, en niet uit den boezem der natie zelve voortgekomen

Een gunstige uitzondering op deze algemeene karakterschets van den inlandschen priester maakte mijn gastheer te Kalemba, die er wel is waar warmpjes inzat, maar toch in zijne gesprekken toonde veel gelezen te hebben, en die zelfs een zeer aardige bibliotheek bezat. Later vernam ik, dat deze cura ook inderdaad eene uitzondering op den algemeenen regel maakte. Uit het een en ander blijkt het dus op nieuw dat de pogingen die de Spanjaarden in de Filippijnen, de Franschen in Cochin China, de Engelschen in China en Britsch-Indië, en wij in onzen archipel in het werk stellen om de bewoners des lands over te halen tot het aannemen van een godsdienst, die niet voor hun landaard pasklaar is gemaakt, weinig vrucht opleveren. De overlevering en de levenswijze blijven onveranderd dezelfde, en al is men er al ook in geslaagd het uiterlijke, de uitwendige zeden en de gewoonten aan een vorigen ritus verbonden te veranderen, de kern gaat toch nimmer verloren.

Niettemin kan de propaganda van een voor de behoeften van tropische landen gewijzigd christendom, zoo goed en zoo kwaad dit gaan wil, zoowel onder de nog niet onderworpen

stammen der Filippijnen als onder de Mohammedanen van onzen archipel hare goede zijde hebben, mits slechts die propaganda middel en geen doel zij. Vooreerst kan in onzen archipel bijv. het Christendom een uitstekend bolwerk tegen het Islamisme worden, ten andere wordt daardoor de bevolking nader tot Europa, m. a. w. nader tot den Europeschen overheerscher gebragt.

Hoe minder inmenging van gouvernementswege en hoe meer hierbij de vaderlijke boven de casuistische zending-methode wordt gevolgd, des te beter is het voor den geleidelijken overgang. Men onderwijze en voede op, en een doelmatig ingevoerd zoo men wil verpligtend onderwijs voltooije dit stelsel, terwijl dogmatiek en koude en plegtige gestrengheid door menschenliefde worde vervangen.

Wanneer de zendeling zijn roeping begrijpt, zich alleen met zijn werk weet te bemoeijen, dan weten wij niet wat meer te bewonderen, den moed waarmede hij zich onder volkstammen waagt, — stammen wier zeden en gewoonten hem eerder moesten afschrikken dan aanmoedigen en wier pionnier der beschaving hij nogthans wil zijn —, of de gevaren en de stoffelijke en geestelijke ontbering, waaraan hij de beste jaren zijns levens staat blootgesteld. Wij willen de vraag niet beantwoorden, in hoever de zendelingen van de noordelijker christelijke landen aan deze schets beantwoorden, doch zeker is het, dat die van de zuidelijken door er het leven aan te wagen en door onder de inboorlingen als hun gelijken te gaan leven, ten slotte voor het uitwendige hun doel bereikt hebben. Zij rekenen niet uit dat de bekeering van een zeker aantal andersdenkenden zooveel pond sterling, [1] maar wel zooveel menschenlevens gekost heeft. Nu moge het waar zijn dat het bekeeren van een Mohammedaan moeijelijk, van een Boed-

---

1 Men beweert dat elk persoon die de protestantsche zendelingen in Britsch-Indië tot het christendom bekeeren, twee honderd pond sterling kost.

dhist nog moeijelijker en die van een Christen het moeijelijkst van allen is, doch Spanjaarden en Portugezen hebben getoond behalve Fetischdienaars ook Mohammedanen en Boeddhisten te kunnen overreden, [1] en dat in tijden toen welwillende verslaggevers, die zich ten doel stellen de aandacht van het goedgeloovig publiek op de zelfopoffering dier pionniers te vestigen, nog geboren moesten worden.

Maar tot groot nadeel van de Spaansche koloniën zijn de zendelingen opgevolgd door heerschzuchtige priesters die de rigting aangaven volgens welke geregeerd moest worden; terwijl het meerendeel der civiele ambtenaren uit eigenbelang en eigenbehoud voor hen het wierookvat zwaaiden.

Meer dan eens was het opperbestuur te Madrid in de gelegenheid handel en zeevaart der Filippijnen aanmerkelijk uit te breiden en de grootsche fantaisiën door een Mallat gedroomd voor het minst eenigszins te verwezenlijken, maar telkens leden ook alle plannen tot hervorming schipbreuk, daar belanghebbenden zeer goed inzagen, dat handelsontwikkeling en verkeer noodwendig nadeelig moesten werken op de magt der kloosters en de werkzaamheden der zendelingen. Hier dus heerscht de monopoliegeest van onzen archipel in een anderen vorm, doch daarom niet minder streng. De zelfs oppervlakkige toeschouwer merkt al spoedig in den geheelen economischen toestand van land en volk den invloed op van die zoo kwalijk toegepaste godsdienstheerschappij, van een ingewortelde sleur en van het gemis aan elk persoonlijk initiatief.

Slavernij (pandelingschap en voorschottenstelsel uitgezonderd) heerscht hier niet, doch de inlandsche bevolking staat onder zulk een zwaar priesterlijk toezigt, dat beiden slechts verschillende namen voor een zelfden toestand zijn. Hierin ver-

---

[1] Men denke aan hunne missiën in voor- en achter-Indië, Kämbadja en aan de Mohammedaansche bekeeringen op Luzona en de Filippijnen zelve.

andering te brengen is meer dan eenmaal gebleken een onbegonnen werk te zijn, en voor de Filippijnen even als voor onze koloniën is het woord van Rossi ten volle toepasselijk «ce que les colons ont le plus à redouter, ce sont leurs habitudes.»

De grootste ramp — zeide mij een Europeesch suikerfabriekant in de ommelanden van Manila — voor de bevolking is het groot aantal christelijke feestdagen, waardoor zij telkens van haar arbeid wordt afgetrokken om ter kerk te gaan, en den dag verder in ledigheid door te brengen. Gelegenheid te over wordt haar daardoor als met beide handen aangeboden, aan hanengevechten en dobbelspelen deel te nemen. De Europeaan die eene landelijke onderneming wil beginnen, heeft dan ook vooral in dit opzigt met de grootste moeijelijkheden te worstelen, om ten slotte toch niet te slagen. Te Majajay had ik gelegenheid zulks van nabij te zien.

Toen in Paksangan het gesprek met mijn gastheer begon te tanen, en ik te kennen gaf gaarne te willen gaan slapen, werd mij en mijn gids in de slaapkamer van gastheer en gastvrouw een bed bereid. Des morgens vroeg namen wij een bad in een voorbij het dorp vlietend stroompje, en ontbeten toen met kētan en chocolade. Daarop nam ik afscheid van onzen gastheer, gaf aan zijne vrouw een peso in de spaarpot der miña en bragt toen een bezoek aan den gobernadorcillo (ook kapitein genoemd). Deze was een zeer goedhartig inlander. Herhaaldelijk betuigde hij mij zijn leedwezen, dat ik niet bij hem mijn intrek genomen had, en noodigde mij voor een volgend maal ten dringendste uit in zijn ruim huis te komen

overnachten. Slechts met moeite kon ik omstreeks acht uur van daar komen. Wij stapten nu in ons karretje, daar het hoog tijd was te vertrekken om nog tegen het middaguur te Majajay te zijn, want hoewel de afstand tusschen beide plaatsen zeker niet meer dan acht paal bedraagt (mijlpalen zijn hier niet te vinden) rekende men toch uit hoofde van den kwalijk onderhouden weg drie à vier uur hiervoor noodig te hebben. De huurprijs van ons primitieve karretje was voor die acht paal dan ook niet minder dan *f* 10.

In het begin ging het waarlijk nog al, doch al spoedig gaf ik de voorkeur aan het wandelen boven een dergelijk hotsen. De wegen-inspecteur (een baantje, waarvoor in elk der 21 provinciën iemand is aangewezen) ziet in deze afdeeling niet veel succes op zijne inspectiën. De omstreken zijn echter allerliefst, en het dorpje *Magdalena*, dat wij doorreden, ligt zeer schilderachtig. Wij bevinden ons hier op geaccidenteerd terrein, en hooge bergen sluiten het dal in. Hier en daar zijn sawahs en klapperaanplantingen te zien; het geheel geeft echter den indruk, dat men van den vruchtbaren bodem al heel weinig voordeel trekt, terwijl het toch aan bevolking niet ontbreekt, wel echter aan leiding dier bevolking.

Ik kwam hier zoo langzamerhand in het binnenland en merkte spoedig, dat de gewoonten der Tagalers van die der Javanen niet heel veel verschillen. Na een drietal uren afgelegd te hebben kwamen wij te Majajay aan. Ik had een introductiebrief ontvangen voor den heer T. aldaar, den eenigen Europeaan te dier plaatse. Reeds vele jaren had hij in dat dorp van ongeveer 9000 zielen gewoond, en was er niet in kunnen slagen, hetgeen wij een landelijke onderneming noemen, te stichten. Nu hield hij zich bezig met het opkoopen van koffi van de bevolking, en met het aankweeken van orchideeën om een en ander later bij genoegzamen voorraad naar Europa te verzenden. Hoewel gehuwd met eene mestiezin, sprak hij, Zwitser van afkomst zijnde, toch het liefst Duitsch, zoodat

wij die taal tot het voertuig onzer mededeelingen maakten.

Toen ik mijne verwondering te kennen gaf, dat hij na 12 jaren arbeid er niet in geslaagd was ontginningen en aanplantingen voor eigen rekening of voor die van derden te bewerkstelligen, antwoordde hij mij, dat men om zoo iets te beginnen allereerst in de beste verhouding tot ambtenaren en priesters moest staan, en om tot dat doel te geraken geen kosten mogt ontzien. Dit schijnt de eenige manier om werkvolk te bekomen en om, ingeval de arbeiders hunne verpligting niet nakomen, regt te verkrijgen.

Want de regering beschermt de bevolking tegen den Europeaan op een onzinnige wijze, zoodat bij alle onvoorziene gevallen de ondernemer zeker kan zijn in het ongelijk gesteld te worden. Dagloonen zijn wel is waar niet hoog, 50 cents, doch men wil, zonder daartoe door ambtenaar of priester gelast te worden, niet bij den Europeaan werken.

Mijn gastheer bijv. kon van een bevolking van 9000 zielen, waaronder hij woonde, niet meer dan 12 man per dag tot zijn gebruik krijgen, en de gepresteerde arbeid was dan nog zeer luttel. Daar nu zonder het geven van voorschot in het geheel geen werkvolk te bekomen is, bieden er zich immer lieden genoeg tot werken aan, doch slechts om na het ontvangen van het voorschot weg te blijven. De regering kan hierbij een quasi der bevolking beschermende stelling innemen, en den ondernemer toevoegen, dat voorschot geven onnoodig is, doch dit is een bewijs te meer, dat zij met den economischen toestand onbekend is. In Ned.-Indië, heeft men dit leeren inzien en worden de tekortkomingen der contracterende werklieden wel degelijk gestraft. Daarom is het duidelijk, dat op de Filippijnen waar dit niet het geval is, ondernemingen zooals in onze koloniën bestaan, geen levensvatbaarheid hebben. Voor den ondernemer is het dan ook onmogelijk geld ter leen, zelfs onder toezegging van consignatie van het product, te bekomen. Het ver-

trouwen, de grondslag voor crediet bestaat hier niet, en zoodoende treft men wel opkoopers van product met eigen kapitaal aan, doch bloeijende haciendas kunnen hier niet tot hun volle regt komen. (Hoe het met de suiker-productie toegaat zullen wij later zien.)

De grootste moeijelijkheid, — ik stipte het reeds aan — bestaat bij dergelijke ondernemingen minder nog in den afvoer van het product dan wel in het verkrijgen van werkvolk. De hulp van den gobernadorcillo hierin is afdoende, want de inlanders voor een deel kleine grondbezitters, anderdeels pachters komen slechts werken, wanneer hun luim hun dit ingeeft. Van geregistreerde contracten is hier geen sprake, zoodat de planter steeds in een zeer afhankelijke positie verkeert. Bestond er ondernemingsgeest onder de inlanders, was de landbouwer tevens ondernemer, men zou dan tot vergoelijking kunnen aanvoeren, dat zij meer voordeel zagen in eigen baas te wezen en voor eigen rekening te werken dan bij anderen tegen matig loon te komen arbeiden. Maar dien ondernemingsgeest ontwikkelen zij niet, en evenmin als zij van eigen nijverheid een noemenswaardig voordeel trekken, evenmin wenschen zij door bij anderen te arbeiden, hunne inkomsten te vergrooten.

Moet de ondernemer voor zijne fabriek, welke ook, de grondstof van den inlander koopen, zoo is hij verpligt zijne inrichting dikwerf te sluiten, want de inlander wetende dat de fabriekant het product noodig heeft, maakt van die wetenschap gebruik om plotseling de kosten van dat product eigenmagtig te verhoogen, en zoodoende den opkoop onmogelijk te maken.

Wantrouwen en afgunst dragen nog daarenboven het hunne bij, om den Europeaan-ondernemer moeijelijkheden in den weg te leggen, ook al, dewijl de inlander niet gaarne een Europeaan zich in hun midden ziet vestigen.

Veefokkerijen schijnen minder moeijelijkheid op te leveren,

en verscheidene personen worden dan ook aangetroffen, die van 1000 à 3000 stuks vee bezitten. Wie het karakter van den polynesiër kent, begrijpt al ligt, dat hij — als 't ware voor het herdersleven geboren — ook gaarne zijne diensten den veefokker aanbiedt. Aan genoegzame verdiensten kan hij daarbij een gemakkelijk en lui leven paren.

De inlanders zelve eten geen rundvleesch, aan buffelvleesch geven zij de voorkeur en wisselen dit met dat van het varken af. De runderen worden echter naar Manila vervoerd, om daar geslagt te worden en de prijzen dezer dieren komen ongeveer met die op Java overeen. Het mag wel verwondering wekken, dat op Java zich niet meer personen met de veefokkerij onledig houden. Geen onderneming toch kan zoo gemakkelijk gedreven worden en gaat met zoo weinig onkosten gepaard. Op de Filippijnen leert men de voordeelen daarvan inzien, niettegenstaande het aantal vleeschetende menschen aldaar betrekkelijk veel geringer is dan op Java. Uitbreiding van grondbezit staat in ieder geval den Europeschen ondernemer op Manila niet in den weg, en het is den planter in geenen deele verboden zooveel grond van den inlander te koopen als hij voor zijne aanplant denkt noodig te hebben. Hiermede bemoeit de regering zich niet, want schier alle grond is hier individueel eigendom, en de regering beschikt hierover alleen in zoover als zij dit voor de tabakskultuur (waarover later) noodig heeft.

Daar op Java het grondbezit een deel uitmaakt van de dusgenaamde koloniale kwestie, over welks aard de strijd van tijd tot tijd hervat wordt, kan het zijn nut hebben over dat bezit in de Filippijnen een en ander mede te deelen.

Behalve een zeker gemeen bezit (waarover straks) wordt alle grond door de Tagalers en Bisajers in eigendom bezeten.

Het moge vreemd voorkomen, dat terwijl in Achter-Indië en den archipel het gemeen bezit min of meer regt van bestaan heeft gekregen, deze toestand van bezit hier schier

onbekend is. Niettemin erkent de inlander ook hier, dat de grond den souverein in eigendom behoort, doch den eersten ontginner of bezitter in altijddurend bruikleen toekomt, en hierop steunt dan ook de straks te vermelden beschikking van den staat over den grond. Als elders zal ook hier wel in den aanvang het ontginnen van gronden door gemeenschappelijke deelname aan gevaren en ontberingen, geleid hebben tot een gemeenschappelijk regt op den grond, doch na verloop van tijd is de band die de landbouwers onderling aan het gemeenbezit bond hoe langer hoe zwakker geworden, totdat het eindelijk door erflating, privaat bezit werd. Al moge ook in sommige streken gezamenlijke ontginning met individueel bezit gepaard geweest zijn, zoo staat het niettemin vast — en het werk van den heer de Laveleye «la propriété primitive» bevestigt dit in allen deele — dat gemeenschappelijk bezit onder alle hemelstreken de bijna algemeene primitieve toestand was. Zelfs in Europa ziet men hoe de meer aartsvaderlijke instelling van het kommunaal bezit aan de meer moderne van het particulier eigendom is vooraf gegaan. Niet alleen hebben eene meerdere regts- en persoonlijke zekerheid tot de opheffing van het gemeen bezit medegewerkt, doch vooral de overvloed van tot bebouwing geschikte gronden. Daar nu op het eiland Luzon bouwgrond in ruime mate aanwezig is met eene betrekkelijk geringe bevolking, heeft zich ook al zeer lang geleden de behoefte aan een kommunaal bezit niet meer doen gevoelen. Al werd echter privaatbezit algemeen, toch bemerkt men spoedig, dat zoo het gemeenbezit al geen voorbehoedmiddel tegen proletariaat is, dit evenmin van het privaatbezit kan gezegd worden. Hier heeft men welligt reeds sedert vele eeuwen het individueel bezit, en toch is de economische toestand der bevolking ver van gunstig.

De vraag is slechts hoe de bevolking geleid, bestuurd en onderwezen wordt? Is die leiding, is dat onderwijs goed, dan

vormt de kwestie van privaat of kommunaal bezit ook een ondergeschikt punt van de meeromvattende vraag, hoe volken onder verschillende hemelstreken en in onderscheiden tijdperken van hun bestaan het best te regeren zijn.

Zonder tusschenkomst van Spaansche zijde, welligt reeds vóór de komst der Spanjaarden is die verandering in bezitstoestand op Luzon ontstaan.

Hier stichtten Hindoes geene staten, evenbeelden van die in hun moederland; hier bleven als op Java, tusschen de staatsregterlijke begrippen van den landzaat, geen brokken van staatsinrichting, van maatschappelijke instellingen en gebruiken, van wetenschap en kunst, van godsdienst en regt, altegader van Hindoe oorsprong, over; en dewijl het Islamisme slechts een kort oogenblik een niet noemenswaardigen invloed op het strandvolk heeft uitgeoefend, kan gezegd worden, dat de christelijke instellingen zich om de heidensche gebruiken heenslingeren.

De ruwe en onbeschaafde levenswijze dezer eilanders van voor eeuwen geleden, werd op den voet gevolgd door een op christelijke leest geschoeide wetgeving, zonder gestoord te worden door retrospectieven Hindoeschen of Islamitischen invloed. Mag dus al hier een zeker gemeenbezit, zooals zich dit altijd bij volken in den natuurstaat voordoet, geheerscht hebben, langzamerhand werd dit door het privaatbezit geheel overvleugeld. Ook de omstandigheid, dat het land niet sterk bevolkt is, werkte hiertoe mede, zoodat overvloed aan bebouwbare gronden verdeeling onnoodig maakte. Thans is het grondbezit strikt individueel en kan een ieder naar welgevallen zijn grond verkoopen of behouden. Gronden die als een res nullius worden aangemerkt bijv. bergen, moerassen behooren tot een zeker dorpsgebied.

De eigendom zooals die thans heerschende is (eenige schenkingen uitgezonderd) spruit uit ontginning voort. Ook nu nog kan de inlander onontgonnen grond bij zijn huis of elders in bezit nemen en tot eigen gebruik bezigen, doch

verliest weder alle aanspraak op dien grond, wanneer hij dezen in twee achtereenvolgende jaren niet bebouwd heeft. Dit kan echter de landbouwer niet veel schelen, want, uitgezonderd digt bij Manila gelegen streken, is de grond zoo overvloedig voorhanden, dat hij dien slechts voor het uitzoeken heeft. Domein- of woeste grond echter kan gekocht worden voor 4 realen de quiñon (= 1000 □ vadem.)

In 't algemeen wordt als regel aangenomen, dat de grond den staat toebehoort, en deze kan over dien grond dan ook naar welgevallen beschikken, indien hij in bovenbedoelde twee jaren niet bebouwd wordt. Bij bebouwing gaat het vruchtgebruikt ook op de kinderen over.

Ook buitenlanders kunnen grond bekomen, wanneer zij die bij de regering aanvragen, en wanneer na onderzoek door den alkalde gebleken is, dat niemand anders daar regten op doet gelden. De regering zou de uitbreiding van dit landbezit wel gaarne zien, doch de omstandigheden maken, dat niet vele Europeanen tot die aanvraag genegen zijn. Het kleine landbezit tiert inmiddels welig. Vele inlanders nemen daaraan deel, en trachten (evenals bijv. bij ons in de Soenda landen) door kwalijk te verdedigen handelwijzen zooveel mogelijk grond in handen te krijgen. Ook mestiezen azen op dien buit, zij speculeren op de dobbelzucht en de hartstogten van den landbouwer en kleinen grondbezitter, en door het uitleenen van geld of door het in pand nemen van den grond tegen zeer geringe gelduitkeeringen, is het grootste deel der gronden, zelfs in de onmiddelijke nabijheid van Manila, in het bezit van eenige gegoede inlanders en van een groot aantal mestiezen overgegaan. Hoe nadeelig zulks voor den economischen toestand van het grooter deel der bevolking is, valt ligt na te gaan, en onder de christenen van hier heeft het zich althans niet bewaarheid, dat de inlandsche grondbezitter in het algemeen het bezit van zijn hem in eigendom behoorend stuk grond op hoogen prijs stelt.

Het is bij een «pacto de retro» (afstandsacte), dat de grond van den inlander in handen van een niet-inlander overgaat. De nieuwe eigenaar verpacht dan weder dien grond aan den voormaligen bezitter, en zorgt daarbij hem door voorschotten steeds in een afhankelijken toestand te houden. De achterlijke stand van den landbouw en de geringe prikkel om het meest mogelijke voordeel uit den grond te trekken valt hieruit te verklaren. In het algemeen zorgen eene zekere klasse mestiezen en inlanders zich den arbeid hunner landslieden te verzekeren, door steeds voorschotten te geven, en die te vernieuwen voor de ouden aangezuiverd zijn. En kan het slagtoffer den geldschieter niet ontvlugten, dan steekt hij zich hoe langer hoe dieper in schuld, en wacht hem een vermomd pandelingschap. De wet heeft dezen handel wel verboden en verklaard geene hoogere schulden dan van 5 dollar te erkennen, doch tusschen voorschrift en naleving bestaat op Manila een groot onderscheid.

Nevens dit individueel grondbezit, waarbij de grond slechts bezeten wordt onder voorwaarde van bebouwing, treft men ook hier even als in Cochin-China, Annam en den archipel een zeker soort gemeentebezit aan. Zoo bezitten corporatiën van de geestelijkheid grond, waarvoor in naam aan de regering een zekere huur betaald wordt, en zonderen ook sommigen pueblos gronden af, om door de opbrengst van dezen te gemoet te komen in de onkosten van het dorpsbestuur.

Het land is niet opgemeten en gekadastreerd, zoodat ook de eigendomsregten niet naar behooren verzekerd of erkend zijn. Europesche landeigenaren betalen voor grondbelasting ongeveer $\frac{1}{10}$ van de bruto opbrengst hunner landerijen, de som van 7000 dollar echter niet te boven gaande. Inlanders betalen noch landrente noch eenige belasting voor hunne gronden, en hoe fraai deze vrijgevigheid ook passen moge in het kader van een filantropisch beheer — zoodat dan ook, naar men zegt in geen overzeesche bezitting de inlander een

aangenamer leven heeft dan in de Filippijnen — zoo zal toch niemand beweren, dat zulks in het belang van den inlander of van den landbouw zij. Integendeel eene gepaste belastingheffing is in allen deele aan te bevelen. De Franschen in Cochin-China, en wij in onzen archipel hebben het nut eener grondbelasting teregt ingezien, en al moge nu die belasting ook dikwerf hoog en drukkend genoemd worden, in ieder geval is dit nog beter, dan de grondbezitter daarvan geheel vrij te laten.

Dank de milde natuur en den vruchtbaren bodem, slaagt telken jare de rijstkultuur schier overal, zoodat dan ook het product overvloedig en goedkoop is, en de inlander niet steeds gedwongen is naar surrogaten voor hoofdvoedsel om te zien. De kultivatie van dit product is echter zeer gebrekkig, en aan welke reden het ook toe te schrijven zij, vorderingen worden, volgens deskundigen, hiermede niet gemaakt. De kultuur van rijst op drooge velden (podi gogo) vonden de Spanjaarden bij hunne komst in de Filippijnen algemeen gebruikelijk, en thans nog valt dergelijk weinig omslagtige bebouwing het meest in den smaak. Wel deden hier de zendelingen ten opzigte van den rijstbouw, hetgeen de Hindoes aan de Javanen geleerd hebben, doch bij dezen werd zulks met goeden uitslag onderwezen en bij genen stuitte het onderwijs op de onverschilligheid der inlanders af.

Niettemin vindt men in de vlakke landen ook Sawahs (toebigan, van toebig: water) en alleen bij Lockban (niet ver van Manila) ziet men de op Java in bergstreken allerwege voorkomende terrasgewijze bebouwing.

Zes maanden heeft de rijst noodig te groeijen, terwijl de aanplant gewoonlijk van November tot Januarij plaats heeft.

Er heerscht in nabij elkander gelegen streken evenwel soms zulk een onderscheid in luchtsgesteldheid, dat in het eene district gezaaid wordt, terwijl men in het andere reeds oogst. De oorzaak hiervan mogen de klimatologen ophelderen.

De Sawahs worden met de ploeg bewerkt waarna men de korrels ordeloos in de voren werpt. Bij de rijst aanplant op drooge velden maakt men eerst met de spade den grond een weinig los, en boort dan, op een onderlingen afstand van zes duim, gaten in den grond, in welke gaten 5 of 6 korrels rijst gelegd worden.

Slechts eenmaal wordt zulk een grond met rijst beplant, daarna plant men er abaca of wel aardvruchten op, hetgeen te gemakkelijker gaat dewijl er grond in overvloed is, deze niets kost en van grond noch productie belasting behoeft betaald te worden. De landbouwwerktuigen zijn bijna gelijk aan die op Java, en dragen ook op enkele uitzonderingen na, in het Tagalsch dezelfde namen. Van een veld kunnen zeer goed twee oogsten in het jaar bekomen worden, doch men stelt zich met één tevreden. Na den oogst jaagt men de buffels op het veld, die het onkruid weg eten en de overgebleven stoppels in den weeken grond treden. De werkzaamheden bij aanplant en oogst zijn even als op Java voor man en vrouw door gewoonteregt afgebakend.

Op sommige plaatsen gebruikt men den sikkel, maar meestentijds wordt bij den oogst het rijstmesje (jatap) gebezigd om de aren een voor een af te snijden, terwijl de gezamenlijke snijders of oogsters van 10 tot 50 % van het product voor hunne moeite bekomen, al naarmate er gebrek of overvloed aan rijst is. Somwijlen is die overvloed zoo groot, dat de dorpsbewoners met *lijf en gevangenisstraf* bedreigd worden, zoo zij de behulpzame hand niet bieden om al de gerijpte padi te snijden. De gebrekkige middelen van vervoer en de onstentenis van wegen is oorzaak dat het verkregen product niet naar elders vervoerd kan worden. Een der voornaamste plaatsen voor rijst uitvoer is Sual, doch deze uitvoer regelt zich naar de rijstoogsten van omliggende landen bijv. van China, Cochin-China en Birma.

Een goed rijstland heeft gewoonlijk eene waarde van *f* 150

à *f* 250 per quiñon (1000 □ vadem). De voorkomende rijstsoorten zijn hier even veelvuldig als op Java, doch volgens Spaansche schrijvers zijn zij terug te brengen tot vier soorten van water- en vijf van bergrijst.

Uit den aard van het individueel grondbezit heeft slechts het kleiner deel der bevolking gronden in eigendom, daar de verkwisters langzamerhand van hun eigendom ten voordeele van groote grondeigenaren afstand doen. Deze echter laten de bearbeiding der velden aan de voormalige bezitters over, hetzij in pacht, hetzij tegen genot van ⅓ van den oogst (tercio). Meestentijds moet bij pacht, de boer of pachter zijn pachtsom in natura betalen en blijft hij in gebreke daaraan te voldoen, zoo moet hij dit bij den volgenden oogst dubbel vergoeden. Hetzelfde heeft ook plaats wanneer een geldschieter op een oogst geld voorgeschoten heeft, en daarbij den grond in pand neemt. Meestentijds kan de geldopnemer aan zijne verpligtingen ten slotte niet meer voldoen en is dan genoodzaakt den grond aan den pandhouder te verkoopen. De welgesteldheid van de meeste lieden van *Pagsanjan* en andere pueblos laat zich uit deze transactiën verklaren. Men weet dat ook een dergelijk hypotheekstelsel onder de Javanen en Maleijers gebruikelijk is. Onder hen evenwel moet ook met de grondbelasting nog rekenschap gehouden worden.

Doch over directe belastingen behoeft de inlander der Filippijnen zich niet zwaar te bekommeren. Met *indirecte* belasting, bijv. aan den priester, is het anders gesteld. Deze toch begrijpt zeer wel, dat zoo de inlander van wege het gouvernement belast wordt, er niet veel overschiet om aan de kerk te offeren of om het lezen van zielmissen te bekostigen, en zijn belang brengt dus mede elke nieuwigheid van dien aard tegen te werken.

Het hoofdgeld is tegenwoordig de voornaamste der directe belastingen (heerediensten uitgezonderd) en daar de bezoldiging der priesters naar deze schatting berekend wordt, zorgen zij

wel dat niemand zich daaraan poogt te onttrekken. Dit hoofdgeld (tributo) werd vroeger in product voor ongeveer een dollar (2.50) waarde geheven van ieder volwassene.

Sedert 1852 betaalt ieder van 16 tot 60jarigen leeftijd, jaarlijks een tributo in geld van 1½ dollar per persoon, maar verschillende kategoriën personen en ook alle Spanjaarden zijn van deze belasting uitgezonderd. Europeanen — zoo redeneert men in Spaansch- en Fransch-Indië — moeten niet te zwaar direct belast worden; daardoor toch wordt de kolonisatie tegen gehouden en niet bevorderd, en indirect betalen zij buitendien al voldoende. Mestiezen, Chinezen en niet-christenen betalen echter ook, hoewel in andere verhouding, aan dit hoofdgeld mede. De Barangay-overste (kamponghoofd) is de inner dezer belasting, en stort het onder toezigt van het dorpshoofd (gobernadorcillo) in de provinciale kas, van welke de alcalde den sleutel heeft. Voor deze inning ontvangt het Barangay-hoofd 1½ %, de gobernadorcillo ½ % en de alcalde 3 %. Bovendien zijn deze personen ook van die belasting vrij gesteld. Die percentage uitdeeling draagt dus, met medehulp van den priester, er het hare toe bij, om geen der belastingschuldigen te doen ontsnappen. Ondanks de duidelijke voorschriften echter, verzekerde men mij, dat bij aanslag en inning veel kwade trouw plaats heeft. Voor den staat bedraagt de som der verschillende hoofdgelden tegenwoordig ongeveer 5½ millioen gulden, doch voor dat die som in 's landskas te Manila wordt gestort is daarvan reeds veel verloren gegaan. Behalve dit tributo heeft de belastingschuldige nog te betalen voor «Sanctorum» (onderhoud van kerk en geestelijken) 3 realen of 94 cents; voor de «comunidad» (gemeente belasting) 1 reaal en voor «recargo» (een aequivalent voor het afgeschafte brandewijn-monopolie) ½ reaal.

Doch geschiedt aanslag en inning van het hoofdgeld al kwalijk, dan valt gemakkelijk na te gaan hoe met deze drie andere persoonlijke belastingen geknoeid kan worden.

Vergeleken bij onze wijze van belastingheffing van den inlander op Java en elders, die op zich zelf reeds zulke leemten aanbiedt, laat die der Filippijnen nog heel wat te wenschen over, en nog meer springt dit in het oog wanneer wij de afkoopbaarstelling der heerediensten daaraan toevoegen.

De heerediensten (polos y servicios en in 't tagalsch: atag of bayani genoemd) namelijk, zijn ook hier in stand gehouden en zien er op papier niet bezwarend uit. Van ieder man wordt 40 dagen 's jaars arbeid gevorderd die even als in Nederlandsch-Indië in gewone en buitengewone diensten verdeeld zijn. De eerste bestaan uit het bewaken en schoonhouden van wachthuizen, publieke gebouwen en tribunalen, de tweede soort uit het aanleggen en onderhouden van wegen en bruggen ten dienste van district, pueblo en kampong.

Ploegen heeredienstpligtigen moeten behalve deze 40 dagen om beurten een week dienst doen in het tribunaal (gemeentehuis) ten einde het gebouw te onderhouden, gevangenen te bewaken en andere daaraan verbonden bezigheden te verrigten. Dergelijke dienstpligtigen heeten «semaneros» en de dienst zelve «tanoria». Hoewel bij een besluit van 1863 bepaald werd, dat alle mannelijke bewoners der Filippijnen, Europeanen en Mestiezen niet uitgezonderd, heeredienstpligtig zijn en daarvoor 24 dagen per jaar moeten uitkomen, tenzij zij aan afkoop de voorkeur geven, zoo is de uitvoering van die wet niet doorgezet en zijn deze kategoriën thans niet dienstpligtig. Doch ook de inlander behoeft geen handendienst te verrigten, maar kan zich van die diensten loskoopen gewoonlijk tegen *f* 7.50 per persoon en per jaar; in sommige provinciën ook voor de helft of een derde van die som, al naar mate de plaatselijke welvaart dit aangeeft. Ambtenaren, gewezen ambtenaren bijv. exgobernadorcillos en cabezas of kamponghoofden zijn van die diensten of van den afkoop vrijgesteld. De inlanders noemen die diensten vervangende belasting «buvis». Dezelfde misbruiken en onregtvaardig-

heden bij de verdeeling der diensten hebben hier plaats als in onzen archipel, want aan het dorpsbestuur is het overgelaten die zaken te regelen, en het regelt die dan ook geheel willekeurig en zonder vooraf opgemaakte staten, zoodat het niet zelden voorkomt, dat de heeredienstpligtigen tot eigen gebruik der ambtenaren werkzaam zijn. Men zou meenen, dat daar waar de afkoop betrekkelijk zoo laag is gesteld ieder zich beijveren zal zich los te koopen, maar de ondervinding heeft anders geleerd. Den vrienden van het dorpsbestuur kan dit voordeelig zijn, doch voor het grooter deel der afkoopers heeft het weinig nut. De gelden namelijk door de heeredienstpligtigen opgebragt, worden niet besteed tot het doel waarvoor men vermoedt dat zij dienen zouden, maar worden tot stijving van het batig slot naar het moederland gezonden, zoodat de afkooper niet alleen bij dusgenaamde rampen van hooger hand *toch* moet uitkomen, maar ook bij elke gelegenheid, dat er aan wegen of bruggen reparatie noodig is, wanneer een voornaam ambtenaar het district doortrekt of het dorp passeert. Niettemin zien de dorpshoofden dien afkoop gaarne, daar het tot eigen gebruik aanwenden van een deel dier penningen tot de stille winsten der hoofden behoort. Hij behoeft slechts aan den alcalde een geringer aantal personen op te geven, die van de afkoopbaarstelling gebruik maken, dan werkelijk het geval is. En zoo dit cijfer maar niet te veel in het oog loopt, zal niemand hem te scherp op de vingers zien, vooral niet wanneer hij het met zijn superieuren eens is. De inlander zelve durft zich over deze onregtvaardigheid niet te beklagen, en al doet hij het, niemands belang brengt mede hem regt te verschaffen terwijl kontrôle ontbreekt. Dikwerf komt het voor, dat iemand die zich van heeredienst wil loskoopen, het vereischte geld eerst bij een buurman gaat leenen, waardoor hij van Scylla in Charybdis vervalt. Want kan hij het geleende niet teruggeven, dat meermalen gebeurt, dan moet

hij, bij wijze van pandeling, een geheel jaar en langer soms bij den geldleener werkzaam zijn. Waarheid is, dat zoo men het den inlander overlaat al of niet naar goedvinden de heerediensten af te koopen, zoodat *deze* wel en *gene* weer niet, geheel of gedeeltelijk dienstpligtig is (want ook de gedeeltelijke afkoop is hier mogelijk), dat dan ook de deur wordt opengezet tot tal van knoeijerijen, vexatien en onregtvaardigheden, die, zoo als in onzen archipel, nog alleen maar in werkverdeeling, maar bij facultatieven afkoop daarenboven in het finantiële zullen bestaan. Een dergelijke toestand merkte ik ook in andere landen op, doch ondanks zulke voorbeelden, staan ook in onzen koloniën sommigen de invoering van dit vicieus stelsel van facultatieven afkoop voor, en is zelfs door de gedeeltelijke afschaffing der dusgenaamde pantjendiensten reeds bij ons ingeslopen. Wanneer in onzen archipel deze afkoopbaarstelling nog niet geproklameerd is, dan vindt dit hierin zijn reden, dat men met het aequivalent bij afschaffing nog niet bekend is en ook tot die afkoopbaarstelling niet besloten kan worden, zonder dat de regering zich overtuigd heeft, dat de geheele bevolking met den wensch van sommige individuen instemt. Want ontijdige hervormingen in te voeren, die de toekomst vooruit ijlen, zijn het kenmerk van den waren staatsman niet. Deze toch zal, zooals in de Filippijnen, zich wel wachten de afkooppenningen te doen strekken tot een aardige bijdrage voor het batig slot en tot een zoet winstje voor enkele personen, en al geeft hij ook de voorkeur aan vrijen en betaalden arbeid boven den verpligten en kosteloozen, zoo weet hij toch den arbeid te eerbiedigen als een noodzakelijken vorm van belasting in een ruwen maatschappelijken toestand. Doch men gewent zich van lieverlede aan klanken zekere beteekenis te hechten, in plaats van de zaak van nabij te beschouwen, en zoo wekt het woord heeredienst afschuw, en zwaait men voor afkoopbaarstelling het wierookvat, terwijl die regeringen geprezen worden die de afkoopbaarstelling

ingevoerd hebben of nog willen invoeren. Integendeel, centrale ambtenaren moeten eerst het bewijs leveren, dat afkoopbaarstelling mogelijk en door allen gewild is, want gaat men tot halve maatregelen over dan vervalt men ook noodwendig in dezelfde fouten als elders onder bewoners der tropen het geval is.[1] Al heeft de afkoop ook onder 's hands plaats, hetzij door het stellen van plaatsvervangers, hetzij door het geven van geschenken aan dorpshoofden, daardoor wordt nog geenszins bewezen, dat het staats- en volksbelang medebrengt aan den wensch tot geheele afkoopbaarstelling, door sommigen geuit, gehoor te geven. Te meer niet, daar men verzekerd kan zijn, dat bij den tegenwoordigen huishoudelijken toestand in onze bezittingen, ondanks afkoop, een groot deel der thans bestaande heerediensten onder den naam *gemeentedienst* op dezelfde wijze zou voortgezet worden en de afkooppenningen waarschijnlijk ook bij ons, naar de batig-slot-kas zouden vloeijen. (Adres aan Staatsblad 1872 n°. 116, art. 14, want tot wiens voordeel wordt de daar bedoelde afkoopbaarsom aangewend?) Dat — zoo als in de Filippijnen *zou* gedaan worden maar elders werkelijk geschiedt, — Europeanen en vreemde oosterlingen ook onder de heeredienstlasten vallen, is zeker te billijken en met alle regels van regtvaardigheid overeen te brengen; men late dan ook bij

---

1 In Fransch Cochin China bijvoorbeeld bepaalde zeker gouverneur, die daarmede het belang van den annamiet dacht te bevorderen, dat van de 42 heeredienstdagen 40 mogten afgekocht, maar 12 dagen in het jaar uitgekomen moest worden. Men moge voor dien wetgever om zijne humane beginselen een woord van lof over hebben, doch de inlander is er met zijne afkoopsom en met zijne (naar de behoefte uit te rekken) 12 dagen arbeid, de dupe van. Men wane toch vooral niet dat de kontrôle zoo als die thans in Ned. Indië geregeld is, hierop zooveel scherper zou zijn dan in Cochin China of in de Filippijnen. En wie bewijzen wil, dat in eenig land de afkoopbaarstelling gunstig werkt, mag zich niet alleen bepalen tot het opsommen van eenige feiten dienaangaande, maar moet in de eerste plaats beginnen den geheelen oeconomischen toestand van dat volk te bestuderen en den belangstellenden uit te leggen. Heerediensten toch zijn van dien geheelen oeconomischen toestand een gering onderdeel.

eventuële afkoopbaarstelling, deze voor Europeanen en vreemde oosterlingen facultatief, doch voor inlanders districtsgewijze en onder voorwaarde dat alle districtsbewoners toetreden. Een bron van geknoei kan alleen daardoor gesloten worden.

Het mag hier de plaats niet zijn over dit onderwerp hoe belangrijk ook uit te wijden. Het doel was, de verkeerde werking in de Filippijnen van die schijnbare vrijgevigheid aan te toonen, en om te doen uitkomen, hoe daar te lande, langzamerhand de gelden verkregen door afkoop der heerediensten naast de hoofdelijke belasting de grondslag van het finantieel stelsel geworden zijn, zonder dat de oorspronkelijke toestand is veranderd, maar integendeel zoowel in knoeijerij als in onderhoud van werken tot publiek nut, even kwalijk is gebleven.

Ook kultuurdiensten bestaan in de Filippijnen, daarover echter zal ik een en ander mededeelen wanneer de tabakskultuur wordt besproken.

Ik had zeker gedacht te Magagay een van die aardige en vrolijke landhuizen aan te treffen, welke op Java zoo in overvloed worden gevonden. Doch de woning van den heer T. en ook latere dergelijke door mij bezochte haciendas hadden daar niets mede gemeen en voldeden slechts in de voornaamste behoeften. Logeergelegenheid was hier ook niet, zoodat ik in de fonda mijn intrek nam. Naar ik vernam was dit gebouw de eenige fonda (gemeubileerde houten pasanggrahan) in de Filippijnsche binnenlanden. Voor logis betaalt men een halve dollar, terwijl ook de prijs der maaltijden geregeld is. De reiziger moet op andere plaatsen waar geen fonda is, in het tribunaal logeren, waar men voor veel geld slecht logis en voedsel kan bekomen. Reizigers met aan-

bevelingsbrieven aan den alcalde hebben het natuurlijk goed, doch ik had verzuimd mij deze te verschaffen, waarvan ik later de weinig voorspoedige gevolgen meer dan eens ondervonden heb.

Te Majajay maakte ik met mijn gastheer menige wandeling en hadden wij onderweg gelegenheid te over vele zaken te bespreken. Ik ging ook een bezoek brengen aan den indrukwekkenden waterval te Batokan op den weg naar Locban. Gemakkelijk was dat toertje zeker niet. In een hamac waarin men regtuit ligt en zich ter nauwernood bewegen kan, door eenige koeli's over enge en steile bergpaden gedragen, onder een brandende zon voortgehotst te worden en geheel aan de genade van de dragers overgeleverd te zijn is een toestand, die niet tot de begeerlijkste behoort. Doch na een tweetal uren was deze beproeving voorbij en het natuurtafereel vergoedde het doorgestane ongemak ruimschoots. Een open plek in 't woud maakt de ontdekking van een riviertje mogelijk, welks water bruischend en schuimend, zich door tal van rotsblokken voortkronkelt, tot een ravijn den horizontalen loop stuit, en het water noodzaakt zich in breede plooijen naar omlaag te storten. Dat van onder en ter zijde zwaar begroeide ravijn is zeker 3 tot 400 voet diep, doch de wolken van schuim en mist maken het onmogelijk den val verder dan tot op een 100 voet diepte na te oogen. Men raadde mij ten sterkste af in het ravijn af te dalen, en raadzaam vond ik het die waarschuwing op te volgen, doch de begeerte om ook het verborgene te willen doorgronden kan in dergelijke omstandigheden magtig zijn. Ik vergenoegde mij dus tegenover den waterval onder een bladerdak plaats te nemen en het indrukwekkende tafereel, de penseel van een Ruijsdael waardig, op een afstand te genieten. Het luidruchtig gesnap der koeli's paste zeker niet in het harmonisch kader van dusdanige fraaije omgeving. Doch zij hadden deze al zoo dikwerf gezien, en de eenmaal magtige

Taboe van dit oord, zooals hun geleerd was, bestond slechts in een vreesachtige verbeelding. Toch, hoewel niemand rookte en het warm genoeg was, legden zij een vuur aan. Zou dan ondanks hun christelijk geloof, de oorspronkelijke vereering van den berggeest door de nakomelingschap niet durven nagelaten worden? Hoe dit zij, er kwam een tijd van gaan, en slechts noode neemt de reiziger van een dergelijk lichtpunt op zijn weg afscheid. Ik beklaagde mij nu nog meer te Majajay niet een paard te hebben kunnen bekomen en thans andermaal genoodzaakt te zijn in mijn hamac te kruipen. Dergelijk vehikel tempert het genot van den inderdaad fraaijen togt in hooge mate, en het was mij een raadsel, waarom men ook hier de bij ons zoo practische draagstoelen, voornamelijk voor Europeanen, niet in gebruik heeft gesteld. Alleen kan ik zulks verklaren uit het geringe aantal Europesche bewoners der Filippijnsche binnenlanden, die daarenboven zelden reizen. Nu en dan kwam ik een groepje inlanders met hunne dames te paard tegen. De señoritas zaten op Europesche wijze in den zadel, hadden dezelfde kleeding aan als de inlandsche vrouwen te Manila en droegen breede hoeden. Zwijgend reden zij voort en keken nieuwsgierig den vreemdeling na. Dit uitstapje kostte 3 realen (bijna *f* 1) voor ieder koeli; een spanjaard geeft echter slechts 2 realen.[1]

De dag waarop ik van Majajay vertrekken zou was spoedig aangebroken en den vorigen dag waren 2 rijpaarden tegen zes uur van den volgenden morgen besteld, die echter, eerst tegen 9 uur verschenen. Uiterlijk en tuigaadje deden voor

---

[1] Een dollar, piaster of peso (ongeveer f 2.50) heeft 8 realen.

de Javaansche kampongpaardjes niet onder, en boezemden weinig vertrouwen in.

Na den vulkaan van Majajay langs en een vruchtbare streek doorgereden te zijn, kwamen wij (mijn gids en ik) te *Na Carlan* aan, en stapten bij den gobernadorcillo af, waar ik volgens afspraak andere paarden zou vinden. Doch de paarden waren er natuurlijk niet. Ik bleef daarom bij dien burgemeester een weinig toeven, maakte mijne opmerkingen over de binnenkomende en heengaande menschen en gebruikte een kop chocolade (die ⅛ dollar kostte). Toen ging ik het dorp eens zien, en steeg daarna weder te paard om mijn geluk te S. Pablo (een volgend) dorp te beproeven. [1]

Van daar af, zeide men mij, was de weg weer beter onderhouden, en kon men verder een karretje bekomen. Regenbuijen maakten het noodig onophoudelijk bij een of ander inlander aan den weg (warongs zag ik hier niet) [2] een schuilplaats te zoeken, totdat ik tegen 3 uur te *S. Pablo* aankwam en aan den burgemeester in het tribunaal voor eenigen tijd verblijf verzocht. De man was druk aan het werk, zaken te onderzoeken en passen te teekenen, maar ontving mij intusschen zeer hupsch. Hij zette mij wat rijst met kip en een fleschje cerveza voor en presenteerde mij later aan zijn huisgezin.

Het mag hier de plaats zijn een en ander over zulk een dorpshoofd en over de inlandsche huishouding in 't algemeen, mede te deelen.

De provinciën (aan wier hoofd de alcalden staan) bestaan uit een zeker aantal pueblos waarvan enkelen 10 à 12,000 inwoners bevatten. Het hoofd van een dusdanige pueblo is

---

1 Een afbeelding van dit dorp is als titelplaat hierbij gevoegd.

2 Tiendas (het Spaansche winkel of tent) vindt men hier en daar aan kruispunten van groote wegen of riviertjes; mannen en vrouwen leggen daar aan, om inlandsche lekkernijen, tuba, betel en tabak te koopen, en worden tevens in de gelegenheid gesteld aan eenig hazard-spel deel te nemen. Die tiendas zou men met de Javaansche warongs kunnen vergelijken.

de gobernadorcillo (verkleinwoord van gouverneur) gewoonlijk een inlander, die uit de inwoners zelven gekozen wordt.

De inlanders noemen hem Capitan. Hem staan ter zijde 1° een Teniente mayor (plaatsvervangend Capitan) 2° een tweede en derde Teniente, 3° drie regters, waarvan de eerste alle grondgeschillen, de tweede de gewone overtredingen en de laatste alle veeaangelegenheden beslist. Als lijfstraf mag door den gobernadorcillo de rotting worden toegepast. De Spaansche wetgever oordeelt daar over anders dan die van elders, en een Spaansch spreekwoord te Manila in zwang zegt: «de inlander en de rotting groeijen te zamen op.» Gewoonlijk worden de drie genoemde regters uit afgetreden capitanos gekozen. 4° De cabezas-de-Barangay (kampong hoofden) naar anciënniteit, 5° de politiedienaren (alguacils). Te zamen worden zij de principalia van de Pueblo genoemd en met veel onderscheiding door de bevolking behandeld.

Ter vergemakkelijking van de uitoefening der politie en van de inning der belasting, worden de pueblos in barangays verdeeld, zoodanig dat ieder cabeza of hoofd (wij zouden zeggen gehucht- of Kamponghoofd of Kamitoewa) 50 belasting betalende personen onder zijn ressort heeft. (Wanneer 25 à 30 mestiezen te zamen wonen, vormen zij afzonderlijk een barangay). Van die belasting ontvangt hij 1½ °/₀ als bezoldiging, maar daar hij tevens te zorgen heeft, dat het vereischte aantal heeredienstpligtigen uitkomt, begrijpt men, dat hij zich bij zulk een gering tractement wel op andere wijze zal schadeloos stellen. Waar weinig heerediensten te verrigten vallen, en dus — daar ook met grond en grondbelasting niet geknoeid kan worden — schrale bijverdiensten te maken zijn, dingt niemand gaarne naar eene betrekking, die veel werk en onaangenaamheden, doch weinig voordeel oplevert. En waar dus eene vrijwillige bij deze onder-burgemeesters gebruikelijke driejaarlijksche keuze, tot geen resultaat zou leiden, wordt de waarneming aan dit ambt erfelijk verklaard, en redt men

is, en geen winkel (estanco) van eenig gouvernements-monopolie heeft, dan wordt zijne benoeming ter bekrachtiging aan den kapitein-generaal gezonden.

Heerscht er verdeeldheid onder de kiezers en kan men niet in de keuze slagen, dan stellen alcalde en priester kortheidshalve zelven een kandidaat voor. De overige leden van den raad worden op dezelfde wijze, hetzij uit afgetreden gobernadorcillos hetzij uit cabezas, gekozen.

De aangestelde capitan ontvangt de bevelen van den alcalde, die hij opvolgt naar 't hem goeddunkt. Den priester te vriend te houden is hem natuurlijk van meer belang, en dikwerf kan de geestelijke dan ook als het *ware* pueblo-hoofd beschouwd worden.

Men ziet dat ook hier de juiste manier nog niet gevonden is om een doelmatig dorpsbestuur en een eerlijke dusgenaamde vrije verkiezing te vestigen. Ook op Java en elders zullen er nog heel wat jaren verloopen moeten, alvorens die zaak tot aller genoegen en afdoende geregeld is. Tenzij men het door de regering gegeven privilegie van vrije verkiezing weder intrekke, en daarvoor der bevolking meer ten goede komende voorregten in de plaats stelle. De strijd of de verkiezing telken jare, of om de drie jaar of zooals in Manila om de twee jaren moet herhaald worden, zou hierdoor eveneens ophouden. In onzen archipel moge men de instandhouding van het bestaande dorpsbestuur als het palladium van ons gezag in die gewesten beschouwen, men zal moeten toegeven, dat de lieden, als het ware voor het ambt van dorpshoofd geboren, zoowel bij ons als in Manila schier geheel zijn uitgestorven, en die betrekking overgegaan is, bij ons in handen van personen van de laagste volksklasse, en in Manila van oogendienaars der priesters. De vrije verkiezing is een wassen neus, bij ons, om daardoor den minst geschikten persoon tot handhaving der bevelen van de overheid te bekomen, in Manila, om het best aan het oogmerk van den priester te voldoen, en of

Lith. Emrik & Binger

TAGALO - LANDBOUWER.

hiermede de slechtste sujetten het bestuur in handen krijgen wordt als bijzaak beschouwd. In Manila is men echter reeds met eene bezoldiging van dorpshoofden, hoe gering dan ook, op een goed spoor, en ook bij ons zal de toekomst leeren, dat de bezoldigde hoofden van uitgebreide dorpen en door het gouvernement verkozen, de voorkeur in alle opzigten boven de coryfeën van het tegenwoordige schipperend stelsel verdienen. Ik stel mij voor later op het vigerende stelsel in Britsch- en Fransch-Indie, betrekkelijk deze zaak, terug te komen.

Tusschen de inlanders in wonen de Chinezen, die wel in Manila maar niet in het binnenland talrijk vertegenwoordigd zijn. De katholieke inlanders beschouwen hen in navolging hunner leermeesters als paria's en heidenen, en men behoeft slechts een blik te werpen op de geschiedenis dezer natie in de Filippijnen en op hun tegenwoordigen regtstoestand om te zien, dat de levensvoorwaarden waaronder zij hier geduld worden veel ongunstiger zijn, dan in onzen archipel. Steun bij het gouvernement vinden zij niet, en wanneer een inlander en een Chinees geschil hebben, kan de inlander ook zeker zijn tegenover den heiden in het gelijk gesteld te worden. Zelfs wordt moord op een Chinees gepleegd, (en dit komt nog al eens voor), daar het hier slechts een heiden betreft, met niet meer dan drie jaar verbanning gestraft.

De ware oorzaak van den haat tegen den Chinees zal wel gelegen zijn in zijn meerderen ijver, volharding en spaarzaamheid, die zoo scherp afsteekt tegen de den inlander aangeboren onverschilligheid. Hij kan alleen dan rustig handel drijven, wanneer hij het katholiek geloof aanneemt. Verreweg het meerendeel in de binnenlanden volgen dan ook dien hun aangewezen weg, en huwen een inlandsche christin, doch zij mogen dan ook op Zon- en feestdagen voor het minst niet in het openbaar werken. (In de stad Manila alleen des Zondags niet.) Doch om een Chinees in waarheid tot een ander geloof dan dat zijner voorvaderen over te halen,

daartoe behoort meer overredingskracht dan een Europeesch zendeling of priester zich voorstelt, en zoo hij voor den vorm een ander geloof met de daarbij behoorende uiterlijke plegtigheden aanneemt, dan bezigt hij dit slechts als schild om ongestoord zijn weg te gaan. De zendelingen mogen dan meenen dat zij een aantal overwinningen behaald hebben, de waarheid is, dat een Chinees, trots alle pogingen, Chinees blijft, zoowel te Manila als in China zelf, waar hij zich in tijden van nood voor een dollar door den Westerling laat doopen. Ondanks hunne huwelijken met inlandsche vrouwen behouden de kinderen van verscheidene geslachten type, zeden en sprekende kenmerken van den vader. Maar dit is ons genoeg van den Chinees uit onzen archipel bekend en die van Manila maakt daarop geen uitzondering. Liever — zegt Gaspar de St. Augustin in zijne beschrijving der Filippijnen — ontvangt de inlander een reaal van een Chinees dan een dollar van een Spanjaard, en wien kan aldus de voorspoed van de Chinezen verwondering baren! Allen die in onzen archipel bekend zijn, weten maar al te wel, dat de inlander ten ontzent ook op dusdanige wijze redeneert, maar niettemin voor den Chinees een zelfde verachting koestert als zijn Filippijnsche stamgenoot. Met den minachtenden naam Sangley d. i. reizend koopman, wordt de Chinees te Manila gewoonlijk bestempeld en tot zulk eene hoogte steeg somwijlen de haat van Spanjaarden en inlanders tegen den handels- en ondernemingsgeest dezer geboren kooplieden, dat eenmaal een algemeene moord en meermalen hunne verdrijving plaats had. Een belangrijke grief maakte men hen er van, dat zij de opgegaarde penningen naar China uitvoerden. Ook thans gebeurt dit nog met het zilver, zoodat dit metaal dikwerf zeer schaarsch aanwezig is.

Na elke verdrijving of hard vonnis kwam de regering den gestrafte weder met zachtmoedigheid tegemoet, want zonder Chinezen, verklaarde men, kan de kolonie niet bestaan. Naarmate evenwel ook andere Europeanen zich te Manila

kwamen nederzetten, verminderden de harde bejegeningen, en tracht men, ook thans nog, hun invloed en vooruitgang door zware belasting te fnuiken. De Chinees laat zich intusschen daardoor niet afschrikken, en ook hier als elders is het een feit, dat waar hij eenmaal vasten voet krijgt, hij ook ondanks alle hinderpalen die hem in den weg gelegd worden, den handel, en vooral den kleinhandel, tot zich trekt, en zoowel inlander als Europeaan van het handelsveld verdringt.

De belasting, die de Chinezen in de Filippijnen te betalen hebben, is niet gering. Zij in het bijzonder worden door den belastinginner tot slagtoffer gekozen, en niet zelden is groote ontevredenheid daarvan het gevolg. Ook hunne boeken moeten in het Spaansch gehouden worden.

Ondanks de gedurige emigratie van mannen uit China naar Manila is het aantal Chinesche vrouwen aldaar slechts zeer gering, zoodat daardoor de huwelijken met Chinesche mestiezinnen en inlandsche vrouwen noodzakelijk gemaakt wordt. De aard en levenswijze der kolonisten is even als op Java en elders. Zij leven voor en in den handel, houden zich aan hunne voorvaderlijke gewoonten en bemoeijen zich met niets, dat hunne eigen aangelegenheden niet raakt. Onder zulke omstandigheden plegen zij dan ook zelden misdaden, die onder het bereik der strafwet vallen. Wanneer er in eenige plaats een voldoend aantal Chinezen aanwezig is om een eigen hoofd te hebben, mogen zij onder magtiging van het gouvernement, eene principalia uit hun midden kiezen, met ongeveer denzelfden werkkring als de hoofden der Chinezen op Java.

Hoe gaarne ik nu ook spoedig mijn weg had willen vervolgen, gelukte het mij niet eenig voertuig of paard te bekomen en tot loopen leende het warme weder zich dien dag minder goed. Ik moest er derhalve van afzien dien nacht

te Tanawan door te brengen, hetgeen mij te meer speet, daar ik voor den gobernadorcillo van dat dorp een aanbevelingsbrief had. Hoewel de burgemeester van San Pablo mij onophoudelijk verzekerde, dat er op dien tijd (het was Zaturdag avond) geen karretjes te krijgen waren, gelukte het toch eindelijk mijn reisgezel voor veel geld tegen 6 uur zulk een voertuig mede te brengen, en gingen wij dan ook zoo spoedig mogelijk verder. Maar nauwelijks hadden wij een uur gereden of het paardje weigerde voort te gaan, en waren wij genoodzaakt in het tribunaal van een aan den weg liggend gehucht af te stappen. Aliminos was een pas gebouwd gehucht, en indien ik het gebouwtje, waar wij genoodzaakt waren het nachtkwartier op te slaan, tribunaal noemde, is dit alleen omdat die naam op de bamboedeur geschreven stond, want veel bijzonders was het waarlijk niet. De kapitein en zijne vrouw, bewoners van een deel van dit gebouwtje, waren naar San Pablo, en eenige havelooze mannen en vrouwen waren de eenigen, die ik daar aantrof. Zeer geneigd om mij te ontvangen was men ook niet, doch daar werd niet naar gevraagd, en dadelijk nam ik de eenige tafel en bank van het vertrek in bezit, voornemens om mij op die bank zoo veel doenlijk een slaapplaats te maken. Ondanks geldelijke aanbiedingen wilde niemand wat rijst kooken; zelfs zeide men mij, dat ik den volgenden dag op geene rijpaarden behoefde te rekenen, zoodat ik met mijn reisgenoot aan het beraadslagen ging, wat ons nu te doen stond om in dit avonduur rijst en den volgenden dag een voertuig te bekomen. De inlanders bleven intusschen onder elkander lachen en twisten, en zoo had ik het aangename vooruitzigt na een vermoeijenden dag weinig rust te vinden. Gelukkig namen de zaken weldra eene gunstige wending. Een Spaansch ambtenaar, weginspecteur naar ik meen, kwam ter juister uur in zijn wagentje aanrijden om naar San Pablo te gaan, en trad even het tribunaal binnen. Toen hij mij daar aantrof en mijn toestand

vernomen had, verschafte hij dadelijk hulp. Hij dreigde allen den nek te zullen breken zoo het mij aan iets ontbrak; een der vrouwen werd gelast terstond rijst te kooken, een ander om het kamertje en de rustbank van den afwezigen kapitein voor mij in orde te maken, en aan een schrijver om tegen 5 uur van den volgenden dag te zorgen, dat er twee paarden waren; tevens gaf hij mij eene circulaire aan eenige kapiteins (dorpshoofden) gerigt om mij in de gelegenheid te stellen mijne reis te vervolgen. Ik kon dien onverwachten redder niet genoeg mijn dank betuigen, en toen hij vertrok, ademden de aanwezige inlanders wel weder ruimer, doch het blaadje was omgekeerd en men hielp mij naar behooren.

Mijne reis naar Taal kon ik nu zonder stoornis vervolgen en had ik onder weg nog gelegenheid een en ander van de inlandsche huishouding te leeren kennen, te meer daar bij den slechten toestand waarin de wegen verkeerden de reis te paard moest geschieden.

Zooals in onzen archipel zijn ook hier de meesten der barangay's (of kampongs, doekoewans, gehuchten), tusschen kokospalmen en vruchtboomen verscholen, doch het trof mij hoe veel minder werk er hier van geregelde aanplant en onderhoud gemaakt wordt. De huizen zijn, wegens de vrij om te kappen woudboomen, voor het grootste gedeelte van hout opgetimmerd, maar netheid, zindelijkheid, paggers — levende of gevlochten — ontbreken ten eenenmale, en marktplaats noch aloen is aanwezig. Andere huizen hebben muren van gespleten of wel gevlochten bamboe en allen staan op palen waar tusschen de varkens en kippen huizen. Ieder man die in het huwelijk treedt bouwt zich zulk eene woning, die hem een viertal dollars kost. Ongaarne verlaten de inwoners hunne dorpen of gehuchten, deze zijn door gewoonte hun wereld geworden, en al wilden zij ook naar een ander dorp gaan verhuizen, zoo leggen hoofdgeld en een streng passenstelsel daarvoor vele bezwaren in den weg. Niettemin denkt niemand,

en allerminst het bestuur, aan verfraaijing of geregelden bouw van het dorp, en bij alles kan men opmerken, dat de zorg van een toeziend bestuur ontbreekt. In Ned. Indië wordt door Europesche en inlandsche ambtenaren op een en ander gelet en de hand gehouden, en de bevolking is door de zorg voor zindelijkheid en geregelden arbeid, een later geslacht al weder meer dan het voorafgaande, daaraan langzamerhand gewend geraakt. Hier echter kan men waarnemen, dat een vaderlijk despotisme — door sommigen ten onregte gelaakt — nooit bestaan heeft en de inlander, mits eenige uiterlijke godsdienstpligten vervullende, aan zich zelf wordt overgelaten. Het onderscheid is opmerkelijk en de vraag, welke wijze van bestuur beter is, vindt in de resultaten hare oplossing.

Middelen tot veraangenaming des levens bestaan niet; trouwens de bron waaruit die middelen moeten voortkomen — de partikuliere ondernemingen — zijn nagenoeg niet aanwezig, en waar op Luzon het gouvernement als industrieel optreedt, bijv. bij de tabakskultuur, komt dit eer den inlander tot schade dan tot voordeel. Behoefte aan huiselijke welvaart schijnt hij niet te kennen of noodig te hebben; deze moet geschapen worden, terwijl ekonomische specialiteiten mogen uitmaken of men daarmede eene bevolking al dan niet een dienst bewijst. Doch zeker is het, dat daardoor betere neigingen worden opgewekt dan alleen voor een fraaijen strijdhaan zorg te dragen. Eene andere reden van geringe toeneming van welvaart is de gebrekkige inrichting van het kredietstelsel, zoodat door de hooge en bezwarende rente de schuldenaar zich nimmer van zijn schuld kan kwijten. Maar ook in de Javaansche en Maleische huishouding is dit ongerief zeer wel bekend.

Aandrang tot werken bestaat op Manila voor den inlander welligt nog minder dan op Java. De rijst is goedkoop, de dagloonen daarentegen vrij hoog en men weet, dat naarmate er rijst in voorraad is naar die mate ook minder gearbeid wordt. Op Manila geven bovendien de talrijke heilige dagen

eene gewenschte gelegenheid om zich van arbeid te onthouden.

Voor het land is dit zeker te bejammeren, want indien men den inlander geleerd had de bebouwing van den bodem te behartigen in stede tal van de in zijn smaak vallende heilige dagen te houden, zouden de Filippijnen onder de rijkste en welvarendste landen kunnen gesteld worden. Doch thans is de inlander niet productief; ten koste der materiele welvaart wordt de godsdienst beoefend en het volk zedelijk belet zich uit zijn proletariaat op te heffen. De dorpsbewoner ziet er, voor het minst in de week, nog haveloozer uit dan op Java. Een hoofddoek dragen zij niet, en het hoofdhaar is kort afgeknipt, (zie afbeeling 5 en 6), hoewel men het in de pueblos gewoonlijk iets langer laat groeijen. Des zondags dragen zij over de naar welgevallen korte of lange broek een hemd. Bij de meer gegoeden is dit van piña, terwijl deze dan ook een lange pantalon aan hebben en muilen dragen, waarmede zij sloffend langs den weg loopen. Huis en landbouwgereedschappen en sirihbenoodigdheden ontloopen de op Java in gebruik zijnde niet veel.

De woningen zijn hier echter versierd met een beeld van de madonna, een kruisbeeld en eenige kleine en grof afgedrukte houtgravuren, altegader afbeeldingen uit den katholieken eeredienst, door de priesters onder het volk verspreid en als amuletten dienst doende. Buffels schenen mij toe in overvloed voorhanden te zijn. Voor de karren zag ik hen onder een rieten kap, die aan de kar bevestigd was, loopen; zeker geen onpractisch middel om hen tegen de zonnestralen te beschutten. Rijst met een weinig zout en lombok zijn de dagelijksche spijzen; de lombok wordt bijna op elk erf gekweekt en het zout wordt door verdamping van zeewater verkregen. De toebereide sirihpruim wordt, ondanks de belasting op de sirih, veel gebruikt, ook door de vrouwen. Deze echter maken zich de tanden niet zwart noch vijlen ze af, daar de Hindoeinvloed zich tot hier niet heeft uitgestrekt.

Zoo treft men ook geene danseressen aan, en andere muziekinstrumenten dan de bamboedwarsfluit (seeling) en een soort harp heb ik nergens ontwaard.

Tagalo-verzen (in hun taal cumintan en cundiman genaamd) neuriet de dorpsbewoner al even gaarne als zijn Javaansche stamgenoot de zijnen, en onder de dorpsvermaken kan een soort Topeng-theater gerekend worden, waar de veronderstelde heldhaftige daden van de Tagalers uit vroeger tijd tegen Chinesche zeeroovers vertoond worden en bij welke gelegenheid de acteurs als vorsten, voorvechters enz. gekleed zijn; zoo uitgedoscht loopen zij soms in eene processie mede. Welligt hadden de bewoners vroeger angklongs of dergelijke muziekinstrumenten, misschien voerden zij ook spelen daarbij uit, maar, terwijl Engelschen en Hollanders de inheemsche gebruiken van de bewoners hunner koloniën onaangeroerd hebben gelaten, deden de Spanjaarden daarentegen alles om het volks-eigen, het eigendommelijke, uit te roeijen en daarvoor gewoonten en gebruiken in de plaats te stellen, die wel nageaapt maar niet begrepen worden en die, gepaard gaande met evenmin begrepen godsdienstplegtigheden, eer tot achteruitgang dan tot vooruitgang leiden. Maar al is de werkelijkheid treurig, de schijn wordt gered en velen achten dit reeds voldoende. Het batikken is hier niet in gebruik, de vrouwen weven de kleederen. Zij dragen een geweven rok, daarboven een kort abacahemd (een soort van blouse) en een gekleurde halsdoek die over de borst is geslagen. Binnenshuis gebruiken zij ook de bekende sarong; deze schijnt ook hier een oorspronkelijk kleedingstuk geweest te zijn, tot dat de Europesche rok haar verdrongen heeft.

Zij baden zich even dikwerf als de Javaansche en Maleische vrouwen; het gezamenlijke bad van mannen en vrouwen is even als op Java ook hier eene gewoonte, ondanks de pogingen van de Spaansche autoriteiten om dit oude gebruik

te veranderen, [1] ook dragen zij het hoofdhaar op dezelfde wijze met een kam van achteren vastgestoken. Merkwaardig is het, dat de op Java onder de vrouwen voorkomende ziekte sakit latar ook hier onder den naam *mali mali* voorkomt. Ik behoef hier niet bij te voegen, dat tusschen dusdanige aanverwante volksstammen als Javanen en Luzonnezen ook vele andere overeenkomstige gebruiken plaats hebben. Zoo mag men ook hier een slapende niet op ruwe wijze wekken, het kussen geschiedt op dezelfde wijze en ook het amok maken is geen onbekende zaak. [2] Dergelijke overeenkomstige gevallen zijn in menigte aan te wijzen, en, houdt men daarenboven rekenschap met de zeden en gebruiken der bewoners vóór de Spaansche inmenging, van de overeenkomst in de flora en van die der grootere en kleinere diersoorten, met hetgeen men daarvan in de noordelijke eilanden van onzen archipel aantreft, zoo heeft de geoloog het regt hieruit op te maken, dat, zij het ook al in een ver verwijderd tijdperk, de Filippijnen eenmaal één geheel uitmaakten met de noordelijke Sunda en Moluksche eilanden. De tijd kan echter in het eene land zeer wel eene verandering van soorten hebben te weeg gebragt, terwijl in het andere land de vormen zich meer gelijk zijn gebleven, of wel de verandering kan in beiden in gelijke mate maar in eene verschillende richting hebben plaats gegrepen. Moge dit alzoo bij de flora en de fauna van toepassing zijn, het valt insgelijks niet te betwijfelen, dat de merkwaardige overeenkomst in zeden en taal van de verschillende inheemsche volksstammen met die van de bewoners van onzen archipel, hun oorsprong moet ontleenen, zoo al niet aan vroeger verkeer, dan toch zeker aan stamverwantschap in overoude tijden.

---

1 Hoewel in de huizen der Noord-Europeanen immer eene badkamer gevonden wordt schijnen de Spanjaarden zelve, mannen noch vrouwen, hieraan behoefte te gevoelen.

2 Men vermoedt dat het woord amok niet maleisch is, doch afkomstig uit het sanskrit. Te Manila noemt men het asuan, van asnhond.

Wil men de verschillende volkstammen en de bevolking der Filippijnen in het algemeen leeren kennen, dan kunnen wij mannen als Semper, Meyer en Jagor zeer goed tot onze wegwijzers nemen.

Even als op verscheidene eilanden van onzen archipel zijn niet alleen op Luzon maar ook op alle anderen der Filippijnsche eilanden, de oorspronkelijke bewoners door het Maleische ras naar de bergen van het binnenland gedrongen. Die vroegere bewoners zijn de tot dusver nog niet onder Spaansch gezag gebragte *Negritos* (kleine negers), en worden de wilden der Filippijnen genoemd.[1] Zij zijn aanverwant aan de Papoea's, zoo niet van denzelfden stam, houden zich schuil in bosschen en ontoegankelijke oorden, en komen, zooals dit bij wilde volksrassen in het algemeen het geval is, niet gaarne met beschaafder rassen in aanraking, wel wetende dat dit hun ondergang met zich zoude slepen. Bij de verovering der Filippijnen woonden zij in dorpen bij elkander onder hunne hoofden «Bagani» (door de Spanjaarden regezuelos kleine koningen) genaamd. Men wil, dat zij in grooten getale in de binnenlanden van Mindanao te vinden zijn, doch zeker is het, dat zij zich in de provinciën Mariveles en Zambales op Luzon ophouden en in sommige streken bij hen het tatoeëren nog in zwang is. Men veronderstelt al verder, dat die *Negritos* van heden, intellectueel beter ontwikkelde voorouders gehad hebben, en dat naarmate men hen van de kusten naar de bergstreken dreef, ook de graad van beschaving, die zij eenmaal bereikt hadden, hoe langer hoe meer is verminderd. Thans staat die inderdaad op een zeer lagen trap, de strijd voor het bestaan is voor hen moeijelijk, en tegen den steeds voortdringenden Tagaler helpt zelfs eene voortdurende behoedzaamheid weinig, zoodat men den dag voorspelt waarop de *Negritos* zullen uitgestorven zijn.

---

1 Zie afbeelding 9.

Manobo's, Iraya's en Igorrotes, altegader rassen op Luzon inheemsch, rekent men tot denzelfden stam te behooren als de bekeerde Indianen. De Iraya's zijn landbouwers en bewerken hunne rijstvelden, welke zij even als de Igorrotes terrasgewijze aanleggen. Doch deze zijn oorlogzuchtiger gestemd en verdedigen hunne privilegiën met de wapens in de hand. Met dat wapen gaan zij naar het veld om hun akker te bebouwen, en leggen het zelfs te huis niet af. De Igorrotes,[1] zeker de uitgebreidste der onafhankelijke stammen, bewonen grootendeels het westen van Luzon, houden zich aan den voorvaderlijken eeredienst en overlevering, en willen van Spanjaarden of van hunne vroegere aanverwanten (de Tagalers) niets weten. De verwoestingen door dezen in hunne woonstreek aangerigt op last der Spaansche regering, hetzij om een moord te straffen, hetzij om de aanplant van tabak tegen te gaan, beslaan bloedige bladzijden in de geschiedenis van dat eiland. Niettemin houden zij zich staande en hebben op de *Negritos* veel voor. Iraya's en Igorrótes hebben een Anito eeredienst

De Manobo's, een ander landbouwend ras, doch nog op lager standpunt dan de Igorrotes, voegen aan de Anitos nog andere goden toe, die hun magt aan natuurkrachten ontleenen. Ook menschenoffers en kanibalismus is bij hen algemeen. Rondom hen wonen de Ylongotes, die tot de achterlijkste rassen van het eiland behooren en welligt in woestheid de *Negritos*, met wie zij trouwens in gedurigen oorlog zijn, nog overtreffen.

Hoewel dus in naam het eiland Manila in 21 provinciën is verdeeld, kan Spanje toch slechts aanspraak maken, alleen direct gezag uit te oefenen op sommigen der kustlanden en op het centrum des eilands, op dat gedeelte dus dat een drietal eeuwen geleden onder Islamistischen invloed stond. Bescheiden omtrent die voor-Islamistischen tijd ontbreken ten eenenmale,

---

1 Zie afbeelding 10.

doch uit taal en zeden van de thans nog levende niet onderworpen stammen, kan men na aandachtige vergelijking zich een beeld vormen van den toestand dezer eilanders vóór de aankomst der Maleyers en vóór de invoering van het Mohammedanisme. Het is waarschijnlijk, dat na de oorlogen en politieke veranderingen op Sumatra en het Maleische schiereiland in de 13e eeuw, de eerste emigratiën herwaarts plaats hadden, en met deze kolonisten ook de eerste zaden van het Islamisme werden uitgestrooid. Toen later Mohammedaansche zendelingen zich door de Molukken verspreid hadden en zelfs de Koning van Ternate, onder wien de Soeloe- en een deel van de zuidelijke Filippijnsche eilanden stonden, tot die godsdienst was overgegaan, kreeg ook op Luzon de godsdienstige verovering der Mohammedanen in de 14e en 15e eeuw meer uitgebreidheid, zoodat toen de Spanjaarden in de tweede helft der 16e eeuw Manila veroverden, [1] zij in den Sultan van dat land hun magtigsten tegenstander vonden. Zijn gebied strekte zich over het centrum van het eiland uit, terwijl thans nog de Sultans van Bahayan, Mindanao en Soeloe onafhankelijk regeren. Dat de bewoners van dat gedeelte des lands (de Igorrotes welligt uitgezonderd) den Islam in zich opgenomen hebben, bewijzen reeds de woorden van Arabischen oorsprong in Tagalsch en Bisajasch achter gebleven. Verder dan het nakomen der uiterlijke vormen heeft het zich zeker onder het volk niet uitgestrekt, en waren het veeleer de Dato's of hoofden (met wier familiën de Maleyers zich vermengden),

---

1 Volgens Pigafetta waren reeds door Magalanes in 1521 de bewoners van het eiland Zebu schatpligtig gemaakt. In 1564 onder Legaspi had de verovering der zuidelijke Filippijnsche eilanden plaats, en op 5 Mei 1571 werd Manila tot hoofdplaats der veroverde landstreken gekozen.

In het volgende jaar veroverde men ook eenige der kustlanden van Luzon, en in het begin der 17e eeuw nam de welbekende Acapulco handel een aanvang, waaraan Manila haar eersten bloei en den naam „Parel van het Oosten" te danken had.

die het aannemen van den nieuwen eeredienst tot eigen belang noodig achtten.

De talen die door deze verschillende volksrassen in den Filippijnschen archipel gesproken worden zijn zeer uiteenloopend. In het noorden des eilands zijn behalve tal van andere dialecten het Ilocano, Finguiam, Ibanac, Gaddan, Ilocano en Illogote het meest gebruikelijk; zuidelijker heerscht het Tagalsch, ten noorden van de baai van Manila spreekt men Pampangsch en in de omstreken van Manila, Spaansch, Chineesch maar vooral Tagalsch. Dit Tagalsch wordt door een groot aantal Luzonners gebruikt, tot dat het in het zuiden des eilands in het Bicolsch overgaat. Het Bisajasch, hier en daar ook nog Tagalsch, is het heerschende dialect tusschen Luzon en Mindanao, terwijl op laatstgenoemd eiland, behalve het Bisajasch ook het Manobosch en Mandaijasch en rondom de hoofdplaats Zamboanga ook het Spaansch gebruikelijk is. Naar het mij voorkomt heeft het Tagalsch, meer nog dan het Bisaja, veel overeenkomst met eene mengeling van Javaansch, Maleisch en Soendaneesch; verscheidene woorden en uitdrukkingen van deze drie taalsoorten vindt men er in terug. Nu moge Mallat ons verzekeren dat het Tagalsch rijk,[1] welluidend en vol uitdrukkingen is, op het gehoor af is de oningewijde zeker niet geneigd eenstemmig met hem te denken. Niettemin kan bij nadere studie het Tagalsch zeer wel een rijke taal blijken te zijn, hoewel dezelfde uitdrukking dikwerf meer dan eene beteekenis heeft. Vele woorden zijn ook uit het Spaansch in 't Tagalsch overgegaan, doch dan veelal met weglating van een voor het oor van den inlander overtollige lettergreep. Zoo wordt bijv. zapato, pato. Even als in het Javaansch bestaat ook in Tagalsch eene groote verscheidenheid in het betitelen van landbouwzaken en veldgewassen. Hetzelfde

[1] Hij geeft ons zelfs een letterschrift voor het Tagalo en Bisaja; tegenwoordig is dit schrift althans niet meer in gebruik.

is het geval bij het gebruik van eenige veel voorkomende werkwoorden, bijv. binden, dragen, zien. Al naar de wijze, waarop gebonden, gedragen, gezien wordt, verkrijgt zulk eene handeling ook een anderen naam. Ook voor metalen heeft men een groot aantal verschillende benamingen, alle de afwijkende hoedanigheden van zulk een metaal aanwijzende en hetzelfde is het geval voor graden van bloedverwantschap en voor de tijdsbepalingen van den dag.

Woorden uit talen in onzen archipel voorkomende vindt men hier in 't Tagalsch zuiver en verbasterd terug. Het Islamisme heeft daarbij eenige Arabische woorden in de taal achtergelaten, en eveneens hebben enkele Chinesche woorden burgerregt verkregen, terwijl al de termen bij den katholieken eeredienst in gebruik van het Spaansch in Tagalsch zijn overgegaan.

Opmerkenswaard is het, dat de namen der meeste huisdieren dezelfde zijn als in het Maleisch, zoomede die der voornaamste gewassen en metalen, waaruit wel de gevolgtrekking mag gemaakt worden, dat even als op sommige eilanden van onzen archipel, ook hier een zeevarend en handeldrijvend volk, dat de Maleische taal sprak, de kustlanden in bezit genomen en de oorspronkelijke bewoners naar het binnenland gedrongen heeft.

Een «curioso vocabulario de modismos manileños» voorkomende in een werkje «Vademecum Filipino, o manual de la conversacion Español Tagalo, — Manila Imprenta amigos del pàis, 1869 —» bevat tal van woorden bij Spanjaard en Tagaler beiden in gebruik, en waarin woorden voorkomen als:

Poaspas — gekookte rijst met kip (nasi ajaam).

Tulisan — bandiet, struikroover.

Tapa — in de zon gedroogde repen vleesch (deng deng).

Tampipi — vierkant mandje van klapperbladen met deksel.

Tabo — klapperdop (batok).

Señolia — benaming waarmede de Chinezen de Spanjaarden aanspreken.

Sapa — de uitgekouwde buyo (sirih) pruim.

Panka — windscherm.

Cris — Slangvormig wapen.

Het volgende stukje moge strekken om met den aard van het Tagalsch (in elk geval het voornaamste dialect, dat op het eiland Luzon gangbaar is) kennis te maken.

PANUNUMPA
NANG MANGA CAPITAN.

Nanunumpa cayo sa ngalan nang Dios at nang santong Evangelio na tutupdin ninyo ang boong ca-ocolan nang catungculan nang pagca Capitan na ipinagcaloob sa inyo nang Superior Gobierno nitong sang capoloan gayon din naman ang mañga cautusan nang matouid at iba pang mañga catadhanaan nang mañga pinuno;

totolong sa icabibigla nang pag siñgil nang bienes nang Fisco at gagaua nang ualang upang anoman sa mañga asuntos nang Hacienda at gayon din naman sa mañga pulube?

EED VOOR
DEN GOBERNADOROILLO.

Zweert gij lieden in den naam van God en de heilige Evangeliën van getrouwlijk en wettelijk na te komen de verpligtingen der betrekking van Gobenadorcillo, die de Hooge Regering van deze eilanden zich verwaardigd heeft u toe te vertrouwen, volgens de wetten en de andere heerschende bepalingen;

mede helpende aan de rigtige inning van de opbrengsten voor den Fiscus, en onbelangzuchtig mede te werken aan alle finantieele aangelegenheden, en aan die voor de armen der kerk?

1 Bij dezen tekst is de Spaansche schrijfwijs behouden. Onder 't afdrukken dezes kwam mij onder de oogen een opstel van Dr. H. Kern in de bijdragen tot de T. L. en V. van Ned. Indië, 3e reeks, 4e deel, 1e stuk, over zoogenaamde verbindingklanken in het Tagala, enz. Anders is over het Tagalsch in onze taal (naar ik meen) nog niet geschreven.

Na het dorp Tanawan en Taal bezocht te hebben, bereikte ik ten slotte den eindpaal van mijn togtje door dit deel van Luzon, met name den vulkaan Taal. Niet ver van het dorp strekt zich een diep meer uit en in dat meer ligt een eilandje, waarop zich de vulkaan Taal verheft. Meer dan eens is deze door zijne uitbarstingen de schrik geweest der omliggende dorpen, en zoo men al op Manila van den *voor-Spaanschen* tijd geen ruïnen vindt, zoo zijn toch in de nabijheid van dezen vulkaan bouwvallen van steenen kerken, kloosters enz. in overvloed voorhanden. Ik bezocht, door met een schuitje het meer over te steken, wel het eiland doch heb den vulkaan niet beklommen, daar dit vooreerst mij al zeer bezwarend werd afgeschilderd, en ten anderen na reeds eenige kraters in onzen archipel gezien te hebben, voor mij niet het aantrekkelijke der nieuwheid meer had. Van verre, hetzij van de land-, hetzij van de zeezijde gezien, maakt deze steeds rookende wolkendrager een aangenamen indruk. Van nabij deed hij mij aan den vulkaan Lamongan in Probolinggo denken, waar het meer van Klakka een even fraai kratermeer vormt als hier de lago di Bombon.

Mijn voornemen was om per stoomboot, die van Manila naar de zuidelijke eilanden vaart, van Taal naar Manila over te steken, doch daar men mij zeide, dat de aankomst dier boot te Taal zeer onbestemd was, besloot ik te land over San Thomas naar Calemba en van daar naar Manila te gaan. Op een Zondag morgen, juist toen de kerk uitging, kwam ik, te paard zittende, te San Thomas aan. Dit moet tot lof van de priesters gezegd worden dat zij er in geslaagd zijn volle kerken te krijgen. De stroom van inlanders, zoo mannen als vrouwen — en allen netjes aangekleed —, die het gebouw verlieten, hield schier niet op; men kon het hun aanzien, dat het kerkgaan een gewenschte uitspanning is, en naar ik vernam moet een der zonden, die steeds bij de biecht beleden worden, bestaan uit een onwillekeurig verzuim ter

kerke te zijn opgekomen. Het tribunaal was onbewoond en met mijn reisgezel sloeg ik op een bank in de raadzaal mijn nachtleger op. Hij zorgde voor onzen soberen maaltijd, terwijl ik voor het invallen der duisternis nog de gelegenheid waarnam het vrij groote dorp te gaan bezigtigen; en daar hier al zeer weinig reizigers en vreemdelingen komen, ontbrak het niet aan opmerkingen eener nieuwsgierige dorpsjeugd op Zondag.

Den volgenden morgen vertrok ik in een karretje naar Calemba aan de Laguna gelegen, om daar het stoombootje naar Manila op te wachten. Ook Calemba is een vrij groote pueblo; in het tribunaal was echter voor mij geene plaats, zoodat ik mij bij den inlandschen priester vervoegde. Deze ontving mij zeer vriendelijk en voorkomend, in een zeer fraai ingerigt huis en maakte door zijne belezenheid en onderhoudende gesprekken een aangenamen indruk. Hij was trotsch op zijne inderdaad aardige bibliotheek, waarvan hij mij onder het drinken onzer chololade, eenige plaatwerken liet zien.

Gaarne had ik van zijne uitnoodiging om nog een paar dagen te zijnent te vertoeven gebruik willen maken, doch reeds den volgenden dag kwam het bootje van de pueblo Santa Cruz, waarmede ik moest vertrekken. Een zelfde vrolijk en gemengd gezelschap als de eerste maal, trof ik op dit bootje aan, inlandsche heeren met koffers, valiezen, wandelstokken enz. en de dames in eene aangename kleeding, met mandjes aan den arm, en hoedjes op. Maar ook dezelfde ongemakkelijke manier om in en door de Pasig rivier te komen, lokte den wensch uit van de talrijke reizigers, dat hierin spoedig verbetering kwame. Maar het batig slot ten behoeve van het moederland is een fatum dat Manila's ontwikkeling nog lang zal tegenhouden.

Te Los Baños werden de laatste passagiers opgenomen en des namiddags ten vier ure konden allen in de Manila-wijk Santa Cruz aan wal stappen.

Ik betrok weder eene kamer in het vroeger vermelde hôtel, en kreeg nu een vertrek dat er door zijne tralies en luiken nog somberder uitzag dan het vorige. De nonnen die hier vroeger woonden, moeten waarlijk geen al te vrolijk leven gehad hebben. Ik wandelde Manila nog eens door, hoewel stof en warmte zulks niet veraangenaamde, want van November tot Junij heerscht hier het drooge jaargetijde, terwijl in September de meeste regen valt. Halfjaarlijks wisselen de oost- en west-mousson elkander af. De Manilees drukt dit uit door:

seis meses de polvo
seis meses de lodo (modder)
seis meses de todo (van alles).

Niettemin werd het klimaat van Manila mij als zeer gezond beschreven, en meen ik, dat er zich zelfs daar ter plaatse geen hospitaal bevindt. De woning van den kapitein-generaal is in 1863 ingestort; sedert bewoont hij een weinig indrukwekkend villatje nabij Manila. Andere meer of min voorname gebouwen te Manila zijn de Audiencia (geregtshof); de Administracion central de Estancadas; id. de impuestos; id. de hacienda publica (schatkist); id. de colecciones y labores; id. de aduanas (tolkantoor); id. militar; una Academia de nautica y comercio; id. de dibiyo y pintura (voor de teeken- en schilderkunst); Banco Español Filipina; Capitania General y Estado mayor; Commandancia general de marina; Capitania del puerto (havenkantoor); Consejo (raad) de administracion; Comandancia general de carabineros; Contaduria central de hacienda publica (rekenkamer, verdeeld in twee afdeelingen); Casa de moneda; Comisaria de vigilancia; Direccion local; id. de ingenieros; Escuela normal (normaalschool); id. municipal; Gobierno superior politico; id. de la provincia de Manila; Intendencia general de hacienda publica; Inspeccion general de obras publicas (openbare werken); Juzgado (tribunaal) 1e, 2e en 3e y id. provisoral y vicaria; Subinspeccion del

ejercito; id. de artilleria; id. de ingenieros; Universidad y colegio de Santo Thomas; Tesoreria central de hacienda publica.

De meeste dezer namen hebben geene nadere verklaring noodig. Men kan er tevens uit zien welke takken van dienst en welke bedieningen te Manila bestaan en worden waargenomen.

Wachtende op het vertrek der Singaporestoomboot, vond ik gelegenheid eenige aanteekeningen omtrent handel en kultures te maken.

Al behoeven wij het droombeeld van Mallat niet te onderschrijven, dat Manila eenmaal het middelpunt van den wereldhandel zal worden, zoo is toch de ligging van deze stad als centraalpunt tusschen Japan, China, Australië en Engelsch, Hollandsch en Fransch Indië, bijzonder gunstig voor den handel. Die handel zal met de ontwikkeling der Filippijnen gelijken tred houden; voorshands echter beteekent hij vergelijkenderwijs nog niet veel. Neemt Spanje zelf aan den algemeenen invoer en uitvoer betrekkelijk weinig deel, met Nederland of zijne koloniën is dit nog minder het geval, en zeker is het te verwonderen, dat van onze zijde niet de minste poging gedaan wordt om hier te lande Manila-tabak en sigaren of wel de gunstig bekende Manila-hennep (abaca) aan de markt te brengen. Moge tegen den invoer van suiker al grondige bezwaren bestaan, voor tabak en hennep is dit toch geenszins het geval.

Op den handel in sigaren na, is ook de handelsbeweging met Nederlandsch-Indië, ondanks den geringen afstand, luttel. Het laatst verschenen verslag van onzen waarnemenden konsul te Manila, de heer Hens, zegt omtrent een en ander:

«Nederland schijnt in den handel met deze kolonie geen

levendig aandeel te nemen. Op de invoerlijsten worden slechts geringe hoeveelheden papier, jenever, kaas en ordinair glas- en aardewerk van Nederlandschen oorsprong vermeld. Onder de uitvoerartikelen worden genoemd sigaren en inzonderheid een goed deel van de in openbare veiling gebragte tabak in bladen, hetwelk voor rekening van Nederlandsch-Indische handelaren gekocht is.»

«De Nederlandsche vlag vertoont zich weinig in den Filippijnschen archipel. De officiële opgaven over 1874 vermelden slechts drie Nederlandsche schepen welke, hetzij met kolen van New-Castle (Australië), hetzij in ballast uit China gekomen, te Cebu en Iloilo suiker en hennep geladen hebben. Slechts één schip onder Nederlandsche vlag, van Macassar naar Macao bestemd, is met avarij te Manila binnengeloopen en aldaar afgekeurd en verkocht.»

«Met de Moluksche eilanden bestaat een vrij geregeld schoon niet zeer uitgebreid verkeer. Het wordt grootendeels door kleine Spaansche schepen onderhouden, welke met gemeen aardewerk en andere Chinesche artikelen van geringe waarde, alsmede sigaren, kokoszeep, shirtings, enz. naar de Molukken varen, en cacao, was, tripang, enz. van daar terug brengen.»

Het is mogelijk, dat de Nederlandsche handel elders mildere bronnen heeft weten op te sporen, of dat de op Manila-gebruikelijke formaliteiten onze handelaren niet aanstaan, toch ziet men, dat ondanks dit al, de Engelschman in den handel op Manila wel zijn voordeel ziet. Uit het konsulair verslag over 1874 van mr. Ricketts betreffende den Manila-handel zij aangeteekend, dat de waarde van den uitvoer uit Manila naar Groot-Brittanje, Australië, Singapore en Honkong in 1874 bedroeg 7.301.990 dollar en de waarde van den invoer uit Groot-Brittanje 873.435 pond sterl.; zoo werd bijv. van cotton manufactures uit Engeland te Manila ingevoerd, in 1873: 9.233.240, in 1874: 11.210.640 en in 1875: 35.117.300 yards. Tot vergelijking diene, dat in 1875: uit Engeland naar

Java 55.448.100 yards en naar Straits Settlements 81.081.000 yards werd vervoerd. Niet alleen vermeerdert ook de uitvoer van tabak naar Engeland jaarlijks, doch de uitvoer van suiker in 1874 overtrof eveneens dien van 1873 met 85.000 pikols.

En wanneer wij zien, dat van de henneproductie meer dan $\frac{1}{3}$, van de suiker bijna de helft, van de sigaren $\frac{1}{5}$, van de tabak $\frac{1}{3}$, en van de koffiproductie bijna de helft naar Engeland gaat, terwijl Nederland en Batavia zoo goed als niet op de uitvoerlijst voorkomen, dan zou het de moeite beloonen onderzoek te doen naar deze voor ons ongunstige omstandigheid. In Nederland bestaat een gevestigde koffi- en tabaksmarkt, en toch wordt er dezerzijds geene moeite genomen om die markten van ruimer aanvoer, met name van Manila, te voorzien.

Beter dan zulks met woorden kan omschreven worden, toont nevensgaand staatje den uitvoer over 1874 aan; terwijl tevens een vijfjarig overzigt (1868—1872) ons de afnemers der twee stapelproducten hennep en suiker doet kennen. [1]

---

[1] Tijdens het opstellen van deze statistiek waren de in- en uitvoer-staten over 1875 nog niet verschenen.

PRINCIPAL ARTICLES OF EXPORT FRO

			ATLANTIC PORTS OF UNITED STATES.		GREAT BRITAIN.		CALIFORNIA.	
			1874	1873	1874	1873	1874	1873
Hemp.	from Manila	pls.	230036	269238	159987	157303	45776	341
	„ Cebu	„	87894	43808	61128	78960	3500	180
	„ Yloilo	„	...	9068	8678	2700	...	...
	Total	pls.	317930	322114	229793	238963	49276	359
Sugar.	from Manila	pls.	407652	191146	415232	281967	123905	930
	„ Cebu	„	148421	10401	78894	93930	102935	414
	„ Yloilo	„	36537	237038	172060	188361	...	..
	Total	pls.	592610	438585	666186	564261	226840	1345
Sapan Wood		pls.	7918	5217	9211	7270	...	1
Cigars		M.	1476	2478	17667	9931	90	6
Coffee		pls.	1309	45	20707	22755	2157	10
Cordage		„	...	35	...	91	..	
Indigo		qqs.	901	113	141	52	..	..
Leaf Tobacco		„	...	...	42224	16879	..	..
M. O'Pearl Shells		pls.	582	415	435	709	..	..
Tortoise Shells		caties	...	...	100	103	..	..
Hides		pls.	...	...	113	337	..	..
Hide Cuttings		„	6582	8007	519	397	..	..
Gum Almaciga		„	...	...	1927	3964	..	..
Cowries		„	...	...	2233	1653	..	..
Rice		cav.	...	...	...	...	..	..
Liquid Indigo		qqs.	...	...	...	...	..	..

COMPARATIVE EXPORT OF			ATLANTIC PORTS OF UNITED STATES.	GREAT BRITAIN.	CALIFORNIA.
	HEMP.	1872	400344	177069	34248
		1871	285112	143498	25500
		1870	327718	131180	15900
		1869	293692	94568	22000
		1868	294721	130060	14200
	SUGAR.	1872	390680	844375	124828
		1871	545929	555907	99844
		1870	304637	648756	65603
		1869	343959	582578	120741
		1868	185613	819462	44050

NILA, CEBU AND YLOILO IN 1874.

NTINENT OF ROPA.		AUSTRALIA.		SINGAPORE.		BATAVIA.		CHINA AND JAPAN.		TOTAL.	
4	1873	1874	1873	1874	1873	1874	1873	1874	1873	1874	1873
6	880	7190	10800	7144	3400	..	..	384	2116	452013	477933
.	...	2400	7600	...	...	..	..	...	...	154922	132168
	...	400	800	...	...	..	..	...	...	9078	12568
6	880	9990	19200	7144	3430	..	..	384	2116	616013	622669
8	38709	23438	108031	135	24	..	..	8409	2110	1011489	715062
.	...	16000	32455	...	...	..	..	100	...	234367	169262
0	32773	87346	86896	...	...	..	..	...	...	415827	545071
8	71482	126784	218382	135	24	..	..	8509	2110	1661782	1429395
0	...	...	...	651	2859	..	..	111956	156398	130026	171904
	28	8680	8680	54608	47528	..	..	19818	36391	97339	105853
1	18339	...	...	11729	11574	..	..	6698	2442	45921	56205
2	95	...	...	4703	4050	..	..	8204	7827	13039	12166
	56	...	...	128	40	..	..	...	...	1170	231
5	74540	...	...	25	6	..	..	6	8	112740	91433
	...	...	...	201	751	..	..	13	203	1249	2078
	...	...	...	...	...	..	..	410	117	510	220
9	1375	...	...	353	105	..	..	2533	1092	3128	2909
	...	...	...	...	...	..	..	730	570	7831	8974
	...	...	...	503	24	..	..	...	...	2510	3988
	...	...	...	...	...	..	..	...	...	2233	1653
	...	...	...	883	...	..	..	...	...	883	...
	...	...	...	...	...	..	..	3123	2266	3123	9266

92	8128	4510	»	449	625240
40	6716	2992	»	2294	463752
44	11434	1202	»	882	488560
60	13458	2396	»	174	426348
00	21144	3646	»	1102	465080
258	116426	24	7817	9	1528417
476	138787	»	»	491	1399434
916	114497	»	»	81007	1251416
992	115239	136	»	1436	11[illegible]1
559	96984	»	»	28627	1185291

Een «revista mercantil» wordt (ook onder den titel «mercantile review») reeds sedert 12 jaar elke week uitgegeven. Bedrieg ik mij niet dan is deze review hier te lande weinig of niet bekend; de Nederlandsche staatscourant zou daar anders wel eens gebruik van gemaakt hebben, om ook iets omtrent de Nederlandsche of Nederlandsch-Indische handelsbeweging naar die streken mede te deelen, en aldus niet alles aan een onbezoldigd konsul te Manila overlaten, die door de geringe verdiensten van zijn konsulaat ook natuurlijk niet zeer geneigd is uitvoerige jaarrapporten op te stellen.

Uit die review neem ik de volgende statistiek van uitvoer over 1873 en 1874 over, waarbij opgemerkt moet worden, dat de daarbij opgegeven cijfers niet geheel overeenkomen met de lijst der uitvoerartikelen voorkomende in de Nederlandsche staatscourant van 23 October 1875.

APROXIMATED VALUE OF THE EXPORT IN 1874
compared with 1873.

	1873.		1874.	
	Exports.	Aproximated value.	Exports.	Aproximated value.
Hemp	622.669 picls.	$ 5.223.460	616.013 picls.	$ 4.928.100
Sugar	1.429.395 „	„ 5.404.450	1.661.782 „	„ 4.985.300
Sapanwood	171.904 „	„ 235.508	130.026 „	„ 195.000
Cigars	105.853 mill.	„ 1.587.795	97.339 mill.	„ 1.363.000
Coffee	56.205 picls	„ 1.236.510	45.921 picls.	„ 918.400
Rope	12.166 „	„ 170.324	13.039 „	„ 128.600
Indigo	261 „	„ 9.135	1.170 qtals.	„ 41.000
Leaf Tobacco	91.433 qtals.	„ 2.560.124	112.740 „	„ 4.510.000
M. O. P. Shell	2.078 picls.	„ 114.290	1.249 picls.	„ 50.000
Tortoise Shell	220 caties	„ 880	510 caties	„ 2.600
Hides	2.906 picls.	„ 34.908	3.128 picls.	„ 46.900
Do for Glue	8.974 „	„ 85.253	7.831 „	„ 62.700
Gum-Copal	3.988 „	„ 11.964	2.510 „	„ 12.500
Cowries	1.653 „	„ 3.306	2.233 „	„ 6.600
Rice	„	„ „	883 cav.	„ 1.800
Liquid Indigo	9.266 „	„ 18.532	3.123 qtals.	„ 9.300
Mancayan Copper	2.145 qtals.	„ 32.175	1.000 „	„ 17.500
Different articles	„	„ 25.000	„	„ 30.000
		$ 16.753.614		$ 17.309.300

Een gespecifieerde invoerlijst der verschillende landen ontbreekt. Als Nederlandsch product wordt (waarschijnlijk uit Nederlandsch-Indië) de jenever A. V. H. ingevoerd, en uit een prijscourant van den handel zie ik, dat de waarde van een kelder 8 dollar of *f* 20 is.

Mogt, hetgeen te bejammeren valt, Nederland al weinig genegenheid toonen om handel op Manila te drijven, van Nederlandsch-Indië kon men meer handelsverkeer verwachten dan de paar schoenertjes en nu en dan eens een vrachtzoekende bark die tusschen de Molukken en de Filippijnen vaart. Thans gaat al de handel tusschen deze beide archipels over Singapore, maar het kan niet missen, dat wanneer er tusschen Hongkong en Soerabaja via Manila stoomgemeenschap bestond, zulk eene lijn overvloedige winsten zou afwerpen. Thee, tabak, sigaren, rijst, abaca, zijde en Chinesche waren kunnen onder de invoer-artikelen in Nederlandsch-Indië, en onder de uitvoer-artikelen naar Manila en Hongkong koffi, indigo, arak en spiritualiën, tin, specerijen, petroleum, tripang, vogelnesten en Europesche waren genoemd worden. [1] Wanneer dan die stoomvaart op geregelde tijden plaats had, zou zij zich ook kunnen verzekeren van het personenverkeer van Europeanen en Chinesen en van de Portugesche reizigers tusschen Timor en Macao, want de Spaansche booten, die thans alleen de gemeenschap tusschen Honkong en Manila onderhouden, zijn niet alleen zeer duur, doch ook zoo slecht ingerigt (zoowel wat bediening als voedsel aangaat), dat ieder reiziger eene verandering hartelijk zou toejuichen. Bovendien heeten die booten periodiek te varen, doch in waarheid moeten de reizigers wachten tot de boot volgeladen is. Bij de reis van Manila naar Hongkong of Singapore is dit niet het geval, want de Fransche mailboot waarop zij varen, moet de passagiers en pakketten medenemen.

---

[1] Zie verder ook de artikelen vermeld op blz. 102, 103 en 104.

Doch evenzoo als ik in deze schets geen uitgebreid handelsverslag kan ter neder stellen, moet ik de nadere ontwikkeling eener dusdanige stoomverbinding doen rusten.

Ofschoon de baai van Manila groot genoeg is om alle vloten der wereld te bergen, heeft de handel van Spanje zelf op Manila weinig te beduiden; — uitgezonderd een enkel zeilschip bestaat er niettemin een geregelden Spaanschen tweemaandelijkschen dienst tusschen Manila en Liverpool via Cadiz. Met die booten worden ook de talrijke heen en weer trekkende ambtenaren overgevoerd, doch hun tijdelijk verblijf op die stoomers is in alle opzigten ver van aangenaam en zindelijk, zoodat zij die het betalen kunnen aan de 2e klasse der Fransche mail de voorkeur geven. [1]

Het uitgebreide en vruchtbare land in aanmerking genomen is de uitvoer betrekkelijk gering te noemen. Er bestaan te Manila welligt door elkander, een vijftigtal groote en kleine huizen die zich met den buitenlandschen handel bezighouden, maar men zeide mij, dat twee of drie huizen voor dien handel al voldoende waren. Dit moge nu overdreven zijn, het bewijst in ieder geval, dat de uitvoer en de daarmede gelijke tred houdende invoer niet datgene zijn, wat zij zouden kunnen wezen. In Engelsche koloniën bestaat onder de Engelschen zelven in zake handel zulk eene voortvarendheid, dat vreemde handelaren slechts agenten van den Engelschen handel kunnen genoemd worden. In Manila zijn schier alle huizen van eenige beteekenis, niet van Spanjaarden maar van Engelschen, Amerikanen en Duitschers, ondanks bij het decreet van 1 Julij 1872 de differentiële regten, welke men in 1869 beloofd had af te schaffen, behouden zijn gebleven. Spaansche handelaren zelven zouden door die afschaffing echter weinig bevoordeeld zijn geworden, want anders dan papier, boeken,

---

[1] Ik verneem, dat er thans een maandelijksche maildienst tusschen Manila en een Spaansche haven aan de Middellandsche zee zal geopend worden.

kerkbenoodigdheden, groenten, spiritualiën en ingemaakte vruchten voert Spanje niet in. Goederen met certificaat van oorsprong (uit Spanje) in Spaansche schepen aangevoerd zijn tolvrij; 25°/₀ rabat wordt gegeven aan vreemde waren met Spaansche schepen aangevoerd. De invoerregten worden volgens tarief naar het gewigt (vóór 1872 volgens taxatie) geheven. Zoo worden bijv. garens zonder onderscheid van nummer of kleur met 10 dollarcents de kg. belast, terwijl men daarvoor tot 1869 40°/₀ van de getaxeerde waarde in Spaansche en 50°/₀ in vreemde schepen betaalde. De uitvoerregten bedragen ongeveer 2°/₀ van de waarde, zoodat men bijv. voor suiker 14 en voor rijst 5 dollarcents de pic. betaalt enz.

Ook aan den uitvoerhandel nemen de Spaansche schepen, daar zij een hoogen vrachtprijs rekenen, betrekkelijk weinig deel, waardoor de voordeelen der differentiëele regten van uitvoer niet noemenswaard van belang zijn voor de handelaren van het moederland. Niettemin laat het zich niet aanzien, dat de afschaffing der differentiële regten in werkelijkheid zal plaats hebben. Voor de Filippijnen zelven is dit zeker het meest te betreuren; ook hier staat op elke bladzijde harer geschiedenis te lezen, hoe een beschermde handel en een onverstandig doorgezet monopolie op den duur in stede voordeel aan te brengen de ontwikkeling tegen houdt en ten slotte uitloopt op achteruitgang en nadeel, zoo voor moederland als koloniën. Wanneer het getij verloopt de bakens te verzetten is een gulden les, doch alleen de Engelschen toonen daarvan op den regten tijd gebruik te kunnen maken. En wat Nederland betreft, wie het verslag over de scheepvaart enquête van den heer P. N. Muller (Gids Januarij 1876) gelezen heeft, kan daaruit leeren, wat er van Nederland door een verderfelijk monopolie en beschermend stelsel geworden is; hoe zich daaruit een sleur heeft ontsponnen, die in de eerste 25 jaar en niet dan ten koste van harde lessen, zal kunnen verbeterd worden. Kortom de geschiedenis van den handel der Filippijnen,

een dubbelganger trouwens van de handelsgeschiedenis van onzen archipel, levert eene merkwaardige bijdrage hoe een verkeerd geplaatst en door de regering gesteund nationaliteitsgevoel achteruitgang en verloop van handel met zich medevoert, en door, in stede van nieuwe bronnen op te sporen zich angstvallig aan het oude te klampen, zoowel het een als het ander den kortzigtige ontgaat.

Met den geldsomloop is het in de Filippijnen kwalijk gesteld. De dollar is de munteenheid; en terwijl men de Japansche en Bolivia dollars niet aanneemt, zijn daarentegen de Mexicaansche dollars zeer gezocht, waarschijnlijk door dat zij het langst, reeds sedert de dusgenaamde Nao-reizen bij Chinees en inboorling bekend zijn. Ook onoogelijk Spaansch zilvergeld is in omloop en waarschijnlijk in navolging van de Spanjaarden, beweeren de inlanders dat het Spaansche zilver het beste is en het minste alliage bevat; zoo ver zelfs strekt zich die voorliefde voor het Spaansche zilver uit dat zij Engelsch zilvergeld niet willen aannemen, waardoor ik in den beginne, zulks niet wetende, dikwerf in ongelegenheid kwam. De Chinesen weten echter wel beter. Hun heeft de ondervinding geleerd, dat de Mexicaansche dollar, (die naar ik meen in Engeland geslagen wordt) de voorkeur verdient. Zij zoeken zooveel mogelijk van dat zilver te bemagtigen en zenden het naar China, waar zij er goede zaken mede maken. Van daar dat er te Manila steeds schaarschte aan zilver en koersverschil dikwerf belangrijk is. Men raadde mij dan ook te Hongkong aan geen goud- of papiergeld maar zilver naar Manila mede te nemen en de uitkomst bewees, dat ik daardoor in een paar dagen bijna 5% had verdiend. Om nu te Manila in die voortdurende zilverschaarschte tegemoet te komen heeft men een gouden munt ingevoerd van 4, 2 en 1 peso, en ondanks dit goud van zoo geringe waarde geacht wordt, dat men het zelfs in Spanje niet dan belangrijk onder pari kan kwijt raken, dient het toch tot algemeen betaalmiddel in het gebied der Filippijnen,

en wordt in het dagelijksch verkeer de gouden peso aan den zilveren gelijk gesteld. Ieder geeft echter aan de ontvangst van zilveren dollars de voorkeur. [1]

Valt al over industrie, fabriekswezen en landelijke ondernemingen om boven omschreven redenen weinig bemoedigends mede te deelen, zoo komt er toch op dit gebied nog genoeg voor om naast den handel eene plaats ter bespreking te worden ingeruimd.

De rijstkultuur is reeds ter sprake gebragt (blz. 65), thans komt die der tabak als de voor het gouvernement voordeeligste aan de beurt.

Moge een monopolie als inkomst voor den staat door sommige staathuishoudkundigen in bescherming en door anderen weêr bestreden worden, Manila levert het bewijs, dat een vasthouden aan ondoelmatige en verouderde monopoliën de ruïne is voor vrije ontwikkeling, — misdrijven en smokkelarij in de hand werkt, de administratie bemoeijelijkt en pecunieel verhoogt, en de eerlijkheid der fiscale ambtenaren op een zwaren proef stelt. Vele van de monopoliën op de Filippijnen in zwang, en die thans ongeveer 7 millioen dollars opbrengen, behooren volgens het gevoelen van deskundigen te worden opgeheven en zouden, wanneer eene belasting op dezelfde artikelen werd gelegd, de ontwikkeling van het land en de inkomsten van den staat bevorderen. Doch Spanje breekt niet gaarne het oude af, zelfs al is het overtuigd dat theorie en praktijk hier in geenen deele met elkander in botsing zouden komen. Het tabaksmonopolie, een ware evenknie van ons vroeger specerij-monopolie in de Molukken, kan hiervoor tot voorbeeld strekken. Dit tabaksmonopolie echter, met de gedwongen koffikultuur, (want monopolie mag dit niet genoemd worden) in onzen archipel te vergelijken en tegen elkander op te wegen past niet in het kader dezer

[1] De zilveren dollar zou een niet onbelangrijk invoerartikel te Manila zijn.

schets; het zou ons te ver leiden en zou ook tot niets dienen. Bepalen wij ons tot eene korte omschrijving van de werking van dezen alleenhandel waarvan reeds door den meergenoemden reiziger Jagor eene goed geslaagde schets is gegeven, uit welke de heer Stellwagen in den Nieuwen Rotterdammer van 15 Julij 1875 het publiek een en ander heeft medegedeeld.

Ik voor mij ben niet pessimist genoeg om a priori voor tropische volken een goed geregelde belasting in arbeid te veroordeelen, en de ondervinding heeft mij geleerd, dat eerst dan wanneer dat volk behoeften heeft leeren verkrijgen, wanneer de bevrediging van die behoeften de stimulans tot werken is geworden, wanneer kortom dat volk eerst door dwang geleerd is en later door zelfoverleg geleerd heeft, productief te zijn, en direct of indirect deel te moeten nemen in de algemeene handelsbeweging, eerst dan de gedwongen arbeid losgelaten, en de eigen beschikking over tijd en werkkracht aan dat volk zelf kan worden overgegeven. Aan te dringen op een ontijdig verlaten van dat stelsel is verkeerd; wanneer de vrucht rijp is zal dit den toeschouwer niet ontgaan, en zooals de dwang geleidelijk is ingevoerd en uitgebreid moet hij ook geleidelijk en niet plotseling weder worden afgeschaft.

Men moge er den gouverneur-generaal José Basco een verwijt van maken, dat hij de tabakestanco in 1780 heeft ingevoerd, toch behoeft de overweging tot die invoering niet *uitsluitend* aan geldelijke voordeelen te worden toegeschreven. Het is waar, dat thans nu de inlander de waarde van zijn product op de Europesche markt heeft leeren kennen, nu hij behoeften heeft leeren verkrijgen, die eene eeuw geleden nog niet bestonden, dat thans het monopolie kan losgelaten en met voordeel door belasting zou kunnen vervangen worden, doch ziet men hoe tegenwoordig de zedelijke toestand van het volk is, hoe geene landelijke ondernemingen bestaan

kunnen, dewijl de bevolking te onverschillig is, om tegen goede betaling landbouwwerk te verrigten, neemt men daarbij in aanmerking de wijze waarop zij den rijstbouw verrigt en dit alles in districten waar het tabaksmonopolie *niet* heerscht, dan mag de vraag of het niet in het belang der bevolking was, dat haar gelast werd tabak tegen betaling te leveren, niet dadelijk ontkennend beantwoord worden. Wat dit stelsel later geworden is, hoe de ambtenaren onder een kwalijk bestuur er toe zijn overgegaan een welbegrepen maatregel tot verderf van den producent en tot eigen verrijking aan te wenden, is hier de vraag niet, en evenals met de economische bedoeling van het stelsel van van den Bosch, moeten wij ook met het doel van Basco rekening houden.

Zijn tabaksstelsel werd reeds bijna een eeuw in stand gehouden, misbruiken slopen gedurende dien tijd meer en meer in, en ondanks meer dan eens het voorstel werd gedaan om eene grondbelasting (die thans niet bestaat) en een regt op den uitvoer te heffen, is de steeds sterker toenemende aanvraag om Manila-sigaren en de eveneens aangroeijende geldnood van het moederland de oorzaak, dat het monopolie niet spoedig zal losgelaten worden. Die voorstellen tot afschaffing van het monopolie werden gedaan, toen de bevolking bewijs gaf, ook op andere eilanden dan Manila zelve vrijwillig tabak te willen leveren, doch in stede toe te geven, werden ook hier navolgingen van de ons bekende Hongitogten ondernomen en nog tot weinige jaren geleden gedurig herhaald, om de onwettig geproduceerde tabak te vernielen. Het zijn vooral de wilden van Ysarog, (in de provincie Camarines in het Z. O. van Luzon), die zich die verbodsbepalingen niet wilden laten welgevallen en in de Cuadrilleros geen volgelingen van de heilige Hermandad en geen regeringsbeambten, maar wel een bende roovers zagen, die zij door kracht van wapenen uit het land moesten drijven. Bloedige gevechten hadden dan ook altijd bij die expeditiën plaats, waarbij echter de Ysarogs in

grooten getale omkwamen, en hunne dorpen verwoest werden, zoodat het aantal bewoners langzamerhand afnam. De regering heeft echter ingezien dat haar die dwang weinig voordeel aanbrengt, en besloot daarom te regt de tabak liever van de Ysarogs op te koopen dan de velden te vernietigen, en daardoor in het hart van het land een onverzoenlijken vijand te behouden. Niettemin vindt productie en de sigarenfabricatie buiten het monopolie om, (hetzij dan al of niet met oogluiking der ambtenaren) plaats, en men zeide mij dat in stilte in de vrijhaven Sual belangrijken uitvoer geschiedt. Van de 21 provinciën waarin het eiland Manila verdeeld is zijn slechts de 5 noordelijken bij de tabakskultuur ingedeeld en wel:

Abra met . . .	±	6,200	tot	werken	geschikte	mannen
Cagajan met . .	±	19,000	»	»	»	»
Gapan of Isabela .	±	7,800	»	»	»	»
de Ygorrotes (N. en Z. Ilocos) met . .	±	80,000	»	»	»	»
Vizcaya met . .	±	3,500	»	»	»	»
te zamen . .	±	116,500	»	»	»	»

In vergelijking met het geheele aantal geschatte tot werken geschikte mannen van Manila, ongeveer 700,000 is dit cijfer niet groot, doch men moet het in verband brengen met het aantal quintalen tabak door het gouvernement aan de markt gebragt; zij bedroegen van den oogst van:

1869	17,698	quintalen van 46 kilogr.
1870	37,933	
1871	1,900	
1872	23,881	
1873	78,330	
1874	56,330	

gemiddeld ± 36,000 per jaar.

(Deze cijfers geven niet den oogst van elk jaar aan, doch hetgeen van die oogsten bij de periodieke veilingen werd verkocht).

Volgens de voorgaande statistieke tabel is de geheele tabaksuitvoer geweest in:

	in bladen		in sigaren	
1873	91,433	quintalen.	105,853	kistjes van
1874	112,740	»	97,339	1000 stuks.

hetgeen te zamen eene waarde vertegenwoordigde van ongeveer in 1873: 4,148,000 dollar en in 1874: 5,873,000 dollar. Bij gebrek aan alle vertrouwbare officiële bescheiden, kan bezwaarlijk worden uitgemaakt, hoeveel hiervan ten voordeele van den staat kwam, doch gerust mag men aannemen dat de helft dezer inkomsten aan arbeidsloon, administratie enz. werd uitbetaald. Zoodat dus het monopolie jaarlijks omstreeks 2 millioen dollar afwerpt.

De Generaal-Intendant Agius beweert in zijn verslag aan den Minister van Koloniën over het tabaksmonopolie, dat de baten van dit monopolie veel minder zijn dan de regering zelf vermoedt; zonder nog de jaarlijksche waardevermindering van magazijnen, machineriën enz. te berekenen toont hij aan dat van het saldo van (hoog genomen) 5½ mill. dollar, ongeveer 4 mill. voor onkosten moeten worden afgetrokken (waarbij verondersteld wordt, dat de aan den planter afgegeven aanwijzingen op 's lands kas betaald worden). En hierop baseert hij de bewering, dat een matige grondbelasting en uitvoerregt veel meer zou opbrengen dan 4 millioen gulden, zonder nog de indirecte voordeelen te rekenen aan eene belasting boven monopolie verbonden. (Verslag van 1871, ook aangehaald bij Jagor blz. 264).

Eveneens als bij ons met geen mogelijkheid kan opgegeven worden wat de ware (niet officiële) opbrengst der gouvernementskoffikultuur is, valt ook hier niet te bepalen, hoeveel

tabak er in werkelijkheid geproduceerd wordt. Het beste gedeelte toch van den oogst behoudt de landbouwer voor zich, en geeft hem voor het minst eenige vergoeding, wanneer de andere helft, in naam tegen betaling, doch in werkelijkheid kosteloos, aan het gouvernement moet geleverd worden. Niemand gelooft dan ook in ernst dat de bedreigingen tegen smokkelhandel worden nageleefd; de cigarros ilegitimos zijn als het ware een handelsartikel, en de voornaamste ambtenaren rooken contrabande-sigaren of bieden ze hunne gasten aan. Mij zelf ontbrak de gelegenheid niet dergelijke sigaren aan te koopen en uit te voeren.

Wie de werking van het monopolie en de tabakskultuur zelve wil leeren kennen, verwijs ik naar het bovengenoemd opstel van Jagor. Hierover uit te wijden zou slechts herhalen zijn van hetgeen door hem reeds in bijzonderheden is medegedeeld. Daaraan kan nog toegevoegd worden, dat de denuncias (verklikkers, aanbrengers) telken jare de velden opzoeken voor de aanplant geschikt, dat premiën worden uitgeloofd om hun ijver te prikkelen, en dat de volgens lijsten ingedeelde bevolking alsdan gedwongen wordt, zoo noodig door lichaamsstraffen en verbeurdverklaringen, de tabak aan te planten, te verzorgen, te oogsten en af te leveren. Schadevergoeding voor den grond wordt niet gegeven en betaling van arbeid bestaat slechts in naam. Wel worden de geleverde soorten geclassificeerd en naar gelang van de soort een prijs vastgesteld, doch veelal blijft de betaling achterwege. En wordt dit al eens gedaan, zoo trekt de bevolking er weinig voordeel van, want de betaling heeft plaats in bons op 's lands kas, die op hoop van vereffening door speculanten (veelal Chinezen) tegen een zeer geringe som van de bevolking worden opgekocht. Doch de tabaksplanter, zooals wij reeds opmerkten van de middelen verstoken om voedingsgewassen aan te kweeken, geniet in den sluikhandel eenige vergoeding.

Uit den tijd toen op Java nog velerlei soorten gouvernementskultures bestonden, weten wij hoe weinig waarde een product had, gekweekt en ingekocht door of onder toezigt van onkundige ambtenaren. Ook op Manila wordt onder dusdanige omstandigheden natuurlijk niets gedaan, om de soorten te verbeteren. Hoofdzaak is de aflevering van een groot aantal fardos of balen, en het is alleen aan de uitstekende vruchtbaarheid, die bodem en natuur aanbiedt, te danken, dat er nog telken jare zooveel betrekkelijk goede soorten geoogst worden.

Achteruitgang in hoedanigheid heeft, hoewel langzaam, niettemin plaats, en dit gevoegd bij de steeds vermeerderende vraag naar Manila-tabak heeft de noodzakelijkheid doen geboren worden om aan de reeds bestaande soorten nog een paar toe te voegen, uit bladeren gesorteerd, die vroeger verbrand werden. Men verhaalde mij, dat tabak van naburige landen, ook uit onzen Archipel werd ingevoerd om in den vorm van Manila-sigaren uit 's lands magazijnen weder te worden verzonden. Voor de waarheid hiervan kan ik niet instaan, hoewel dit zoo dit thans al niet geschiedt, toch eenmaal bij steeds vermeerderende aanvraag zal moeten plaats hebben.

Waarom de gouvernements-tabakskultuur zich alleen tot bovengenoemde provinciën bepaald heeft is niet met zekerheid te zeggen. Tegenstand van de priesters en gebrek aan vertrouwde en met de kultuurpercenten beloonde ambtenaren kan hiervan de oorzaak niet wezen; veeleer zal dit in tegenstand van de bevolking moeten gezocht worden. Vroeger werd in die overige provinciën de tabak door de alcalden opgekocht en daarna aan de regering afgeleverd. Doch dit stelsel werd verlaten, omdat hierbij én de bevolking én de regering de dupe waren van den alleen zich zelf bevoordeelenden ambtenaar. Thans is in die provinciën, voor zoover het gouvernement er niet alleen in naam, maar ook in werkelijkheid invloed kan

uitoefenen, (men denke aan de tallooze wilde en nog niet onderworpen stammen, die het binnenland van Luzon bewonen), de kultuur der tabak vrij, doch ingeval er product verkregen wordt, moet dit aan het gouvernement tegen een bepaalde som geleverd worden. En hoewel nu de handel in die tabak aan de planters verboden is, begrijpt men dat van de productie toch niet veel in de magazijnen van het gouvernement komt. Te meer niet, daar in sommige streken de prijs zoo uiterst gering is gesteld, dat daarvoor onmogelijk tabak te leveren is. Maar dewijl in die provinciën (en ook op de eilanden buiten Luzon) reeds depôt-pakhuizen opgerigt en pakhuismeesters aangesteld zijn, behoeft men zich niet te verwonderen te eeniger tijd te vernemen, dat de dwangkultuur de dusgenoemde vrije levering heeft vervangen.

Mij komt het voor, dat wanneer men de geheele vicieuse inrigting van dit tabakskultuur-stelsel leest en gade slaat, men daarmede in geenen deele het koffikultuur-stelsel van Ned.-Indië mag vergelijken, vooral niet, na in overweging genomen te hebben op welke wijze men sedert eenige jaren begonnen is, die beter ten voordeele van den planter te regelen. Het eerste toch levert niet één lichtpunt op voor den planter, terwijl de regering er niet *dat* voordeel van trekt, hetgeen men na zooveel dwang, zooveel geknoei en zooveel omslagtige administratie zou mogen veronderstellen wel het geval te zijn.

Bij mijne terugkomst te Manila bezocht ik eenige sigarenfabrieken te Binondo en Cavita. De formaliteiten om die inrigtingen te Binondo te zien te krijgen waren niet gering, doch dit moet gezegd worden, de Spaansche ambtenaren hielpen mij spoedig en waren zeer beleefd. Bij de Puente Grande te Binondo, zag ik eerst eene fabriek waar alleen mannen, een 500tal, werkzaam waren; daarna eene grootere waar slechts vrouwen, naar men mij zeide ongeveer 7000, met

het sorteeren der bladen, het rollen der sigaren en het inpakken zich bezig hielden. De meeste dier arbeidsters zijn jong, ongehuwd en dragen de niet onaardige half Europesche half inlandsche kleeding, en de scharen koutende meisjes, die na afloop van den arbeid de fabriek verlaten, leveren eene aangename illustratie op, van de anders niet zeer levendige straten. Dat bij de vervaardiging, zooals men elkander wel eens verhaalt, de sigaren op de bloote dij gerold en met een opiumsausje besprenkeld worden, is onjuist. De mannen en vrouwen zitten allen aan lange tafels, waarop zij de bladen met een platten steen regt strijken, en de sigaar op de tafel rollen, terwijl tot bevochtiging van het blad een weinig water gebruikt wordt. Alles ging zindelijk en geregeld in zijn werk. De opzigters der administratie leiden den vreemdeling door de verschillende estancias der fabriek, en leggen hem den aard der werkzaamheden uit. Men ontvangt dan tevens een proefje van de vervaardigde soorten sigaren, waarvoor een tegengeschenk gegeven wordt. Het aantal personen, dat in de magazijnen te Binondo en Cavita bij de bereiding van tabak en sigaren gebezigd wordt, bedraagt zeker wel 20,000.

Deze allen ontvangen betaling; de kinderen ook.

Een ander niet onaanzienlijk product, dat in de Filippijnen zoo zeer niet aangekweekt als wel ingezameld wordt, is de koffi. De export hiervan bedroeg in 1873: 56,205 pikol, en in 1874: 45,921 pikol tegen eene waarde van *f* 55 de pikol in 1873, en van *f* 50 in 1874. De bewering, welke ik elders aantrof, dat de Manilakoffi zoo uitstekend is, dat inferieure kwaliteit met de beste soort op Java in waarde gelijk staat, wordt hier dus door de cijfers gelogenstraft.

Het is zeer wel mogelijk, dat eenmaal Manila onder de koffiproducerende landen een eersten rang zal innemen, doch, wij toonden het boven reeds aan, zoolang het Europeesch kapitaal in de daarvoor door de natuur aangewezen oorden

geene koffiplantaadjes kan tot stand brengen zal de oogst immer zeer gering en zeer wisselvallig zijn. De onverschilligheid van den inlander omtrent kultures in het algemeen, en zijn geringe neiging tot arbeid, zijn de redenen, dat geen Europeaan noch koffi-, noch suiker-, noch eenige andere onderneming kan tot stand brengen. Voorschotten worden door den arbeider gaarne gevraagd en aangenomen, maar regtszekerheid van wege de regering, dat de gemaakte contracten behoorlijk nageleefd worden, bestaat niet, want regering, noch priester, noch alcalde zien het direct en indirect belang van een dergelijken kultuurbloei in. Doch onder zulke omstandigheden is dan ook de kapitalist ongenegen zijn geld in landelijke ondernemingen te steken.

Even als vroeger groeit de koffi op de Filippijnsche eilanden in het wild, doch vroeger werd de vrucht niet noemenswaard ingezameld; nadat opkoopers echter zich in het binnenland gevestigd hadden, kwamen de inlanders de vrucht ter verkoop aanbieden. En waar al eens een geregelde kultuur op kleine schaal plaats heeft, geschiedt zulks zoo primitief, zoo weinig volgens de eerste regelen van landbouw, dat alleen de milde natuur en de buitengewoon vruchtbare grond van Manila in staat is, eene tamelijke productie te verschaffen.

Werd hier eens de tegenwoordige Javasche methode ingevoerd, hoeveel meer zou dan de productie wel niet bedragen, en al werd dit ook in dwang gedaan, het zou den inlander vrij wat voordeeliger uitkomen dan den tegenwoordigen dwang der voor hem ruïnerende tabakskultuur. Men zeide mij dat de regering een oogenblik voornemens is geweest de tabak door het Javasche koffistelsel te vervangen, doch wat er van dit idée geworden is, wist men niet.

Belangrijker nog dan de koffiproductie en koffiexport is de suiker. De productie hiervan bedroeg in 1873: 1,429,395 pikol en in 1874: 1,661,782 pikol tot eene waarde van ongeveer

f 9 de pikol in 1873, en van nog geen *f* 8 de pikol in '74. De gemaakte nommers zullen dus wel niet zeer hoog geweest zijn. Van de vele latere verbeteringen in de suikerbereiding hebben dan ook weinigen haren weg naar Manila gevonden. Tot vóór 1857 werden nog weinig of geen ijzeren machineriën bij de fabricatie gebruikt; men behielp zich met houten molens, terwijl water of buffels tot beweegkracht dienden. Langzamerhand werden in de laatste jaren de gegoten ijzeren chinesche pannen door uit Europa aangevoerden vervangen en zelfs verscheidene fabrieken vooral op Negros worden thans met stoom gedreven. Het zijn voornamelijk de mestiezen, die zich met die suikerbereiding bezig houden. Vroeger zochten zij hun bestaan in het opkoopen van lijnwaden te Manila, om die op de omliggende eilanden van de hand te zetten. Doch sedert de Europeanen zich ook elders dan te Manila mogen vestigen, worden ook die lijnwaden direct geïmporteerd, en de op die plaatsen gevestigde agenten van handelshuizen maken het den mestiezen door kleine voorschotten en door het op crediet verkoopen van machineriën gemakkelijk om suiker te produceren. Ook zijn de transportmiddelen ter zee in de laatste tijden zeer toegenomen, zoodat er thans voor den fabrikant gelegenheid bestaat van zijn fabriekaat af te komen; daardoor werden de suikerprijzen hooger; en kon men in 1854 nog in Ilo-Ilo en Negros voor 1¼ dollar de pikol suiker koopen, zoo is thans een zelfde hoeveelheid dikwerf tot 5 dollar toe waard. Op het eiland Negros is de suikerkultuur nog het best geslaagd; men vindt daar verscheidene Europeanen, die bij de fabricatie stoomwerktuigen en vacuumpannen gebruiken. Ook het riet draagt daar zeer goed, en stokken van 12 voet hoog zijn geen ongewoon verschijnsel. Gewoonlijk wordt aanplant en onderhoud van het riet uitbesteed. De ondernemer leent den planter akkergereedschap en ploegvee, waarvoor hij ⅔ van het verkregen riet aan den molen moet brengen en ⅓ voor zich kan behouden. Ik geloof

echter niet, dat deze manier de ware is om goed en genoegzaam riet te bekomen.

Dat er in de naleving van dergelijke onbestemde kontrakten, — doch daarom juist in den smaak van den inlander, — dikwerf storing komt, valt ligt te begrijpen. Een dag reizens van Manila bezocht ik de suikerfabriek van den heer P. Deze plantte zelf op van den inlander gehuurde gronden aan, de molen zijner fabriek werd door stoom gedreven en hij maakte ongeveer 6000 pikol per jaar. Ook hier kon men in de fabrieken de chinesche arbeiders niet missen.

Voor de inlandsche markt wordt vooral in de provincie Laguna groffe bruine suiker (de stroop nabijkomende) gemaakt. Die suiker kneedt men tot koekjes om als versnapering rondgevent te worden. Onder den Tagalschen naam tuba is ook de arensuiker den inlander zeer wel bekend; zij gebruiken die veelal als drank en verkrijgen het sap uit den palmboom op dezelfde wijze als Javaan of Maleijer.

Andere exportartikelen en producten voor de Europesche markt bestaan voornamelijk uit hennep (abaca), indigo en sapanhout. Voor de inlandsche markt is kokosolie en kokosbrandewijn niet van belang ontbloot. Ook op Manila is de klapperboom (nioc) overvloedig voorhanden, en helpt deze door zijn veelzijdig nut al niet om de beschaving te bevorderen, zoo is hij toch onmisbaar in de huishouding van den inlander. De olie wordt op zeer onvoordeelige wijze uit de noot getrokken en levert een donkergekleurde, dikke en ranzige vloeistof, waarvan de kruik (waarvoor 300 noten benoodigd zijn) te Manila 2¼ dollar waard is. Voor goed bereide en gezuiverde olie betaalt men daarentegen 6 dollar. Er bestaan bijna geen oliefabrieken, omdat de fabriekant niet altijd zeker is de grondstof te kunnen bekomen. De noot op zich zelf is niet duur, doch merkt de inlander dat de fabriekant voor zijn bedrijf behoefte aan een groote hoeveelheid heeft, dan vraagt hij zooveel dat opkoop onmogelijk

wordt; zich een vast levensbestaan te verschaffen door geregelde levering van de grondstof aan den fabriekant is ook hier in het staathuishoudkundig woordenboek van den inlander nog onbekend.

De verkoop van kokoswijn was nog niet lang geleden een monopolie van het gouvernement. In de gouvernements-estancas kon men het te zamen met sigaren, gezegeld papier en geestelijke aflaten, (alle monopoliën) bekomen, en onder den naam Vinos y licores werd het nog op het budget van 1861 tot een bate van meer dan 1½ millioen dollars geraamd. Doch de onkosten op dien verkoop waren zoo talrijk, dat zij somwijlen de baten overtroffen. Om dien drank meer aftrek te bezorgen werd den suikerfabriekanten verboden rum of arak uit hun stroop te stoken, hetgeen bijna ten gevolge had, dat de suikerfabrieken het werk moesten staken, dewijl op de arakstokerij nog de meeste winst behaald werd. Op algemeen verzoek werd dan ook in 1862 dit verbod weder ingetrokken, doch daar het monopolie in kokosbrandewijn bleef bestaan, dronken de inlanders bij voorkeur arak. De verliezen op dit monopolie groeiden nu zoozeer aan, dat het in 1864 opgeheven en door een verhoogd hoofdgeld vervangen werd.

De Filippijnen zijn rijk in monopoliën. Ook de verkoop van sirih is er een. In twee magazijnen te Manila wordt dit blad in het groot verkocht en een legio winkeltjes zorgen voor de verspreiding in het klein. Daar de inlanders buiten de betel met toebehooren niet kunnen leven is ook de consumptie van dit artikel zeer groot, doch daarom het monopolie niet lucratief. Zoutaanmaak is, naar ik meen geheel vrij; de vraag is hier dus slechts, wat meer goed- of afkeuring verdient een zout- of sirih-monopolie.

Zonder van andere monopoliën te spreken, wil ik hier alleen nog de opium-regie aanhalen, daar deze volgens de presupuesto (*budget*) door een verkoop van ongeveer voor 300,000 escudos (± *f* 375,000) 's jaars een niet onaan-

zienlijke bate afwerpt. [1] Na langdurige overweging of het opium schuiven wel veroorloofd zij, kwam de regering tot de overtuiging, dat de belangen van de schatkist in aanmerking genomen, deze uitspanning niet af te keuren viel, want volgens een verslag van den Spaanschen consul in China, waren de Chinezen ondanks hun gebruik van opium arbeidzaam en krachtig. Ware opium daarentegen een vergif dan zouden de Chinezen er ook bij duizenden aan sterven, en dat is het geval niet. Ook zijn de Chinezen nu eenmaal aan de opium gewend, en verbood men het gebruik, dan bestond er kans dat zij niet langer op de Filippijnen zouden willen blijven wonen. Ten anderen was dit gebruik in gansch Zuid-Azië en China geoorloofd en in zwang, en had het naast de alcoholische dranken even goed een regt van bestaan. Bovendien, redeneerde men, ware het opiumgebruik strijdig met godsdienstige, moraliteits- of humaniteits-beginselen, dan zouden rijken als Frankrijk en Engeland, die op den thermometer der beschaving zoo hoog staan aangeteekend, dit euvel niet dulden. Ten slotte werd na aanwending van meer dergelijke sofismen de opium-regie in 1844 ingevoerd. Sedert 1864 bestaan er 478 publieke opiumkitten (fumaderos) waar alleen de Chinezen mogen komen schuiven. Aan inlanders is dit niet toegestaan, doch zij doen het in stilte.

Waartoe diende toch, kon men vragen, die dubbelhartige overweging van Spanje om een opium-regie al dan niet intevoeren. Ook in dat land zullen wel mannen gevonden worden, die in gemoede overtuigd zijn, dat alcoholische dranken even als de opium onder zekere omstandigheden door de natuur zelve tot gebruik wordt aangewezen. Wie zou het gebruik van alcoholische dranken in vochtige en gure klimaten verbieden willen! En evenzoo mag het eene laakbare overdrijving genoemd worden, aan bewoners van warme lucht-

[1] Opium, sp: opio heet in 't Tagalsch anfion.

streken het gebruik van opium — volgens filantropen een zielbedervend heulsap — te ontzeggen.[1] De pligt eener regering is het bovendien, niet om het gebruik van een en ander tegen te gaan, doch om zorg te dragen dat het gebruik voldoende belast worde, en om, wanneer aanplant of invoer monopolie is den smokkelhandel te verhinderen, en de pachtvoorwaarden op eene den fiscus ten voordeele komende wijze te regelen. In Manila is het opiumdebiet monopolie, in Fransch Cochin-China wil men het tot dusver bestaande opium-monopolie door een verbruiksbelasting vervangen.

Onder belangrijke voedingsgewassen bekleedt na de rijst, maïs of djagoeng eene eerste plaats, doch, zooals boven gezegd werd, de rijst groeit zoo overvloedig, dat maïs niet dan als versnapering behoeft gebruikt te worden. De abaca of hennep dient niet alleen tot binnenlandsch gebruik, maar is ook een belangrijk artikel van export. Aamé en jute mogen de abaca in sterkte van draad evenaren, doch staan niettemin in zachtheid en buigzaamheid bij haar ten achteren. Reeds lang voor de komst der Spanjaarden waren de inlanders gewoon geweven stoffen van abaca te dragen, doch eerst sedert eenige tientallen jaren is dit product ook op de Europesche markt gebragt, en heeft er een gunstig onthaal gevonden. De aanvraag vermeerderde en de Europeaan of Amerikaan drong den Manilleschen planter, met behulp van een geldelijk voorschottenstelsel, meer te produceeren. Zoo was in 1840 de bekende productie ongeveer 136,000 picos (pikol) in 1861

[1] Nog niet lang geleden heeft zich in Londen en China een „anglo-oriental anti-opium society" gevormd, o. a. tot doel hebbende de Engelsche regering te dwingen hare beschermende hand van den handel terug te trekken. Dat de plannen en voorstellen van deze afschaffers niet in den geest der regering of van belanghebbende kooplieden vallen, ligt voor de hand.

reeds 273,000; 10 jaar later 463,752 en volgens voorgenoemde statistiek in 1874, 616,000. Zeker een belangrijke toename en wel de overweging waard om ook hier te lande met dit product kennis te maken, want noch aamé noch jute noch abaca hebben tot dusver in Nederland genoegzame bekendheid verkregen. [1] Thans gaat het grootste deel der abacaproductie naar Engeland en Noord-Amerika, en de vermeerdering in waarde der abaca houdt gelijken tred met de productie-vermeerdering. In 1840 besteedde men ongeveer 2½ dollar voor een pikol, thans reeds meer dan $ 8.

Een ander belangrijk product is de cacao.

De boom werd in het midden der 17e eeuw naar deze gewesten overgebragt, en vond in de Filippijnen andere, welligt nog betere levensvoorwaarden, doch de onverschilligheid der inlanders in het opzamelen der vruchten is zoo groot, dat de inheemsche cacao duurder is dan de ingevoerde.

Ondanks het belangrijke verbruik van cacao onder mestiezen en inlanders, gaat de productie niet noemenswaard vooruit, hetgeen ook voor een groot deel toe te schrijven is aan de periodieke stormen, die de aanplantingen vernielen en aan een den cacaoboom vijandig insect, die in weinig tijd gansche bosschen kan doen uitsterven.

Cacaotl of cacaowater is de oorspronkelijke Amerikaansche naam voor ons woord chocolade, en door langdurig gebruik hebben de Spanjaarden van de cacao een drank leeren maken waarin geen ander volk hen overtreft. Die kunst is ook naar de Filippijnen overgebragt, en hebben zelfs eenigzins gegoede inlanders ook de gewoonte om chocolade te drinken aangenomen. Voor mijn smaak mengden zij er echter altijd te veel suiker onder.

De indigo-uitvoer is betrekkelijk gering; doch die geringe

---

[1] Staat in eenig statistiek verslag de invoer en handel in Nederland van abaca, aamé en jute te lezen?

productie moet geweten worden aan het dikwerf onstuimige weder en aan de verwoesting door rupsen. De inlanders gebruiken de verf in vloeibaren toestand en van dit soort wordt vrij veel naar China uitgevoerd. Met thee zijn nog geene proeven genomen maar ongetwijfeld zou op dezen vruchtbaren bodem ook die kultuur zeer goed slagen. Wie echter zal er onder den bestaanden toestand proeve mede nemen. Djatihout komt overvloedig voor, doch de djati- en andere timmerhoutbosschen worden niet geëxploiteerd, noch door het gouvernement noch door partikulieren. Niettemin zou de regering wel geneigd zijn bij aanvrage concessie tot exploitatie te geven. Thans mag de inlander nog vrij omkappen. Sedert een paar jaren is er te Manila een ambtenaar van het boschwezen gevestigd, die naar ik meen, volgens onze Javasche methode, eenige bosschen onder geregeld bestuur wil brengen.

De Panay, hetzelfde stoombootje, waarmede ik van Hongkong te Manila was aangekomen lag gereed om naar Singapore koers te zetten, en daar iedere 14 dagen, zulk een bootje de verbinding met de Fransche mail onderhoudt, draagt de regering zorg dat de afvaart bij tijds geschiedt. Nu, te laat kwam men dan ook niet te Singapore aan, daar de Fransche mailboot aldaar ongeveer vijf dagen na de Spaansche arriveerde, maar op Manila is de drukte en voortvarendheid van de Engelsche wereldsteden nog niet doorgedrongen en om een tijdverlies van een zevental dagen (want in stede van 5 dagen waarin het traject zou kunnen plaats hebben doet dit Spaanshe bootje er zeven over) bekommert men zich minder. Thans waren er op de Panay minder passagiers dan tijdens mijne vorige reis. Tweede klasse passagiers hadden dezelfde voorregten, dezelfde tafel en hetzelfde logis als die der 1e klasse;

het nieuwe stel bedienden was welligt nog slechter gedresseerd dan de vorige maal, en het onophoudelijke schrobben en schuren zoo van het dek als van het koperwerk maakte, daar het over dag geschiedde, het den passagiers wel lastig, maar bragt geen zindelijk resultaat te weeg. Dit gevoegd aan een ver van smakelijke tafel, onzindelijk linnengoed en onstentenis aan geriefelijkheden die op de Fransche booten zoo veelsoortig voorhanden zijn, dragen niet bij om van de Spaansche huishouding een gunstigen indruk te ontvangen, minder nog om een ongunstigen te temperen. Doch dank zij de kalme zee en het voor Chinesche zeereizen (Junij) aanbevelingswaardige jaargetijde bragt ons ten slotte de Panay zonder ongelukken waar wij wezen moesten. Te gelijkertijd met ons, vertrok de Aurora naar Cadiz, volgeladen met repatriërende ambtenaren. Later vernam ik van personen die van die boot te Singapore waren achtergebleven, dat de onreinheid en het slechte voedsel op die boot zoo groot waren, dat eenige de reis op eigen kosten met eene andere gelegenheid wenschten voort te zetten en al de anderen tegen dergelijke behandeling protest hadden aangeteekend.

Tegen vier uur in den namiddag ligtte de Panay het anker en terwijl wij onder het genot van een verrukkelijken avond de baai van Manila doorstoomden, verloren de kerkspitsen en daarachter de blauwende toppen van de om de Laguna geschaarde bergen zich meer en meer in het avonddonker. Zoo raakten wij ook de bergreeksen van Cavita aan de linkerzijde en die van Batouan en Mariveles aan de regterzijde voorbij, en toen wij langs de vuurtoren van het eiland Corregidor (aan den ingang der baai) voeren was het geheel donker geworden, en moest ik daardoor vaarwel zeggen aan een land waar ik ondanks de onaangename oogenblikken, die ik er doorleefd had, nog gaarne een poos had willen verwijlen.

Maar mijn doel had ik bereikt en een indruk ontvangen van land en volk. Vergelijkenderwijs is die ongunstiger dan

van Nederlandsch-Indië, doch onder een ander bestuur zou Manila van Java een geducht concurrent kunnen zijn. De sleur, de traditionele politiek, welligt voor koloniën de grootste kanker, is hier nog erger dan bij ons, en de regering houdt tot in de geringste onderdeelen van uit het moederland alle vooruitgang tegen. «De dwaas weet meer van zijne eigene woning dan de wijze man van die van een ander» is een Spaansch spreekwoord en op Manila van volle toepassing. Te meer wanneer wij nagaan met welk doel Spaansche kolonisatie heeft plaats gehad. Geen uitbreiding van grondgebied, geen handelsbelangen waren bij de inbezitneming van Manila het doel, doch wel het bekeeren van inlanders, waartoe ijverige zendelingen bijgestaan door soldaten werden uitgezonden. Men moge dit doel loffelijk noemen, de tijd en de tegenwoordige toestand heeft bewezen hoe onpraktisch zulk streven was, en hoe een slecht geleide ijver eerst tot bloedige botsingen, daarna tot demoralisatie van den inlander aanleiding heeft gegeven. Men heeft den inlander al zijn oorspronkelijkheid ontnomen en hem daarvoor vormen in de plaats gegeven die hij gaarne navolgt, maar niet begrijpt, Spanje heeft echter vele voorgangers in zulk een politiek gehad. De meeste veroveraars toch waren dwaas genoeg hunne wetten en gewoonten aan alle volken te willen opdringen, alsof zonder dat, onder alle regeringsvormen, geen plaats voor gehoorzamen is.

Rome heeft het voorbeeld gegeven hoe veroveringen te maken, en hoe het veroverde te behouden. Het drong zijne wetten, godsdienst en gebruiken niet aan de overwonnen volken op; het maakte geen algemeene wetten, en verwekte bij zijne veroveringen nooit achterdocht. Spanje heeft dit voorbeeld niet gevolgd, en daarom zal het de Filippijnen verliezen even als het om deze en andere redenen Mexico en Peru en andere deelen van Zuid-Amerika verloren heeft.

Ondanks die uitgewischte herinnering aan vroegere onafhan-

kelijkheid, aan vaderlandsche vorsten en helden, aan gedenkteekenen uit den voortijd, dragen de Filippijners hunne westersche beschavers geen achting of genegenheid toe.

De inlandsche troepen zijn niet te vertrouwen, dit bewees de opstand te Cavita in 1872, en onder de inlanders in het algemeen bestaat ontevredenheid, minder jegens de vreemdelingen, dan wel jegens de Spanjaarden.

Manila, dat met zijn vruchtbaren grond en overvloedige regens een bron van rijkdom en voorspoed, onder een goed bestuur had kunnen zijn, is betrekkelijk arm en weinig producerend. De inlanders zijn slechts voor een deel onderworpen en leven in vijandschap met hen, die onder Spaansch bestuur staan, en de laatsten zijn onverschillig en loopen aan den leiband van den priester. De Spaansche wijze van regeren moge — de tabakskwestie uitgezonderd — humaan genoemd worden, doch hier ook ziet men hoe kwalijk begrepen filantropie, hoe eene verkeerde bescherming van den inlander, deze in stede van te ontwikkelen, op velerlei soorten beschermende bepalingen leert steunen, waardoor het den Europeschen ondernemer onmogelijk gemaakt wordt, de inlanders van zijn meerdere kennis en zijn grooter kapitaal voordeel te doen trekken, en de natuurlijke rijkdommen van het land renteloos te laten liggen.

Daarenboven heeft de regering door de achteruitzetting der mestiezen en kreolen zich onder eigen rasgenooten een tal van vijanden gemaakt, die niet verminderen zoolang bij elke ministerie-verandering in het moederland een schaar ambtnajagers de den mestiezen toekomende plaatsen innemen, om bij vertrek weder door een andere, in gehalte niet veel betere ploeg, vervangen te worden. En waren onder zulke omstandigheden de finantieëele aangelegenheden voor Manila nog maar gunstig! Doch voor zoover zulks maar eenigzins mogelijk is, worden de winsten op de veelvuldige monopoliën, staatsloterijen en dobbelspelen naar het moederland gezonden,

terwijl zelfs de allernoodigste zaken en hervormingen in de kolonie onafgedaan blijven, en de hebzucht der regering en van kwalijk bezoldigde ambtenaren om het zeerst medewerken de inlander zedelijk en pecunieel te verarmen, en de hulpbronnen des lands onaangeroerd te laten.

Men moge tegenover al deze feilen de verdienste stellen van godsdienstige propaganda, — het zij zoo, doch daar er onder alle hemelstreken slechts ééne methode is om een volk trapsgewijze tot welvaart te doen geraken, kunnen wij uit het Spaansch bestuur op de Filippijnen leeren, hoe eene kolonie of bezitting *niet* geregeerd moet worden. Mogt intusschen deze schets, vooral van hetgeen omtrent den handel werd aangevoerd, een weinig medewerken, om het oog van den Nederlandschen en Nederlandsch-Indischen koopman op deze streken te vestigen, — het doel van den schrijver zou alsdan voor een deel bereikt zijn.

APPENDIX.

Op blz. 100 deelde ik uit het Engelsche konsulair verslag betreffende den Manilahandel over 1874 een en ander mede. Na het afdrukken daarvan, kwam mij een dergelijk verslag over 1875, ook van den heer Ricketts in handen, waaruit alsnog het volgende kan overgenomen worden.

De naar Engeland uitgevoerde suiker bedroeg 1,009,333 pik., hetgeen eene vermeerdering aanwijst van 359,919 pik. vergeleken met 1874 en van 445,000 met 1873. De geheele suikeruitvoer van Manila bedroeg in 1875: 2,044.048 en in

1874: 1,661,782 pik., en ook voor 1876 laat de oogst zich goed aanzien.

Hennepuitvoer daarentegen verminderde. De totale uitvoer daarvan, was in 1875: 526,114, en in 1874: 616,177 pik., van welke vermindering de lage prijzen, en de plaats gehad hebbende stormen in de provincie Albay vermoedelijke oorzaken waren.

De tabakuitvoer naar Engeland beliep in 1875: 43,890 quintalen, zijnde dus iets meer dan in 1874. Naar Spanje zelf werden uitgevoerd 164,483 quintalen.

De geheele koffi-export bedroeg 66,620 pik., tegen 45,842 pik. in 1874. Naar Engeland werd van den oogst van 1875 18,400 pikol uitgevoerd.

De waarde van den uitvoer naar Engeland uit Manila van alle artikelen te zamen, mag geschat worden op ongeveer 400,000 doll., terwijl de waarde van den uitvoer in het algemeen door den handelstand op 14½ millioen en voor gouvernementsrekening op bijna 1¼ millioen dollar begroot wordt. De waarde van den uitvoer in het algemeen beliep dus 15¾ millioen dollar.

Uit Ilo-Ilo werd bovendien nog voor 1,122,060 doll. en uit Zebu voor 943,254 doll. naar Engeland uitgevoerd, hetgeen vergeleken met 1874 vermeerdering aantoont.

De invoer van manufacturen uit Engeland te Manila in 1875, bedroeg meer, doch de verkoop daarvan minder dan in 1874.

In 1874 deden 99 schepen onder Engelsche vlag, metende 58,577 ton, de Filippijnen aan, tegen 108 schepen metende 69,726 ton in 1875.

De handelsbeweging tusschen de Filippijnen en Engeland of zijne koloniën vermeerderde dus aanmerkelijk in 1875. Ter zijner tijd zullen wij vernemen of dit ook met de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische handelsbeweging het geval was.

---

0. L. v. Gr. 120

ZAMBALES

BATAÄN

Balanga

Sierra de Mariveles

Mariveles

Eil. Corregido

B

Man

16

Naig

CA

Mo

Nasugon

15

O. L. v. Greenw.

120 122 124

LUZON
of
MANILA.

18

17

16

Sual

15

Manila

14

Taal

Camarines

13

Eil: Mindoro

E: Tablas

Eil: Masbate

De S

N.B. 120 122 124 126 127

1874
goed
H
daar
van
hebb
zake
D
quin
zelf
D
pik.
18,4
D
alle
400,
mee
nem
De
milli
Ui
Zebu
verg
D
1875
in 1
In
58,5
69,7
D
zijne
zijne
en

